

Nixon, Kissinger og den sørasiatiske krisen i 1971

USAs tilt mot Pakistan

Tarjei Kramviken

Masteroppgave i historie
Institutt for arkeologi, konservering og historie

UNIVERSITETET I OSLO

Høst 2014

Nixon, Kissinger og den sørasiatiske krisen i 1971

USAs tilt mot Pakistan

Tarjei Kramviken

Masteroppgave i historie
Institutt for arkeologi, konservering og historie
Universitetet i Oslo
Høst 2014

Copyright Tarjei Kramviken

2014

Nixon, Kissinger og den sørasiatiske krisen i 1971:

USAs tilt mot Pakistan

1. opplag

<http://www.duo.uio.no>

IV

Forord

Å sette i gang med et prosjekt om Richard Nixon og Henry Kissinger var en overveldende affære. Hyllemeter på hyllemeter med biografier, kildesamlinger, fordømmelser og fordommer. Derfor er det mange personer som fortjener en takk for å ha hjulpet meg gjennom denne jungelen av stoff og gjennom disse to årene.

Takk til professor og veileder Geir Lundestad for å ha bidratt med gode innspill, sin brede kunnskap om USA og Den kalde krigen og for sårt tiltrengt påfyll av akademisk selvtillit underveis i arbeidet. Også de hjelpsomme og kunnskapsrike arkivarene på Nixon-biblioteket i Yorba Linda i California fortjener en stor takk for ha gjort et enormt materiale litt mer tilgjengelig for en motløs kar fra Norge.

Takk til alle som har hengt mye på masterpauserommet på Blindern gjennom disse to årene. Dere har ikke bidratt til å gjøre arbeidet mer effektivt, men dere har gjort det desto hyggeligere å komme opp på Blindern på dager når motivasjonen ikke har vært helt på topp.

Anders Malkomsen fortjener også en stor takk for å ha lest gjennom oppgaven og for å ha passet på at setningene mine er forståelige og at kommaet står på riktig plass. Det samme fortjener alle andre som har blitt utsatt for klagingen min på at ting ikke har gått framover underveis, om det så har vært over en koppe kaffe, et Deilig-rundstykke eller en vårrull.

Takk!

Blindern, 13. november 2014

Tarjei Kramviken

Innholdsfortegnelse

Forord.....	V
Innholdsfortegnelse	VII
Forkortelser i noter og kilder	X
Innledning.....	1
Primærkilder	2
Kildesamlinger	4
Historiografi og sekundærkilder	6
Aktørenes egne beretninger	6
Studier av USAs håndtering av krisen	9
Biografier om Nixon og Kissinger	11
Kapittel 1: Bakgrunn	16
Nixons og Kissingers forhold til India og Pakistan før 1969.....	17
Den sørasiatiske krisen i 1971	18
Nixons utenrikspolitikk og storstrategi.....	20
Utenrikspolitisk organisering i Nixon-administrasjonen	24
Kapittel 2: "Massive Inaction"	26
6. til 25. mars: "Massive Inaction"	26
26. mars: Blodbad i Øst-Pakistan	28
26. og 27. mars: Hensyn til amerikansk omdømme.....	30
28. mars til 6. april: Terrorvelde.....	31
6. til 18. april: Blood-telegrammet.....	33
19. april: Ubetydelige våpenleveranser?.....	34
19. april til 7. mai: "Don't squeeze Yahya".....	35
7. mai til 11. juni: Seks måneders uthaling	36
Begrensede våpenleveranser	38
11. til 25. juni: Økende motstand	40
25. juni til 7. juli: Våpeneksport	42
7. til 9. juli: Kissinger i Sør-Asia og Kina	43
Kommunikasjon med Yahya	44
Kapittel 3: Borgerkrig og Kina-initiativ	45
9. til 15. juli: Triangeldiplomati.....	45
16. til 22. juli: Skjøre Kina-forbindelser	46

23. til 29. juli: Skilte politikken fra flyktningproblemet	47
30. juli: Passet ikke Yahya	48
27. juli til 8. august: Kvelte intern motstand	50
9. til 11. august: Den indo-sovjetiske vennskapsavtalen	52
11. august: Nixon direkte involvert.....	54
12. til 17. august: -Hva annet kan vi gjøre?	56
18. august til 7. september: Nye hensyn	58
8. september til 6. oktober: Kinas modererende innflytelse.....	59
7. til 10. oktober: "No squeeze play"	60
11. til 22. oktober: Oppfordret til tilbakeholdenhet.....	62
4. til 5. november: Gandhi i Washington.....	63
Kapittel 4: Krig på subkontinentet.....	66
11. til 14. november: Uavhengighet uaktuelt.....	66
15. november: Khan i Washington.....	68
16. til 21. november: Feilslått strategi?.....	70
22. november: Åpne krigshandlinger	71
23. og 24. november: "Pakistan will get raped"	73
24. til 28. november: "Dismemberment of Pakistan"	76
29. november til 2. desember: Kutt i militærhjelp til India	78
3. desember: Krigsutbrudd	79
4. til 5. desember: Vest-Pakistan i fare?.....	82
Kapittel 5: Klimaks og amerikansk kanonbåt diplomati.....	85
6. og 7. desember: India anerkjenner Bangladesh	85
8. desember: Internt anliggende	88
9. desember: Triangeldiplomati i praksis.....	91
9. desember: Handlekraft i Asia	95
10. og 11. desember. Kennedy-avtalen	98
12. desember: Apokalyptiske utsikter	101
13. og 14. desember: Siste krampetrekning i Øst-Pakistan	105
14. og 15. desember: Katastrofen avverget	106
16. og 17. desember: Kapitulasjon og våpenhvile	108
Konklusjon.....	110
Fire faser.....	110
Første fase	111
Andre fase	112

Tredje og fjerde fase	113
Underliggende faktorer	114
Nixon og Kissinger	115
Storstrategi, realisme og globalisme.....	116
Det lokale perspektivet	117
Supermaktsperspektivet	119
Sammensatte årsaker	121
Kilde- og litteraturliste.....	122
Arkiver	122
Kildesamlinger	122
Bøker.....	122
Antologier:	125
Tidsskriftsartikler:.....	126
Oppslagsverk:	126
Avis- og nettavisartikler:.....	126

Forkortelser i noter og kilder

RN:	The Richard Nixon Presidential Library
NSC:	National Security Council Institutional Files (i arkivhenvisninger)
NSC:	National Security Council (i navn på dokumenter og dokumenttype)
SMOF:	White House Central Files-Staff Member and Office Files
FRUS:	Foreign Relations of the United States
SRG:	Senior Review Group
WSAG:	Washington Special Action Group
WHSR:	White House Situation Room
P:	President Richard M. Nixon
HAK:	Henry A. Kissinger
AH:	Alexander Haig
SH:	Samuel M. Hoskinson
HS:	Harold H. Saunders
WL:	Winston Lord
Memo:	Memorandum
Memcon:	Memorandum of Conversation
Telcon:	Transcript of Telephone Conversation
Tel:	Telegram (cable)
IntMemo:	Intelligence Memorandum
WHT-OO:	White House Tapes-Oval Office
WHT-OEOB:	White House Tapes-Old Executive Office Building
WHT-WHTel:	White House Tapes-White House Telephone
BC:	Backchannel (Message)
CIA:	Central Intelligence Agency
DoS:	Department of State
DoD:	Department of Defense
JCS:	Joint Chiefs of Staff
CIA:	Central Intelligence Agency

Innledning

Borgerkrigen og konflikten mellom India og Pakistan i 1971 er blitt omtalt som den viktigste geopolitiske hendelsen på det indiske subkontinentet etter at området ble uavhengig fra britene i 1947.¹ Krigen startet for alvor da India rykket inn i Øst-Pakistan for å avslutte borgerkrigen mellom bengalske separatister og den pakistanske hæren. Den endte med et uavhengig Bangladesh² i det som tidligere hadde vært Øst-Pakistan, et stort og folkerikt område som lå adskilt fra det som i dag er Pakistan. Mellom de to lå 160 mil fiendtlig, indisk territorium.

Da krigen var over, hadde kanskje så mange som en million østpakistanere mistet livet, rundt 10 millioner mennesker hadde flyktet til India og USAs generalkonsul i Øst-Pakistan hadde beskrevet det som skjedde som ”selective genocide”.³ Kampene var harde i Øst-Pakistan, og indiske styrker rykket raskt fram mot den østpakistanske hovedstaden Dhaka. I vest var det også kamper, blant annet i Kashmir. Men der angrep India aldri Pakistan for fullt, og grensen ble ikke flyttet.

Under krisen valgte USAs president Richard M. Nixon og hans nasjonale sikkerhetsrådgiver Henry A. Kissinger⁴ å ta parti med militærdiktaturet Pakistan framfor India, verdens største demokrati. De to beordret en hangarskipgruppe inn i Bengalbukta og sørget for at amerikanske fly og våpen ble sendt til Pakistan fra andre allierte land med administrasjonens tillatelse, stikk i strid med amerikansk lovgivning.

Presset mot Nixon-administrasjonen var stort for å fordømme den pakistanske hærens svært brutale måte å slå ned opprøret i Øst-Pakistan på. Men Nixon og Kissinger var urokkelige og beordret flere ganger sine underordnede til å ”tilte” mot Pakistan.⁵

I denne oppgaven vil jeg finne ut hvorfor Nixon og Kissinger valgte å ta parti med Pakistan, til tross for sterkt press både internt i statsapparatet, i amerikanske medier og i

¹ Gary R. Hess, ”Grand Strategy and Regional Conflict: Nixon, Kissinger, and Crisis in South Asia”. *Diplomatic History* 31, 5 (2007), 959.

² Bangla Desh skiftet navn til Bangladesh i januar 1972. Derfor brukes den gamle formen i enkelte direkte sitat.

³ Se kapittel 1 for en kort oppsummering av krigen i Øst-Pakistan.

⁴ Kissingers formelle tittel var Assistant to the President for National Security Affairs. Han beholdt den tittelen også etter at han ble utenriksminister 23. september 1973. Han er den eneste som har hatt begge embete samtidig, men 3. november byttet president Gerald Ford ut Kissinger med Brent Scowcroft som sikkerhetsrådgiver. Kissinger fortsatte som utenriksminister til Ford gikk av 20. januar 1977.

⁵ Å bruke betegnelsen ”tilt” for å beskrive at USA tok parti med Pakistan, ble vanlig etter en lekkasje av hemmelige dokumenter der Kissinger ble sitert på at presidenten "wants to tilt in favor of Pakistan." Ordet er innarbeidet i fagkretsen, og brukes i mange titler og undertitler i vitenskapelige arbeider. Betegnelsen ”tilte mot” Pakistan kan oppfattes på to ulike måter, men i denne oppgaven betyr det at politikken skulle helle mot Pakistan, altså være til Pakistans fordel.

Kongressen om at USA burde være nøytrale eller ta parti med India. Spørsmålene jeg skal besvare i denne oppgaven er:

Hvilke hensyn bestemte Nixon og Kissingers holdninger under krisen, og hvilke forestillinger lå til grunn for de antagelsene de baserte seg på? Hvorfor valgte de å tilte mot Pakistan framfor India?

Denne oppgaven skal ikke primært handle om hvorvidt Nixon og Kissinger feiltolket konflikten, eller om det de gjorde var moralsk rett eller galt. Det sentrale er hvordan de to oppfattet situasjonen der og da, og hvorfor. Jeg skal finne ut hva som var grunnen til at de tiltet mot Pakistan, ikke om de hadde rett i sine antagelser eller om det de gjorde var i USAs beste interesse.

Mange av de tidligere studiene som er gjort på dette området, har tatt stilling til krisehåndteringen på denne moralsk-politiske måten. De har hatt god hjelp av avstand til krisen i tid og rom og tilgang til historiske kilder. Den typen studier, basert på etterpåklokskap, er både nyttig og viktig. Men etterpåklokskap kan også være en hemsko hvis målet er å forstå beslutningene som ble tatt der og da, i kampens hete.

Primærkilder

De viktigste kildene for å kunne svare på oppgavens problemstillinger, er dokumentasjonen på hva som skjedde i Det hvite hus i de månedene krisen pågikk. Amerikansk forvaltningslov krever at alle interne dokumenter blir bevart for ettertiden, noe som gir historikere et vell av kilder for å studere hva som foregikk og hvilke vurderinger som ble gjort i maktens korridorer i Washington. Jeg konsentrer meg om USA i denne studien. Det er et stort og omfattende materiale, og jeg vil ikke se på kilder som kaster lys over sovjetiske, pakistanske, indiske, kinesiske eller bangladeshiske mål og motiver.

Richard Nixon Presidential Library i Yorba Linda i California administrerer i dag 46 millioner sider dokumenter fra Nixons presidentperiode og over 3.700 timer lydopptak av presidenten. Materialet, som tidligere var kjent som Nixon Presidential Materials Project, ble overført til Yorba Linda fra National Archives II utenfor Washington på 2000-tallet. Nixon-biblioteket ble et føderalt presidentbibliotek under National Archives and Records Administrations i 2007. Arkivstudiene til denne oppgaven ble gjort høsten 2013.

De fleste av de relevante dokumentene er hentet fra National Security Council Institutional Files, hovedsakelig fra Country Files-boksene om India og Pakistan. Det er også egne bokser med materiale kun om krisen, og møtereferat er hentet fra de såkalte H-filene. I

arkivet er det i hovedsak interne notater, telegram fra de relevante utenriksstasjonene, interne referat fra møtene i krisehåndteringsgruppene Washington Special Action Group (WSAG) og Senior Review Group (SRG), orienteringer fra situasjonsrommet i Det hvite hus, CIA, Pentagon og utenriksdepartementet. Dokumentene kan deles i flere kategorier, der de viktigste er memcons, telegram (cables), møtereferat (minutes) og interne notater (memos).

Møtereferatene (engelsk: minutes) sier mye om hva som ble sagt på de ulike møtene i Det nasjonale sikkerhetsrådet (NSC), WSAG og SRG under krisen.⁶ Møtene gir et godt innblikk i hvilke instruksjoner som Kissinger (og ved et par anledninger Nixon selv) ga. Det var i disse fora den primære meningsutvekslingen foregikk mellom de ulike delene av byråkratiet og staben i Det hvite hus. Møtereferatene viser samtidig at det var få substansielle diskusjoner om hva USA skulle gjøre. Kissinger kom ofte med en fastsatt agenda der beslutninger enten allerede var tatt av ham og Nixon eller så viste han til at han ville ta med innspill fra WSAG og SRG til presidenten for endelig avgjørelse.

Også telegrammene (engelsk: telegram/cable) gir en god pekepinn på hvilke innspill som kom til Det hvite hus fra byråkratiet, forsvaret og etterretningsapparatet. De fleste telegrammene er mellom utenriksdepartementet og de ulike utenriksstasjonene i Sør-Asia, hovedsakelig Islamabad, New Delhi, Kolkata⁷ og Dhaka. Det er også enkelte beskjeder som ble sendt gjennom hemmelige direktekanaler til betroede folk i utenriktjenesten. Kissinger brukte slike hemmelige kanaler når han hadde sensitive beskjeder og ville unngå byråkratene i utenriksdepartementet. De hemmelige beskjedene blir ofte bare kalt "message" i kildene. Telegrammene sier lite om hvilke hensyn Nixon og Kissinger tok under krisen, men mye om instruksjoner til utenriksstasjonene. Mange av brevene til de pakistanske og indiske lederne er også hentet fra telegram som ble sendt til de aktuelle ambassadene med en tekst som så ble levert videre av diplomatene der.

Det ble ofte tatt notater under samtaler og møter Kissinger og Nixon hadde med utenlandske statsledere, diplomater, medlemmer av andre deler av den føderale regjeringen eller seg imellom i Det hvite hus. Notatene ble som oftest skrevet av brigader Al Haig, Samuel Hoskinson eller Harold Saunders i NSC-staben, og blir kalt Memorandum of Conversations (memcons).

Det ble også sendt en rekke interne notater fram og tilbake mellom de ulike delene av statsapparatet og internt i Det hvite hus. Notatene (engelsk: memorandum) er som oftest

⁶ Se kapitel 1 for en kort innføring i organiseringen i Det hvite hus under Nixon.

⁷ Kolkata er hovedstaden i den Indiske delstaten Vest-Bengal. Endret navn fra Calcutta i 2001. I denne oppgaven brukes Kolkata, med mindre det er skrevet Calcutta i direkte sitat. *Encyclopædia Britannica*, s.v. "Kolkata".

drøftingspapirer eller oppdateringer på ulike hendelser. Det finnes også en rekke notater fra Kissingers stab til ham, og fra Kissinger til presidenten. Notatene Kissingers sendte til Nixon, var som regel skrevet av andre, men godkjent og undertegnet av Kissinger.

Denne oppgaven er også basert på en rekke etterretningsrapporter fra CIA. I analysedelen er beskrivelser av hendelser som skjedde utenfor Washington, som regel hentet fra meldingene utenriksdepartementet, Pentagon og CIA sendte til Det hvite hus. Det er fordi grunnlaget for de beslutninger som ble tatt av Nixon og Kissinger i perioden, var slike rapporter, ikke historiske redegjørelser som er skrevet med avstand i tid og rom.

I tillegg til dokumentene fra Nixon-biblioteket, er lydopptakene fra det automatiske opptakssystemet i Det hvite hus den viktigste kilden til hva som foregikk i kulissene. Særlig opptakene av samtaler mellom Nixon og Kissinger er interessante for å finne ut hva de faktisk mente og hvilke hensyn de tok. Selv i den begrensede tidsperioden denne oppgaven handler om, er omfanget av materialet for stort til at jeg selv kunne høre gjennom alle opptakene. Jeg har derfor basert meg på utskrifter foretatt av andre. Kvaliteten på lydopptakene er tidvis svært dårlig, og det finnes ingen autoritativt korrekte utskrifter. Feil i utskriftene er derfor en betydelig feilkilde.

Telcons (Transcript of Telephone Conversation) er utskrifter av telefonsamtaler. Et rikt utvalg av Kissingers transkriberte telefonsamtaler, de såkalte Kissinger-telcons, er blitt avgradert. Nixons telefonsamtaler i Det hvite hus ble også tatt opp, og er en del av White House Tapes. Telefonsamtalene er viktige kilder på samme måte som de andre lydopptakene. Opptakskvaliteten var gjennomgående bedre på telefonsamtalene enn på de andre opptakene.

Dokumentene som er tilgjengelige, gir fortsatt ikke det fulle og hele bildet av hvordan krisen ble håndtert. Fortsatt er mappene i Nixon-biblioteket fulle av papirer som viser at dokumenter fortsatt er unntatt offentligheten fordi de er gradert. Mange dokumenter er også delvis sensurert og ble markert "sanitized" før hemmeligstemplingen ble fjernet. Det samme gjelder lydopptakene, der deler av opptakene er sensurert.

Det kan være viktig informasjon som fortsatt er hemmeligstemplet, og som derfor ikke er tilgjengelig i det hele tatt. Inntrykket etter å ha lest et stort antall dokumenter som er sladdet, er at det hovedsakelig er personopplysninger og opplysninger om etterretningstjenestenes kilder og arbeidsmetoder som er sensurert.

Kildesamlinger

Den viktigste samlingen av kilder når man skal studere amerikansk utenrikspolitikk, er serien *Foreign Relations of the United States (FRUS)*. Den gis ut og redigeres av Office of the

Historian i det amerikanske utenriksdepartementet. Det finnes to bind som er relevante for håndteringen av den sørasiatiske krisen i 1971: det trykte bindet *1969-1976: Volume XI: South Asia Crisis, 1971*⁸ og den elektroniske tilleggsutgivelsen *E-7: Documents of South Asia, 1969-1972*, som er tilgjengelig på FRUS' nettsider.⁹ Begge ble gitt ut i 2005.

De to samlingene inneholder både telcons, memcons, telegram, ulike interne notater og avskrifter av samtaler fra den omfattende samlingen med lydopptak. Flesteparten av dokumentene som er publisert i FRUS-bindene, er hentet fra det som da var *The Nixon Presidential Materials Project* og fra utenriksdepartementets sentralarkiv (RG-59), i tillegg til arkiver hos CIA og forsvarsdepartementet.

FRUS-redaksjonen har også hatt tilgang til de såkalte Kissinger-dokumentene, som ellers er lukket for offentligheten. En del dokumenter er derfor kun tilgjengelig i *FRUS*. Dokumentene ble hentet ut av Kissinger selv da han gikk av som utenriksminister i 1977 og flyttet til Kongressbiblioteket som en privat samling. Den er nå flyttet videre til Yale-universitetet, men er fortsatt utilgjengelig med mindre man har tillatelse fra Kissinger selv.¹⁰

Flere utskrifter av lydopptak er publisert i boken *The Nixon Tapes* fra 2014.¹¹ Redaktørene har gjort et utvalg av opptak fra 1971 og 1972. Noen få av disse samtalene har relevans for denne oppgaven. I de tilfeller der en samtale var skrevet ned både i *FRUS* og *The Nixon Tapes*, er det ingen større avvik mellom de to utskriftene.

Der dokumenter både har vært tilgjengelig i *FRUS* og i det innhentede materialet fra Nixon-biblioteket, har jeg i hovedsak prioritert utgaven fra *FRUS*. Ved enkelte anledninger har jeg referert direkte til det originale dokumentet hvis det har hatt en egenverdi, som for eksempel ved understrekninger eller håndskrevne notater på originaldokumentet.

Mitt hovedinntrykk av *FRUS*-bindene er at dokumentutvalget er svært godt, og bare ved noen ytterst få tilfeller har jeg funnet viktige dokumenter i arkivet som ikke var en del av *FRUS*. Det var hovedsakelig etterretningsrapporter og andre oppsummerende dokumenter.

De fleste utskriftene av lydopptak fra Nixon og Kissingers fortrolige samtaler er publisert i det elektroniske bindet. *E-7* er derfor uvurderlig for å skaffe seg et helhetlig bilde

⁸ Louis J. Smith (Editor) og Edward C. Keefer (General Editor), *Foreign Relations of the United States: 1969-1976: Volume XI: South Asia Crisis, 1971* (Washington: United States Government Printing Office, 2005).

⁹ Louis J. Smith (Editor) og Edward C. Keefer (General Editor), *Foreign Relations of the United States: 1969-1976: Volume E-7: Documents of South Asia, 1969-1972* (Washington: United States Government Printing Office, 2005). URL: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1969-76ve07>

¹⁰ *FRUS, 1969-1976: XI, XI-XIV*; Gary Bass, *The Blood Telegram: Nixon, Kissinger, and a Forgotten Genocide*. (New York: Knopf, 2013), 348.

¹¹ Douglas Brinkley og Luke A. Nichter, *The Nixon Tapes: 1971-1972* (Boston/New York: Houghton Miffling Harcourt, 2014).

av krisehåndteringen, selv om det ofte er oppsummeringer av samtalene i det trykte bindet, da gjengitt som såkalte Editorial Notes.

Historiografi og sekundærkilder

Det finnes svært mange bøker og artikler om amerikansk utenrikspolitikk i Nixons presidentperiode. Verkene kan i hovedsak deles inn i fire grupper: oversiktsverk om amerikansk utenrikspolitikk, memoarene til medlemmene av administrasjonene, et stort antall biografier og en del bøker og artikler som handler om helt spesifikke deler av administrasjonens utenrikspolitikk.

De aller fleste verkene i den siste kategorien handler om enten Vietnamkrigen, USAs forhold til Sovjetunionen eller Nixons initiativ til å gjenoppta USAs diplomatiske relasjoner med Kina. Det finnes også noen få som fokuserer på krisen i Sør-Asia.

Kissinger kom historikerne i forkjøpet ved å gi ut omfattende memoarer relativt kort tid etter at han gikk av som utenriksminister i 1977. *White House Years*¹² – som blant annet omfatter den sørasiatiske krisen – kom ut i 1979, lenge før de relevante dokumentene ble nedgradert og tilgjengelige for historikerne. Slik har, som vi skal se, Kissinger vært med på å forme historiefortellingen om hans år som sikkerhetsrådgiver og utenriksminister.

Et fellestrekk for mye av det som er skrevet om USAs håndtering av krisen, er at det grovt sett kan deles inn i to hovedgrupper. Den ene kategorien litteratur kritiserer Nixon og Kissinger for å ha oppfattet situasjonen feil. Litt forenklet er hovedpåstanden at Nixon og Kissinger oppfattet det som egentlig bare var en regional konflikt i Sør-Asia, som en trussel mot den globale maktbalansen. Bøkene og artiklene tar som oftest utgangspunkt i det lokale perspektivet, og kritiserer krisehåndteringen ut fra den lokale situasjonen i Sør-Asia.

Den andre hovedkategorien er forfattere som mener at det faktisk var en fare for at India også ville angripe Vest-Pakistan, og at et slikt angrep måtte avverges ved å påvirke Sovjetunionen til å trekke støtten og ryggdekningen det ga til India. Et indisk angrep mot Vest-Pakistan var for den skolen en trussel mot den geopolitiske balansen i verden, og ville sende et farlig signal til andre USA-allierte land om at amerikanerne ikke var villig til å forsvare sine allierte mot sovjetisk aggresjon. Denne kategorien bøker legger klart mest vekt på stormaktsforholdene, og har ofte få eller ingen analyser av den lokale situasjonen.

Aktørenes egne beretninger

¹² Henry Kissinger, *White House Years* (Boston: Little, Brown, 1979).

Nixon skriver i sine memoarer at konflikten i Sør-Asia var en duell mellom USA og Sovjetunionen, der USA gikk seirende ut og reddet Pakistan fra å bli fullstendig slukt av India. Han legger hovedvekten på den geopolitiske tolkningen han og Kissinger hadde av konflikten, og blir med det et klart eksempel på den andre typen forfattere.

Nixon skriver at han under krisen var uenig i utenriksdepartementets konklusjon om at et uavhengig Øst-Pakistan var uunngåelig. Han trodde heller ikke at Indias krigsmål begrenset seg til et selvstendig Bangladesh. "I wanted to let the Soviets know that we would strongly oppose the dismemberment of Pakistan by a Soviet ally using Soviet arms", skrev han. "If we failed to help Pakistan, then Iran or any other county within reach of Soviet influence might begin to question the dependability of America support".¹³

Nixon framstiller det som om regionen var på randen av et indisk storskalaangrep også mot Vest-Pakistan. Han tar æren for at det ikke ble en full krig og skriver at gjennom diplomatiske signaler og press i kulissene var amerikanerne "able to save West Pakistan from the imminent threat". Konflikten handlet om mer enn Pakistan, den handlet om hvorvidt store land som hadde sovjetisk støtte, sto fritt til å stykke opp sine mindre naboer ustraffet.¹⁴

Denne forklaringen holdt han fast på ti år senere. I 1999, *Victory Without War* fra 1988 skrev Nixon at Sovjetunionen "pulled in the reins on India when New Delhi sought to gobble up Pakistan". USAs kombinasjon av trusler og avspenning ga Sovjetunionen et insentiv til å begrense konflikten.¹⁵ Nixon mener at den uformelle kontakten mellom Kissinger og den sovjetiske USA-ambassadøren Anatolij Dobrynin hindret at krigen mellom India og Pakistan eskalerte til en konflikt også mellom de to supermaktene.¹⁶

I memoarene sine nevner ikke Nixon spesifikt den pakistanske hærens overgrep i Bengal. Det lengste han strekker seg er å skrive at "[t]he almost unbelievable cruelty of the fighting on both sides had turned the situation into a nightmare".¹⁷

I *White House Years* ofrer Kissinger hele 76 sider til krisen i Sør-Asia, betraktelig mer enn Nixons åtte sider i *RN*. Kissingers hovedbudskap er også at konflikten mellom India og Pakistan handlet om mye mer enn subkontinentet. Det var USAs beslutning om å sende USS Enterprise inn i Bengalbukta som reddet Vest-Pakistan fra et fullskalaangrep fra India. I likhet med Nixon skriver han mye om storpolitikk og lite om de lokale forholdene i Sør-Asia. Kissingers framstilling er basert på egne notater, hukommelse og et stort antall dokumenter.

¹³ Richard Nixon, *RN: The Memoirs of Richard Nixon* (New York: Grosset & Dunlap, 1978), 526-527.

¹⁴ Nixon, *RN*, 528-530.

¹⁵ Richard Nixon, *1999: Victory Without War* (New York: Simon and Schuster, 1988), 56-57.

¹⁶ Nixon, *1999: Victory Without War*, 177.

¹⁷ Nixon, *RN*, 528

Fremstillingen hans er selektiv, men sjelden direkte feil.¹⁸ I *Diplomacy* skriver Kissinger at Nixon-administrasjonen ”reacted neurologically to any perceived geopolitical or strategic threat from the Soviet Union”, og han trekker fram den sovjetiske rollen i den indo-pakistanske krigen som ett eksempel på det.¹⁹

Alexander Haig var brigader i den amerikanske hæren og Deputy Assistant to the President for National Security Affairs i 1971. Han var med det Kissingers nærmeste medarbeider i NSC-staben.²⁰ I sine memoarer fra 1991 dveler han ikke lenge ved krisen. Han nevner den som ett av flere tilfeller der Sovjetunionen testet amerikanernes viljestyrke gjennom stedfortredere. Han skriver således at ”the Soviet hand manipulated the Indian pawn in an attempt to destroy an ally of the United States”.²¹ Han holder seg med det på den samme linjen som sine to sjefer og gir russerne skylden for krisen.

Joseph Sisco, som var Assistant Secretary of State for Near Eastern and South Asian Affairs og sammen med Christoffer Van Hollen den viktigste tjenestemannen i utenriksdepartementet under krisen, understreket i en samtale på 80-tallet at Nixon tenkte i strategiske og ikke tekniske termer i sin utenrikspolitikk. Presidenten mente at hans viktigste oppgave var å bevare USAs posisjon som verdens mektigste land.

Nixon så verden gjennom ”the prism of how one does manage Soviet power and the overall U.S.-U.S.S.R. relationship”, sa Sisco.²² Han bekrefter Nixon og Kissingers påstand om at det var en reell frykt i administrasjonen for et større angrep også mot Vest-Pakistan, men at det i hovedsak var de to på toppen som sto for den tolkningen av situasjonen:

We became very concerned about the intelligence reports indicating that there had been at least discussions within the Indian Cabinet and the Indian hierarchy that the Indo-Paki episode should be used to destroy irreparably the military capacity of Pakistan. [...] A number of us quite frankly felt that the intelligence reports that were coming in this regard were exaggerated. [...] [T]he dangers of Pakistan being snuffed out seemed exaggerated.²³

Det er små forskjeller på det Nixon, Kissinger og Haig skriver om krisen. De mente det var en internasjonal krise med helt klare internasjonale implikasjoner. De tre var alle generalister som hadde kommet seg så langt opp i systemet fordi de hadde overblikket, og

¹⁸ Kissinger, *White House Years*, 842-918.

¹⁹ Henry Kissinger, *Diplomacy* (New York: Simon & Schuster, 1994), 713.

²⁰ General Haig ble senere Nixons siste stabssjef i Det hvite hus (1973-74), Supreme Allied Commander Europe (SACEUR, 1974-79) og utenriksminister under president Ronald Reagan (1981-82). Han er i ettertid mest kjent for å ha sagt ”I am in control here, in the White House” da Reagan ble skutt og alvorlig såret i 1981.

²¹ Alexander M. Haig med Charles McGarry, *Inner Circles: How America Changed the World: A Memoir* (New York: Warner Books, 1992), 241.

²² Joseph J. Sisco, ”Nixon’s Foreign Policy: The N.S.C. and the State Department” (utskrevet samtale), i *The Nixon Presidency: Twenty-Two Intimate Perspectives of Richard M. Nixon*, redigert av Kenneth W. Thompson (Lanham: University Press of America, 1987), 394.

²³ Sisco, ”Nixon’s Foreign Policy”, 410.

Nixon skriver at han valgte Kissinger for jobben blant annet fordi han "shared a belief in the importance of isolating and influencing the factors affecting worldwide balance of power".²⁴

På den andre side er Joseph Sisco karrierediplomaten og områdeeksperten som i hovedsak hadde ansvaret for utenriksdepartementets Midtøsten-politikk.²⁵ Han sier også at Nixon og Kissinger var motivert av stormaktsdimensjonen, men i motsetning til Nixon og Kissinger argumenterer han ikke for at USA reddet Vest-Pakistan fra India. Han er en eksponent for en utbredt del av litteraturen av emnet som vektlegger at Nixon og Kissingers fiksering på maktkampen mellom USA og Sovjetunionen, gjorde at de fullstendig overså informasjonen de fikk om de lokale forholdene. Derfor ble situasjonen feiltolket.

Studier av USAs håndtering av krisen

Den viktigste tidsskriftartikkelen som er skrevet om USAs håndtering av krisen, er Christoffer Van Hollens "The Tilt Policy Revisited: Nixon-Kissinger Geopolitics and South Asia" fra 1980.²⁶ Svært mange bygger på denne artikkelen i sine analyser av krisehåndteringen.

Van Hollen var Deputy Assistant Secretary of State for Near Eastern and South Asian Affairs fra 1969 til 1972. Hans artikkel må leses som en redegjørelse fra en av de mange tjenestemennene som følte seg marginalisert av det sterkt sentraliserte Kissinger-systemet i den utenrikspolitiske beslutningsprosessen.²⁷ De negative følelsene var gjensidige, Kissinger sa blant annet sommeren 1971 at "that idiot Van Hollen drives me crazy".²⁸ Van Hollen er i enda større grad enn Sisco en eksponent for den lokale tilnærmingen til studiet av krisen i Sør-Asia.

Han skriver at Nixon og Kissingers reaksjoner på krisen hadde store mangler og at beslutningene de tok ikke var i USAs beste interesse. Nixon var påvirket av sine varme følelser for Pakistan og av at han lenge hadde mislikt både India og indere. Dette farget utvilsomt Nixons dømmekraft i 1971, skriver Van Hollen.²⁹ Samtidig mener han at antagelsen

²⁴ Nixon, *RN*, 340.

²⁵ Roger Morris skriver at Sisco var en "discreet ally" av Kissingers, men at han mente at India hadde krigsmål som begrenset seg til Øst-Pakistan. Roger Morris, *Uncertain Greatness: Henry Kissinger and American Foreign Policy* (London: Quartet Books, 1977), 220; 225-226; David Stout, "Joseph Sisco, 85, Dies; Top Mideast Envoy", *The New York Times*, 25. november 2005, http://www.nytimes.com/2004/11/25/international/middleeast/25sisco.html?_r=0.

²⁶ Christoffer Van Hollen, "The Tilt Policy Revisited: Nixon-Kissinger Geopolitics and South Asia", *Asian Survey* 20, 4 (1980): 339-361.

²⁷ Se kapittel 1 for en innføring i den utenrikspolitiske organiseringen i Nixon-administrasjonen.

²⁸ *FRUS*, 1969-1976: XI, Memcon HAK, HS and Farland, 30. juli 1971, 302-306.

²⁹ Van Hollen, "The Tilt Policy Revisited", 340-341.

om at India ville stykke opp, ”dismember”, Pakistan ble det han kaller en ”idée fix [sic.]” hos Nixon og Kissinger.³⁰

Van Hollen skriver at Kissinger ble overbevist under samtalene han hadde da han besøkte Beijing i juli, om at kineserne var opptatt av USAs pålitelighet. Derfor ville Kissinger vise kineserne at USA sto last og brast ved sin pakistanske allierte, og derfor ble han veldig opptatt av hvordan amerikanske handlinger under krisen ville bli oppfattet av kineserne.³¹

Van Hollens hovedpoeng er at Nixon og Kissinger feiltolket den politiske dynamikken på subkontinentet og overdrev de eksterne stormaktenes roller. De så krisen gjennom geopolitiske briller og klarte ikke å se hvor stor påvirkning det enorme antallet flyktninger hadde på India. De innså ikke de grunnleggende vilkårene som måtte møtes for en politisk avtale i øst, de så ikke nyansene i det vanskelige Kashmir-spørsmålet og de feiltolket USAs allianseforpliktelser til Pakistan.³²

I samme kategori føyer Robert J. McMahons seg inn med sin artikkel ”The Danger of Geopolitical Fantasies: Nixon, Kissinger, and South Asia”.³³ Hans hovedkonklusjoner er at ”Nixon and Kissinger focused exclusively on what they saw as the grave geopolitical ramifications”. Han skriver at de var bekymret for at det ville være et nederlag for det nye forholdet mellom USA og Kina og en geostrategisk triumf for India ”and what they characterized as its Soviet patron”.³⁴

”The Pakistan channel trumped any moral, humanitarian, or political reservations about the nonintervention policy”. McMahon framhever også at Nixon og Kissinger oppfattet krisen på subkontinentet som en test på det nye forholdet til Kina, der Kina ville studere amerikanernes ”reliability, resolve, and muscularity”.³⁵

Nixon regnet med at inderne ville handle slik han, ”the self-styled, unsentimental realist”, ville ha gjort, skriver McMahon. Nixons fordommer og de geostrategiske antagelsene var avgjørende. McMahon har en gjennomgående kritisk tone om at Nixon og Kissinger ignorerte rådene til områdeekspertene og derfor vurderte situasjonen feil.³⁶

Det til nå siste og mest grundige bidraget til studiet av krisen er Princeton-professor Gary Bass’ *The Blood Telegram: Nixon, Kissinger, and a Forgotten Genocide* fra 2013.

³⁰ Van Hollen, ”The Tilt Policy Revisited”, 351. Van Hollen sikter til det franske begrepet ”idée fixe”, som betyr tvangstanke, fiks idé eller en fast, ubevegelig og uforanderlig idé. *Fransk-norsk ordbok*, s.v. ”fixage”.

³¹ Van Hollen, ”The Tilt Policy Revisited”, 353

³² Van Hollen, ”The Tilt Policy Revisited”, 355

³³ Robert J. McMahon, ”The Danger of Geopolitical Fantasies: Nixon, Kissinger, and South Asia”, i *Nixon in the World: American Foreign Relations, 1969-1977*, redigert av Fredrik Logevall og Andrew Preston (Oxford: Oxford University Press, 2008), 249-268.

³⁴ McMahon, ”The Danger of Geopolitical Fantasies”, 250.

³⁵ McMahon, ”The Danger of Geopolitical Fantasies”, 259; 262

³⁶ McMahon, ”The Danger of Geopolitical Fantasies”, 251; 264; 266.

Boken, som er basert på tusenvis av timer med lydopptak, intervjuer og grundige arkivstudier i USA, er også en svært kritisk framstilling av Nixon og Kissingers krisehåndtering.

Boken er bygget opp etter et klassisk retorisk mønster med klare helter og skurker. USAs generalkonsul Arthur Blood er bokens helt sammen med de andre diplomatene på det amerikanske konsulatet i den østpakistanske hovedstaden Dhaka. Nixon og Kissinger er lederne som nekter å høre på ekspertene og som styrer krisen til randen av stormaktskrig mellom USA, Kina og Pakistan på den ene siden og India og Sovjetunionen på den andre.

Bass skriver at Nixon og Kissinger var drevet av "Cold War calculations" og "a starkly personal and emotional dislike of India and Indians". "[T]hese famous practitioners of dispassionate realpolitik were all too often propelled by emotion", skriver Bass. Nixon og Kissinger var takknemlige for hjelpen med å gjenoppta kontakten med Kina, og ville ikke gjøre noe som kunne sette det initiativet i fare.³⁷ Bass analyserer bredere enn Van Hollen, noe som er naturlig tatt i betraktning at han har skrevet en hel bok om temaet. Han føyer seg også inn i rekken av forfattere som har analysert krisen hovedsakelig i lys av lokale forhold.

Biografier om Nixon og Kissinger

I en av de tidlige Kissinger-biografiene forklarer brødrene Marvin og Bernard Kalb tilten med at Kissinger ikke ville støte fra seg pakistanerne og at Nixon likte den pakistanske presidenten, generalen og militærdiktatoren Yahya Khan.³⁸ Samtidig mislikte presidenten den indiske statsministeren Indira Gandhi sterkt. Kissinger ville verne den nye alliansen mellom Kina, Pakistan og USA, skriver Kalb-brødrene i det som betraktes som en Kissinger-vennlig biografi. Et tettere forhold mellom India og Sovjetunionen ville ødelegge maktbalansen i området, gjøre Kina urolig og kunne føre til en krig der stormaktene ble dratt inn i, skriver de.³⁹

Den første av de mange kritiske biografiene som tar opp håndteringen av krisen i Sør-Asia, er Roger Morris' Kissinger-biografi *Uncertain Greatness* fra 1977. Morris passer godt inn i kategorien som kritiserer Nixon og Kissinger for å ikke ta hensyn til hva områdeekspertene mente. Administrasjonens Sør-Asia-politikk var gissel for Kina-initiativet, skriver han. Etter at India angrep Pakistan, beordret Nixon Kissinger til å fordømme India i et

³⁷ Bass, *The Blood Telegram*, xii-xv.

³⁸ Agha Muhammad Yahya Khan var Pakistans tredje president og kom til makten i 1969. Han blir som regel kun omtalt som Yahya i kildene, og han blir derfor kalt det også i denne oppgaven.

³⁹ Marvin Kalb og Melvin Kalb, *Kissinger* (Boston: Little, Brown and Company, 1974), 258.

forsøk på å forsvare administrasjonens dårlig håndtering av krisen og som et uttrykk for fiendtlighet mot India. Nixon og Kissinger var alene om å mene at Vest-Pakistan sto i fare.⁴⁰

I 1983 kom den amerikanske gravejournalisten Seymour Hersh svært kritiske *The Price of Power*⁴¹ ut som en slags motreaksjon til Kissingers egne memoarer fra 1980. Ingen pris var for høy når det gjeldt å holde forbindelsen til Kina åpen, ikke en gang nedslaktingen av hundretusenvis av sivile, skriver Hersh. Han understreker at også presidentens hat mot Indira Gandhi spilte en stor rolle, og at Nixon og Kissinger fullstendig feiltolket konflikten da de trodde den kunne føre til en konfrontasjon med Sovjetunionen.⁴²

Også John. G. Stoessinger er skeptisk til krisehåndteringen, og skriver at hensynet til den strategiske balansen i verden fullstendig skygget for den menneskelige tragedien som utfoldet seg i Bengal.⁴³ New York Times-journalist Cyrus Leo Sulzberger skriver at Nixon og Kissinger ikke lot seg påvirke av pakistanernes forbrytelser på grunn av Kina-initiativet.⁴⁴

Den omstridte historikeren Stephen E. Ambrose⁴⁵ skriver at tilten var resultatet av at Nixon ville belønne Yahya for hjelpen med Kina-initiativet og av presidentens personlige aversjon for Gandhi. Ambrose legger vekt på de storpolitiske implikasjonene. Han skriver at Nixon, i motsetning til de fleste andre, trodde på Kissingers analyse av situasjonen i Sør-Asia.⁴⁶ Robert D. Schulzinger mener også at en kombinasjon av personlig ”pique” og feilslåtte geopolitiske antagelser førte til ”the senseless ”tilt” towards Pakistan”. Nixon ville også vise Kina at USA var til å stole på og ikke ville la en alliert i stikken, skriver han.⁴⁷

Richard Thornton er en av de få som presenterer en litt annen versjon av det som skjedde. I boken *The Nixon-Kissinger Years* skriver han at den sovjetiske marinens tilstedeværelse i Bengalbukta og USAs fravær ga Nixon to valg: enten å godta at Vest-Pakistan ble slått og med det at det omstridte området Kashmir gikk tapt, eller å møte utfordringen som Sovjetunionen ”was so subtly orchestrating”. Her ligger det implisitt at

⁴⁰ Morris, *Uncertain Greatness*, 206-229.

⁴¹ Seymour M. Hersh, *The Price of Power, Kissinger in the White House* (New York: Summit Books, 1983)

⁴² Hersh, *The Price of Power*, 445-447. Hersh mener at tilten oppildnet de indiske haukene som ville utvikle atomvåpen. USS Enterprise hadde trolig atomvåpen om bord, og derfor trengte India det samme så en slik manøver ikke skulle være like lett i fremtiden. Ibid. 465.

⁴³ John G. Stoessinger, *Henry Kissinger: The Anguish of Power* (New York: W.W. Norton & Company, 1976), 105; 225.

⁴⁴ Cyrus Leo Sulzberger, *The World and Richard Nixon* (New York: Prentis Hall Press, 1987), 105.

⁴⁵ Ambrose har blitt beskyldt for at flere av bøkene hans inneholder plagiat. Richard Goldstein, ”Stephen Ambrose Dies at 66”, i *The New York Times*, 14. oktober 2002, URL: <http://www.nytimes.com/2002/10/14/obituaries/14AMBR.html>

⁴⁶ Stephen E. Ambrose, *Nixon, Volume Two: The triumph of a Politician, 1962-1972* (London: Simon and Schuster, 1989), 482. Ambrose bygger i hovedsak sin korte omtale av krisen på Nixon og Kissingers memoarer, samt bøkene til Hersh og Raymond Garthoff.

⁴⁷ Robert D. Schulzinger, *Henry Kissinger, Doctor of Diplomacy*, (New York: Columbia University Press, 1989), 86; 96-97.

Nixon og Kissinger ikke hadde noe valg, men svarte på den militære trusselen i området. ”Time was rapidly running out”, skriver han.⁴⁸

Thornton føyer seg inn blant dem som forklarer tilten med rivaliseringen med Sovjetunionen, men han slår også fast at krigen mellom India og Pakistan faktisk var en stedfortrederkonflikt mellom supermaktene, noe de fleste avviser. Han er dermed en av de få biografene som passer inn i samme overordnede kategori som Nixon og Kissingers selvbiografier.

Thornton bygger i hovedsak sin tolkning av krisen på Kissingers egne beretninger i *White House Years* og på artikler publisert i *New York Times* i 1971. I en sluttnote kritiserer Thornton dem som argumenterer for at Pakistan var den aggressive part gjennom sitt luftangrep i Punjab. Han trekker fram Van Hollen og Raymond Garthoff som forfattere som eksponerer ”this convoluted and specious interpretation”.⁴⁹

Tom Wicker har en mer tradisjonell oppfatning og skriver at stedfortredervurderingen til Nixon og Kissinger ikke ble delt av verken utenriksdepartementet eller analytikerne i CIA. Nixon og Kissinger fryktet at Kina kunne oppfatte USA som en papirtiger hvis de ikke viste styrke.⁵⁰ Kina er også en viktig forklaring hos journalisten og forfatteren Walter Isaacson. Han skriver at USAs tilt mot Pakistan er et godt eksempel på at realismen hadde primat over moralske bekymringer hos Kissinger.⁵¹

Joan Hoff, som sto Nixon nær i hans siste leveår, har skrevet den Nixon-sympatiserende boken *Nixon Reconsidered*. Hun skriver at Nixon og Kissinger lenket alle konflikter i Den tredje verden sammen med maktkampen mellom USA og Sovjetunionen. Det var en faktor under utformingen av politikken i Sør-Asia og i en rekke andre utenrikspolitiske feilvurderinger, skriver hun.⁵²

William Bundy – broren til den mer kjente McGeorge Bundy og en tidligere tjenestemann i CIA, Pentagon, og utenriksdepartementet – kommer med tre mulige forklaringer på tilten i sin svært kritiske bok *The Tangled Web*. For det første var det takknemlighetsgjeld til Pakistan etter hjelpen med tilnærmingen mot Kina.⁵³ Den andre var de

⁴⁸ Richard C. Thornton, *The Nixon-Kissinger Years: The Reshaping of America's Foreign Policy* (New York: Paragon House, 1989), 113-114.

⁴⁹ Thornton, *The Nixon-Kissinger Years*, 371: note 61.

⁵⁰ Tom Wicker, *One of Us : Richard Nixon and the American Dream* (New York: Random House, 1991), 665-666.

⁵¹ Walter Isaacson, *Kissinger, A Biography* (New York: Simon & Schuster, 1992), 272-273. Isaacson bygger i hovedsak på *White House Years*, RN, Van Hollen og Hersh.

⁵² Joan Hoff, *Nixon Reconsidered* (New York: BasicBooks, 1994), 245.

⁵³ William Bundy, *A Tangled Web: The Making of Foreign Policy in the Nixon Administration* (New York: Hill and Wang, 1998). 289.

nye båndene til Kina, og Kissingers beundring for Zhou Enlai.⁵⁴ I samtalene mellom de to var utvilsomt Sovjetunionen et viktig tema, og USA måtte leve opp til Zhous forventninger.⁵⁵ Den tredje faktoren var Nixon og Kissingers altoverskyggende vektlegging av maktbalansen i verden. De ville vise at også når USAs nasjonale interesser ikke direkte sto på spill, kunne Kina stole på at USA ville være på deres side i konflikten.⁵⁶

Anthony Summers og Robbyn Swan har også en velkjent tolkning. De skriver at Nixon "despised [Gandhi], and distrusted Indian policy statements. [...] A vital underlying issue for Nixon in 1971 would be the opening to China".⁵⁷

En av de beste redegjørelsene av tilten er å finne i Jussi Hanhimäkis Kissingerbiografi *The Flawed Architect*, som er basert på både sekundærlitteratur og omfattende arkivstudier. Hanhimäkis hovedpoeng er at Kissinger hadde de triangeldiplomatiske brillene på under krisen. Derfor ignorerte han de lokale faktorene og analyserte alt med tanke på triangelet USA, Kina og Sovjetunionen. Han ignorerte rådene fra ekspertene og så bare én virkelighet, og det var at India var en venn av Sovjetunionen mens Pakistan var en venn av USA. Det førte til at han analyserte forholdene i Sør-Asia feil.⁵⁸

Disse antagelsene ble forsterket da Sovjetunionen og India inngikk en vennskapsavtale sommeren 1971, og det bidro til at USA tiltet mot Pakistan. Hanhimäki skriver at tilten mot Pakistan i bunn og grunn var en tilt mot Kina.⁵⁹ Han understreker også at hensynet til Kina var viktigere enn de personlige antipatiene Nixon og Kissinger hadde mot India og den takknemligheten de følte til Pakistan.⁶⁰

Hanhimäki legger seg omtrent midt mellom de to dominerende retningene. Han er enig i at håndteringen av den sørasiatiske krisen ikke var god, men samtidig forsvarer han Nixon og Kissinger med å påpeke at det var en klar logikk bak beslutningene de tok. De trodde faktisk på at fremtiden til administrasjonens utenrikspolitikk var helt avhengig av at åpningen mot Kina ville lykkes, og er ikke enig i Van Hollens påstand om at "White House policies were badly flawed and ill served the interest of the United States".⁶¹

⁵⁴ "Chou En-lai ranks with Charles De Gaulle as the most impressive foreign statesman I have met", skrev Kissinger til Nixon 14. juli 1971. Steven E. Phillips (Editor) og Edward C. Keefer (General Editor), *Foreign Relations of the United States, 1969-1976, Volume E-13, Documents on China, 1969-1972* (Washington: United States Government Printing Office, 2006), Memo from HAK to P, 14. juli 1971, dokument 9.

⁵⁵ Bundy, *A Tangled Web*, 289.

⁵⁶ Bundy, *A Tangled Web*, 290.

⁵⁷ Anthony Summers og Robbyn Swan, *The Arrogance of Power, The Secret World of Richard Nixon*, (London: Victor Gollancz, 2000), 163.

⁵⁸ Jussi Hanhimäki, *The Flawed Architect: Henry Kissinger and American Foreign Policy* (New York: Oxford University Press, 2004), 155; 162.

⁵⁹ Hanhimäki, *The Flawed Architect*, 165-168.

⁶⁰ Hanhimäki, *The Flawed Architect*, 183.

⁶¹ Hanhimäki, *The Flawed Architect*, 156; Van Hollen, "The Tilt Policy Revisited", 340.

En mer tradisjonell tolkning er å finne hos historikeren Robert Dallek, som skriver at en grundig analyse viser at Nixon og Kissinger ”were feeling their way through the crisis”. Den underliggende antagelsen var at de måtte støtte Kina for å opprettholde balansen mellom de to kommunistiske stormaktene. Dallek understreker også at det viktigste var å ikke sette de planlagte toppmøtene i Moskva og Beijing i 1972 i fare.⁶²

Felles for mange av biografene er at de i hovedsak baserer seg på Kissinger og Nixons memoarer i sine ofte knappe bekrivelser av krisen. Hershs bok og Van Hollens artikkel blir også hyppig sitert. Derfor bruker mange memoarene til å redegjøre for hvorfor USAs håndtering ble som den ble, mens Van Hollen, Hersh og til en viss grad Morris legger premisene for hvordan krisehåndteringen blir vurdert.

En annen viktig kilde som har vært tilgjengelig, er de såkalte Anderson-papirene, som var møtereferater fra fire WSAG-møter som ble lekket til journalisten Jack Anderson. Utdrag fra referatene dukket opp i hans spalter i *Washington Post* og *New York Times* i 1972. Papirene viste at Nixon tiltet mot Pakistan i konflikten, til tross for at administrasjonen nektet for det i det offentlige rom.⁶³

I denne oppgaven har jeg valgt å gå Kissingers *White House Years* og Van Hollens ”The Tilt Policy Revisited” nærmere etter i sømmene. Grunnen til det er at boken til Kissinger og artikkelen til Van Hollen er de to kildene som har hatt størst betydning og i størst grad lagt premisene for de mange andre som har omtalt håndteringen av krisen i Sør-Asia. De var begge selv involvert i å utarbeide det amerikanske svaret på konflikten og krigen i 1971, og har derfor en helt klar og direkte interesse i hvordan historien om krisehåndteringen blir fortalt. Samtidig presenterer de to vidt forskjellige tilnærminger, og illustrerer godt de to ulike kategoriene med litteratur om temaet.

Jeg har og valgt å se nærmere på Gary Bass’ *The Blood Telegram*. Bass har hatt tilgang til de samme kildene som jeg har tatt utgangspunktet i, og han har, i motsetning til Kissinger og Van Hollen, ingen direkte interessekonflikt. Boken er både grundig og god, men den er svært kritisk og bærer preg av at Bass trolig hadde en klar negativ oppfatning av Nixon og Kissingers tilnærming til krisen da han startet arbeidet.

⁶² Robert Dallek, *Nixon and Kissinger: Partners in Power* (New York: HarperCollins, 2007), 338; 349.

⁶³ Asaf Siniver, *Nixon, Kissinger and U.S. Foreign Policy Making: The Machinery of Crisis* (Cambridge: Cambridge University Press, 2008), 149.

Kapittel 1: Bakgrunn

Helt siden delingen av subkontinentet og opprettelsen av de uavhengige statene India og Pakistan i 1947, har USAs forhold til de nye statene i Sør-Asia vært preget opp- og nedturer. Med en stadig kaldere krig mellom USA og Sovjetunionen og kommunismens frammarsj i for eksempel Kina, Indokina og Indonesia, ble amerikanerne etter hvert bekymret for at de ville tape kampen om innflytelse i Asia.⁶⁴

For å svare på det ønsket den liberale, politiske eliten i Washington å knytte sterke bånd til India, verdens største demokrati. I Pentagon så derimot generalene større strategisk verdi i Pakistan. Korea-krigen viste hvor viktig store og mannsterke hærstyrker var, og Pakistan hadde mange og gode soldater som kunne bidra i et forsvar av Midtøsten fra kommunismen.⁶⁵

Den amerikansk-pakistanske alliansen som tok form i 1954 og 1955, ble aldri sterk. Forholdet kollapset under Kennedy- og Johnsen-administrasjonene på 60-tallet, men samarbeidet tok seg igjen opp da Richard Nixon kom til makten etter valget i 1968.⁶⁶

I alliansen lå det en selvmotsigelse i at de to landene hadde vidt forskjellige forventninger til samarbeidet. Pakistan ville ha USA som alliert mot India, ikke mot Sovjetunionen. USA ville ha en allianse mot Sovjetunionen, ikke mot India.⁶⁷

Forholdet mellom USA og India var ikke så vennskapelig som man kunne forvente av verdens to største demokratier. Den tidligere diplomaten Dennis Kux skriver at landene ”fell out because they disagreed on national securities issues of fundamental importance to each”. India valgte å følge en nøytral kurs i utenrikspolitikken, og under statsminister Jawaharlal Nehru, Indira Gandhis far, ledet landet Organisasjonen av alliansefrie nasjoner.⁶⁸ Etter hvert bygde inderne også et tett forhold til Sovjetunionen. USA valgte på sin side å knytte bånd til indernes erkefiende Pakistan og eksporterte stor mengder våpen til landet. ”Not a recipe for amicable relations”, bemerker Kux.⁶⁹

⁶⁴ Kanishkan Sathasivam, *Uneasy Neighbors: India, Pakistan and US Foreign Policy* (Hampshire: Ashgate, 2005), 103.

⁶⁵ Sathasivam, *Uneasy Neighbors*, 106-107.

⁶⁶ Dennis Kux, *The United States and Pakistan: 1947-2000: Disenchanted Allies* (Washington: Woodrow Wilson Center Press, 2001), 359.

⁶⁷ Kux, *The United States and Pakistan*, 360-361; Sathasivam, *Uneasy Neighbors*, 106.

⁶⁸ *Oxford Dictionary of Contemporary World History*, 2008, s.v. ”non-alignment”, 502.

⁶⁹ Dennis Kux, *India and the United States: Estranged Democracies* (Washington, D.C.: National Defense University Press, 1993), xiii.

Til tross for fundamentale uenigheter i sikkerhetsspørsmål, har forholdet mellom USA og India også tidvis vært godt. USA så India som en demokratisk motvekt til kommunistiske Kina. Dette kom blant annet til uttrykk gjennom USAs betydelige utviklingshjelp til India.

Under den indo-pakistanke krigen i 1965 reagerte inderne på at USA ikke stanset pakistanerne fra å bruke amerikanske våpen mot India, slik det hadde lovet. New Delhi var også misfornøyd med at USA stanset våpenleveranser og økonomisk hjelp til både India og Pakistan, selv om det var Pakistan som hadde angrepet India.

Pakistanerne reagerte på sin side på at USA ikke kom dem til unnsetning under krigen, men derimot stanset de militære leveransene.⁷⁰

Nixons og Kissingers forhold til India og Pakistan før 1969

Da Nixon var visepresident under Dwight D. Eisenhower, dro han ut på en to måneders rundtur i Asia. Nixon skriver selv i sine memoarer at turen hadde en enorm påvirkning på hans tenkning og videre karriere.⁷¹

Nixon skriver at Nehru var "the least friendly" blant lederne han møtte under reisen. Statsministeren virket "obsessed" av Pakistan, og han var ikke interessert i å snakke om forholdet mellom USA og India eller andre problemer i Asia. Nixon var overbevist om at Nehru var motstander av amerikansk bistand til Pakistan, og at det i stor grad var motivert av hans "personal thirst for influence, if not control, over South Asia, The Middle East, and Africa". Nixon skryter av Nehrus evne til å samle India under frihetskampen, men legger til at han kunne gitt det indiske demokratiet sterkere fotfeste om han heller hadde løst Indias interne problemer framfor å fremme sin selvutnevnte rolle som talsmann for den tredje verden.⁷²

Om Indira Gandhi, Nehrus datter, skriver Nixon at hun var "intelligent, poised, and gracious, and I felt her deep inner strength and determination. Her father clearly adored her, and in every way she was her father's daughter." Nixon finner også rom til å skryte av den tidligere indiske generalguvernøren Chakravarti Rajagopalachari. Han beskriver møtet med ham som det mest minneverdige fra reisen og kalte Rajagopalachari "infinitely wise".⁷³

Historieprofessor Fawn Brodie skriver i sin Nixon-biografi at de dårlige opplevelsene Nixon hadde under besøket i India i 1953, kan ha vært starten på at han mislikte landet så

⁷⁰ Kux, *India and the United States*, 239.

⁷¹ Nixon, *RN*, 134. Nixons memoarer ble gitt ut i 1978. Dermed kan det som står i memoarene være farget av hans negative opplevelser med India fra tiden i Det hvite hus.

⁷² Nixon, *RN*, 131-132.

⁷³ Nixon, *RN*, 132.

sterkt.⁷⁴ Tom Wicker viser til at Nixons forkjærlighet for pakistanske Ayub Khan⁷⁵ framfor Nehru ”perhaps foretold President Nixon’s famous ”tilt” later in the Indo-Pakistan War”.⁷⁶

I sine såkalte ”wilderness years”, tiden mellom valgnederlaget for Kennedy og presidentvalgkampen i 1968, reiste Nixon mye og besøkte både India og Pakistan. Seymour Hersh skriver at Nixons hat mot Gandhi og hans varme følelser for Yahya trolig stammet fra en reise i 1967, da han ble mottatt med lite pomp og prakt i India. I Pakistan visste derimot Yahya Khan ”how to throw a good party with plenty of scotch. Nixon was a VIP”.⁷⁷ I en artikkel i *Foreign Affairs* samme år beskrev Nixon India som en ”staggering giant”. Han skrev at India ikke hadde ”accepted the keys of progress and used them”, slik Japan, Hongkong, Taiwan, Thailand, [Sør-]Korea, Singapore og Malaysia hadde gjort.⁷⁸

Det er ikke skrevet mye om Kissingers forhold til India og Pakistan i tiden før 1969. Under et ”cultural exchange program” i 1962 skapte Kissinger kontrovers i Pakistan da han uttalte at han ikke trodde Pakistan var dumme nok til å inngå en allianse med Kina, og at han ikke anerkjente Pashtunistan. Etter episoden hadde USAs byrå for offentlig diplomati fått ”more than [...] their moneys worth of cultural exchange”, skriver Kissinger. Han burde visst bedre enn å ”become involved in the frenzies of the subcontinent”, fortsetter han.⁷⁹

Den sørasiatiske krisen i 1971

Vest-Pakistan var seks ganger større enn Øst-Pakistan i utstrekning. Mens det i 1961 var 50,8 millioner innbyggere i øst, var det 42,9 millioner i vest. Konflikten med India gjorde det nesten umulig å reise fra en del av landet til en annen uten å fly eller ta den lange sjøveien. Store forskjeller i politisk mentalitet, språk og kultur ble forsterket av de store klimatiske og geografiske forskjellene mellom landsdelene.⁸⁰

I 1970 ble det for første gang holdt et demokratiske valg i Pakistan. Awami-ligaen og partileder Sheikh Mujibur Rahman, som regel bare kalt Mujib, hadde regional autonomi som sin valgkampsak. Ligaen vant en overlegen seier og tok setene i 160 av de 162 valgkretsene i

⁷⁴ Fawn M. Brodie, *Richard Nixon: The Shaping of His Character* (New York/London: W.W. Norton & Company, 1981), 317.

⁷⁵ Mohammad Ayub Khan var Yahya Khans forgjenger som Pakistans president. Den Sandhurst-utdannede generalen ledet militærregimet fra 1958 til han gikk av på grunn av intern uro i 1969. *Encyclopædia Britannica*, s.v. ”Mohammad Ayub Khan”.

⁷⁶ Nehru mente på sin side at Nixon var en ”unprincipled cad”. Wicker, *One of Us*, 137-138. Ifølge Kunnskapsforlagets store engelsk-norske ordbok betyr ordet ”cad” *laban, slubbert, uvøren fyr, lømmel*.

⁷⁷ Hersh, *The Price of Power*, 447.

⁷⁸ Rick Perlestein, *Nixonland: The Rise of a President and the Fracturing of America* (New York: Scribner, 2008), 139-140. Offentlig demokrati er en oversettelse av det engelske uttrykket ”Public Diplomacy”.

⁷⁹ Kissinger, *White House Years*, 847.

⁸⁰ Robert Jackson, *South Asian Crisis: India – Pakistan – Bangla Desh* (London: Chatto & Windus, 1975), 15.

Øst-Pakistan. Det ga et absolutt flertall i nasjonalforsamlingen, som til sammen besto av 300 representanter. Zulfikar Ali Bhutto og hans populistiske PPP-parti vant klart i Vest-Pakistan.

Regjeringens dårlige håndtering av en syklon i Bengal var den utløsende årsaken til ligaens overlegne valgseier. Samtidig spilte Awami-ligaen på en utbredt oppfatning i Øst-Pakistan om at regjeringen i vest behandlet Øst-Bengal som en koloni.⁸¹ Der snakket majoriteten av befolkningen bengalsk, og misnøyen var stor med at urdu var Pakistans nasjonalspråk. I tillegg var det langt flere fra Vest-Pakistan som tjenestegjorde i det pakistanske forsvaret. Bengaler utgjorde for eksempel bare 5 prosent av offiserene i hæren, og i 1965 var bare én av landets 16 generalmajorer fra Bengal. Øst-Pakistan var også fattigere og mottok langt mindre av den utenlandske utviklingshjelpen enn Vest-Pakistan⁸²

Forhandlingene om å danne en samlingsregjering etter valget strandet. President Yahya Khan ga til slutt hæren ordre om å ødelegge Awami-ligaen og arrestere partiets ledere. ”Operation Searchlight” var kodenavnet på den blodige aksjonen mot den hovedsakelig bengalske befolkningen i Øst-Pakistan. Rapporter om massakre på flere hundre studenter, politifolk og soldater som støttet opprøret, førte til at kravet om et uavhengig Øst-Bengal ble sterkere.⁸³

I mars og april var det full borgerkrig mellom pakistanske regjeringsstyrker og Mukti Bahini-geriljaen, som kjempet for uavhengighet med støtte fra India. Omtrent 10 millioner flyktninger strømmet inn i India for å slippe unna det som skjedde i Øst-Pakistan. 22. november ble konflikten intensivert da det kom til regulære kamper mellom indiske og pakistanske styrker. Den 3. desember var det offisielt krig mellom India og Pakistan, og India framstilte sin beslutning om å gripe inn i konflikten som en humanitær intervensjon. 6. desember anerkjente India Bangladesh som en uavhengig stat.⁸⁴ Etter hvert støttet Kina noe overraskende et forslag om våpenhvile, og med få støttespillere igjen ble Pakistan tvunget til å avslutte krigen.

Nixon-administrasjonen unnlot underveis å ta noe tydelig, offentlig standpunkt. Samtidig var det internt en stående ordre om at USA skulle tilte mot Pakistan, og Nixon og Kissinger bekymret seg for de tette båndene mellom India og Sovjetunionen. Mot slutten av

⁸¹ Ian Talbot, *Pakistan: A Modern History* (Hurst & Company, London, 1998), 199.

⁸² Sumit Ganguly, *Conflict Unending: India-Pakistan Tensions since 1947* (New York: Columbia University Press, 2001), 52-53.

⁸³ Talbot, *Pakistan*, 208; Ganguly, *Conflict Unending*, 51; France Bhattacharya, ”East Bengal: Between Islam and a Regional Identity”, i *A History of Pakistan and its Origins*, redigert av Christophe Jaffreot, oversatt av Gillian Beaumont, 39-60 (London: Anthem Press, 2002), 56-57.

⁸⁴ Research Study, Indo-Pakistan Crisis – Chronology and Key Events, Bureau of Intelligence and Research (DoS), 2. februar 1972, Richard Nixon Presidential Library-National Security Council Institutional Files (RN-NSC), boks 573; Ganguly, *Conflict Unending*, 51.

konflikten var Nixon og Kissinger overbevist om at India også ville gå til et fullt angrep mot Vest-Pakistan. Det var bakgrunnen for at USA valgte å sende en maritim kampgruppe til Indiahavet og Bengalbukta. Pakistan hadde åpnet den vestlige fronten mot India, og India hadde en tilsynelatende defensiv posisjon der, til tross for harde kamper blant annet langs den omstridte kontrollinjen i Kashmir.⁸⁵

India gjennomførte aldri noe angrep mot Vest-Pakistan, men hvor viktig det amerikanske kanonbåt-diplomatiet var i denne sammenheng, er omstridt.⁸⁶ Ifølge Sumit Ganguly's anerkjente oversiktsverk *Conflict Unending* finnes det ikke bevis for at India hadde planer om å angripe i vest. Han skriver at Nixon og Kissinger tok feil da de antok at India og Sovjetunionen sammensverget om å dele opp Vest-Pakistan i flere deler.⁸⁷

Nixons utenrikspolitikk og storstrategi

”The greatest honor history can bestow is the title of peacemaker”, står det på Richard Nixons gravstein. Sitatet er hentet fra hans innsettelsestale i 1969, der Nixon sa at hans ”major theme was peace”.⁸⁸

Den upopulære Vietnamkrigen sto øverst på den utenrikspolitiske agendaen da Nixon tok over etter Lyndon B. Johnson. Tusenvis av amerikanske soldater hadde blitt drept og enda flere hadde kommet hjem fra Sørøst-Asia med psykiske og fysiske skader som ville prege dem for livet. Katastrofen i Vietnam betydde at Nixon og Kissingers måtte sørge for at USA beholdt sin innflytelse i internasjonal politikk, samtidig som militær intervensjon i stor skala på fremmed jord var utelukket som virkemiddel i nærmeste overskuelige fremtid. Dette krevde en ny og kreativ type diplomati.⁸⁹

Som visepresident og kongressrepresentant hadde Nixon forfektet kraftig systemkritikken mot kommunismen. Den la han bort som president og framhevet områder der de to supermaktene hadde sammenfallende interesser. Han kalte det ”The Structure of Peace”. Det internasjonale samfunn hadde forandret seg dramatisk, og både Japan og Kina var på vei

⁸⁵ Se kapittel 2-5.

⁸⁶ Se for eksempel side 19 i Stephen P. Cohen og Sunil Dasguptas *Arming Without Aiming: India's Military Modernization* (Washington, D.C.: Brookings Institution Press, 2010) for et godt sammendrag av ulike argumenter. Deres hovedkonklusjon er at inderne valgte å ikke angripe på grunn av landets iboende strategiske tilbakeholdenhet, som kan spores tilbake til Gandhis ikkevoldspolitikk.

⁸⁷ Ganguly, *Conflict Unending*, 69.

⁸⁸ Nixon, *RN*, 366.

⁸⁹ Hanhimäki, ”An Elusive Grand Design”, 30.

opp. Nixon og Kissinger skulle vektlegge staters suverenitet i sin tid i Det hvite hus, noe som kolliderte med den økende interessen for internasjonale menneskerettigheter.⁹⁰

Jussi Hanhimäki skriver at avspenning, triangeldiplomati og amerikansk uttrekning fra Vietnam var administrasjonens tre hovedmål. Det Nixon omtalte som fredsstrukturen skulle bygges på fortsatt avspenning med Sovjetunionen, såkalt *détente*.⁹¹ Men målet med *détente* var beskjedent, det skulle ikke avslutte den kalde krigen, men snarere være en endring i rammeverket og metodene som ble brukt for å utkjempe den.⁹²

Ifølge John Lewis Gaddis var Nixon og Kissingers endringer de største i amerikansk storstrategi siden oppdemningspolitikken ble innført i 1950. En sentral del av den nye politikken var å legge press på Moskva ved å gjenoppta forbindelsene til Kina.⁹³ Tilnærmingen til kineserne begynte i all hemmelighet i 1970. I mars 1971 ble et amerikansk bordtennislag invitert til Kina. Det var det første åpne tegnet på at forholdet var i ferd med å tine, og begrepet ping-pong-diplomati var født. Noen måneder senere reiste Kissinger til Beijing, og Nixon kunngjorde så at han selv skulle reise på statsbesøk i 1972.⁹⁴

Kina-initiativet var til det siste det Nixon var mest stolt av å ha oppnådd som president.⁹⁵ Kissinger skriver at tilnærmingen til Kina ”marked America’s return to the world of *Realpolitik*”. Han mente at Nixon var den første presidenten siden Theodore Roosevelt ”to conduct American foreign policy largely in the name of the national interest”.⁹⁶ Kina-åpningen utfordret Sovjetunionen på to fronter, med NATO i vest og Kina i øst. Det ble for risikabelt for russerne å legge press på vesten fordi det kunne forsterke de nye sino-amerikanske forbindelsene, skriver Kissinger.⁹⁷

Som akademiker var Kissinger realist, og han mente at amerikanere flest la for lite vekt på maktforhold i internasjonale relasjoner.⁹⁸ Ifølge statsviterne Robert Jackson og Georg Sørensen tilhører Kissinger den neoklassisistiske retningen innen realismen, noe som

⁹⁰ Robert D. Schulzinger, ”*Détente in the Nixon-Ford years, 1969-1976*”, i *The Cambridge history of the Cold War, vol. II: Crisis and Détente*, redigert av Melvin P. Leffler og Odd Arne Westad (Cambridge: Cambridge University press, 2010), 373-374.

⁹¹ Hanhimäki, ”An Elusive Grand Design”, 25-26.

⁹² Jussi Hanhimäki, ”Ironies and Turning Points: *Détente in perspective*”, i *Reviewing the Cold War: Approaches, Interpretations, Theory*, redigert av Odd Arne Westad, 326-342 (London: Frank Cass, 2000), 328.

⁹³ John Lewis Gaddis, ”Grand strategies in the Cold War”, i *The Cambridge history of the Cold War, vol. II: Crisis and Détente*, redigert av Melvin P. Leffler og Odd Arne Westad (Cambridge: Cambridge University press, 2010), 15.

⁹⁴ Robert D. Schulzinger, *U.S. Diplomacy Since 1900*, 4. utgave (New York: Oxford University Press, 1998), 296-297.

⁹⁵ Under kapitteltittelen ”Peaks and valleys” omtalte Nixon i 1990 Kina-besøket og Watergate-skandalen som henholdsvis høydepunktet og bunnivået for sin politiske karriere. Richard Nixon, *In the Arena: A Memoir of Victory, Defeat, and Renewal* (New York: Simon and Schuster, 1990), 11-25.

⁹⁶ Kissinger, *Diplomacy*, 724; 731. (Kissingers kursivering).

⁹⁷ Kissinger, *Diplomacy*, 724; 730.

⁹⁸ Schulzinger, ”*Détente in the Nixon-Ford years*”, 376-377.

innebærer et syn på verden der makt og maktpolitikken er det sentrale. For en realist skal politiske handlinger på den internasjonale arena sørge for at statens sikkerhet øker. Handlingene skal være i landets interesse og målet er å opprettholde maktbalansen. Realister er motstandere av at nasjoner ”can impose their ideologies on other nations”,⁹⁹ og de mener det sentrale spørsmålet i internasjonale relasjoner er krig og maktbruk. Realisten tar utgangspunkt i den anarkiske karakteren til det internasjonale systemet og at de sentrale aktørene er stater. Nixon og Kissinger hadde som mål å maksimere USAs makt ved å minimere andre staters mulighet til å true USA.¹⁰⁰

Nixon var en realist som ikke aksepterte ”the Wilsonian verities about the essential goodness of man or the underlying harmony of nations to be maintained by collective security. [...] For Nixon, the world was divided between friends and antagonists”, skriver Kissinger i *Diplomacy*. Nixon ville opprettholde stabilitet i verden ved å sørge for at maktbalansen ble opprettholdt.¹⁰¹

Både Nixon og Kissinger var enige om at USA kunne snakke og forhandle med alle for å oppnå sine mål. Kissinger betraktet verden som en helhetlig struktur, der alle de ulike delene hang sammen.¹⁰² Formålet med Kina-initiativet var å opprette et diplomatisk triangel med Washington, Beijing og Moskva. Triangeldiplomatiet skulle gjøre det mulig å utnytte rivaliseringen mellom Kina og Sovjetunionen.¹⁰³ USA måtte kunne manøvrere mellom de to kommunistiske stormaktene og forsikre seg om at Beijing og Moskva forsto at de hadde noe å tape hvis de fikk et dårligere forhold til Washington. USA måtte ikke være verken for militant eller for opptatt av fred, men bruke sin makt på en avmålt måte for å skape den typen ”global equilibrium” som kunne opprettholde en stabil internasjonal orden.¹⁰⁴

25. juli 1969 formulerte Nixon det som senere skulle bli kalt Nixon- eller Guam-doktrinen. Doktrinen var et svar på paradokset at både Koreakrigen og Vietnamkrigen var i fjerne områder der USA ikke hadde noen formelle alliansebånd. Doktrinen besto av tre punkter: (1) USA ville respektere sine allianseforpliktelser. (2) Amerikanerne ville fortsatt

⁹⁹ Robert Jackson og Georg Sørensen, *Introduction to International Relations: Theories and Approaches*, 4. utgave (Oxford: Oxford University Press, 2010), 88; 66-69.

¹⁰⁰ Joseph S. Nye Jr, *Understanding international Conflicts: An introduction to Theory and History*, 6. utgave (New York: Pearson/Longman, 2007), 5-6.

¹⁰¹ Kissinger, *Diplomacy*, 705.

¹⁰² Hanhimäki, ”An Elusive Grand Design”, 32.

¹⁰³ Schulzinger, ”Détente in the Nixon-Ford years”, 377-378.

¹⁰⁴ Marc Trachtenberg, ”The structure of great power politics, 1963-1975”, i *The Cambridge history of the Cold War, vol. II: Crisis and Détente*, redigert av Melvin P. Leffler og Odd Arne Westad (Cambridge: Cambridge University press, 2010), 497.

holde sitt atomvåpenskjold over sine allierte og land som ble sett på som viktige for USAs sikkerhet, og (3) allierte som var truet av militære angrep måtte primært forsvare seg selv.¹⁰⁵

Presidenten kom altså med en klar advarsel om at USA ikke ville forplikte seg til et nytt Vietnam, og det er særlig på dette punktet Nixon-doktrinen er et klart formulert brudd med utenrikspolitikken til Kennedy og Johnsen før ham, skriver Hanhimäki.¹⁰⁶ Samtidig er han uenig i at Nixon og Kissingers ”Grand Strategy” var revolusjonerende. Den var mer et sett nye taktiske midler for å nå gamle mål. Han peker også på at vektleggingen av supermaktspolitikken påvirket håndtering av en rekke regionale konflikter. Kriser i for eksempel Vietnam, Angola, Midtøsten, Sør-Asia og Europa ble derfor alle vurdert som uttrykk for rivaliseringen mellom USA og Sovjetunionen.¹⁰⁷

Nøkkelen til balanse i internasjonal politikk var trusselen om bruk av makt, og at amerikansk troverdighet hvilte på landets imponerende, militære kapasiteter.¹⁰⁸ Kissinger utarbeidet en trepunktsplan for å kombinere ønsket om fremstå som tøff, men samtidig avslutte Vietnamkrigen. Han ville avvike fra det tradisjonelle mønsteret USA hadde fulgt etter andre verdenskrig, som var å veksle mellom bruk av overveldende makt og forhandlinger. Han ville sikre seg hjelp fra Sovjetunionen for å avslutte krigen, og da var Kina nøkkelen for å legge press på Moskva. Kissinger mente USA måtte ta initiativet i konflikten, ikke bare demme opp for Vietcong, påpeker historikeren Jeremi Suri.¹⁰⁹

Nixon og Kissinger var globalister i sin tilnærming til utenrikspolitikken og var drevet av en enkel tese: i den kalde krigens kamp mellom øst og vest var de ute etter å motarbeide og forpurre Sovjetunionens mål og opprettholde et diplomatisk og strategisk overtak over russerne.¹¹⁰ Marc Trachtenberg skriver at triangeldiplomatiets mål ikke var økt samarbeid med russerne, men en struktur som skulle holde russerne i sjakk ved at de fryktet et sterkt Kina ved sin asiatiske grense,¹¹¹ slik også Kissinger påpeker i *Diplomacy*.

Globalismen førte til at Nixon og Kissinger så verden gjennom et sett enkle grunnforestillinger. Dermed ble alt et produkt av den kalde krigen mellom USA og Sovjetunionen. Et tydelig eksempel på hvor enkle utfall det kunne få, var at Kissinger

¹⁰⁵ Kissinger, *Diplomacy*, 708.

¹⁰⁶ Hanhimäki, “An Elusive Grand Design”, 38.

¹⁰⁷ Hanhimäki, “An Elusive Grand Design”, 38; 40-41.

¹⁰⁸ Siniver, Nixon, Kissinger, and U.S. Foreign Policy Making, 52-53.

¹⁰⁹ Jeremi Suri, ”Henry Kissinger and American Grand Strategy”, i *Nixon in the World: American Foreign Relations, 1969-1977*, redigert av Fredrik Logevall og Andrew Preston, 67-84 (Oxford: Oxford University Press, 2008), 74-75.

¹¹⁰ Kathleen Christison, *Perceptions of Palestine: Their Influence on U.S. Middle East Policy*. Updated ed. (Berkeley: University of California Press, 2000), 127. Christison har skrevet dette om Nixon og Kissingers midtøstenpolitikk, men jeg mener påstanden er både god og overførbar til andre konfliktområder.

¹¹¹ Marc Trachtenberg, ”The structure of great power politics”, 498; 500.

forsterket Nixons overflatiske oppfatning av at den israelsk-arabiske konflikten var et biprodukt av den kalde krigen.¹¹²

Nixons tilnærming til Moskva gikk ut på å binde sammen ulike politikkområder med vekt på sammenfallende interesser. Slikt samarbeid skulle gjøre det mulig å påvirke sovjetisk framferd på områder der de to supermaktene var uenige. Tilnærmingen kalles ”linkage” fordi samarbeid på et område skulle kobles sammen med framskritt på et annet. Kissinger mener tilnærmingen begynte å fungere fordi den dramatiske åpningen mot Kina skape et viktig insentiv for sovjetisk moderasjon.¹¹³

Utenrikspolitisk organisering i Nixon-administrasjonen

Samarbeidet mellom Kissinger og Nixon var ”a marriage of convenience”, med den mistenksomhet, fiendtlighet og sjalusi som følger med et slikt forhold. Begge delte de et dystert syn på menneskets natur og det demokratiske samfunnet, en oppfatning som var forankret i deres egne negative opplevelser med sosiale fordommer.¹¹⁴ Men de to ble aldri venner og hadde lite sosial kontakt utenfor jobben. For der Kissinger var sjarmerende og sosialt veltilpass, var Nixon det motsatte.¹¹⁵

Før Nixon vant valget, hadde de to bare møtt hverandre et par ganger og utvekslet ”a few strained pleasantries and went our separate ways”, som Kissinger skriver.¹¹⁶ Derfor var det en overraskelse for mange da Kissinger fikk den viktige jobben. Nixon framhevet CIAs inkompetanse og utenriksdepartementets upålitelighet som grunner til at han ville ha en sterk personlighet i rollen, som var avgjørende hvis Nixon skulle styre utenrikspolitikken fra Det hvite hus og omgå byråkratiet i utenriks- og forsvarsdepartementene.¹¹⁷

På toppen av Kissingers nye system i Det nasjonale sikkerhetsrådet sto The (Senior) Review Group (SRG). Den besto av høytstående tjenestemenn fra utenriksdepartementet, forsvarsdepartementet, sjefen for den militære sjefsnemda (Chairman of the Joint Chiefs of Staff, JCS) og CIA-direktøren. På nivået under SRG var blant annet Washington Special Action Group, som hadde ansvaret for krisehåndtering.¹¹⁸

Allerede på den første dagen i jobben sendte Kissinger ut tre memorandummer som slo fast at NSC-kontoret skulle ha mer enn den rent analytiske rollen kontoret tidligere hadde

¹¹² Donald Neff, *Fallen Pillars: U.S. Policy towards Palestine and Israel since 1945* (Washington, D.C.: Institute for Palestine Studies, 1995), 115.

¹¹³ Kissinger, *Diplomacy*, 714; 719.

¹¹⁴ Suri, ”Henry Kissinger and American Grand Strategy”, 70.

¹¹⁵ Hanhimäki, *The Flawed Architect*, 27.

¹¹⁶ Kissinger, *White House Years*, 9.

¹¹⁷ Kissinger, *White House Years*, 14-15; Nixon, *RN*, 340.

¹¹⁸ Siniver, *Nixon, Kissinger, and U.S. Foreign Policy Making*, 59-60.

spilt. I det nye systemet var presidenten plassert på toppen av en pyramide der han aldri selv gikk ned i systemet for innspill. Alle de viktigste beslutningene ble tatt av Nixon, enten alene eller i samråd med Kissinger. Verken statsråder, toppsjefene i de ulike føderale byråene eller toppene i forsvaret fikk direkte tilgang til presidenten. Kissinger skriver at fra 1970 og utover ble stadig flere taktiske avgjørelser tatt utenfor systemet, oftest i private samtaler mellom Nixon og ham selv.¹¹⁹

For å hindre for stor misnøye blant byråkratene, viklet Kissinger dem inn i et nett av meningsløse prosjekter og studier slik at de ikke skulle ha kapasitet til å blande seg inn i de substansielle utenrikspolitiske diskusjonene. Kissinger var også en smiskingens mester, og hver gang Nixon holdt en tale var han den første til å komme med ros. Nixons hat mot konfrontasjoner og store møter var også en fordel for Kissinger, som ved å ta seg av den biten kunne sementere sin rolle i administrasjonen. Det nye systemet la den enorme byrden med å styre utenrikspolitikken på Kissingers skuldre alene.¹²⁰

Utenriksminister William Rogers hadde lite kjennskap til internasjonale spørsmål, og dermed var det lettere å styre all utenrikspolitikk fra Det hvite hus. Men Rogers, som var en gammel alliert av Nixon, var en hard negl. Det ville skremme Sovjetunionen i forhandlinger og holde kustus på byråkratene, mente Nixon. Gjennom hele presidentperioden var det i hovedsak bare Kissinger som var til stede hvis Nixon hadde møter med andre statsledere.¹²¹

Rodgers eneste egentlige ansvarsområde var Midtøsten-politikken, men også den porteføljen mistet han i praksis høsten 1970. Nixon hadde heller ikke tillit til den sivile etterretningsorganisasjonen CIA. Presidenten mente det var for mange Ivy League-intellektuelle på Langley,¹²² og han mislikte CIA-sjef Richard Helms. De to fikk aldri et tillitsfullt forhold. Ifølge Hanhimäki var hovedgrunnen til at Kissinger klarte å overkjøre både utenriksdepartementet og Pentagon, at det var nettopp slik Nixon ville ha det. Han ville styre sin egen utenrikspolitikk, og Kissinger viste raskt at han kunne gi presidenten den type råd han var ute etter. Kissinger hadde kontor i vestfløyen av Det hvite hus og hadde derfor mye lettere tilgang til presidenten enn de tjenestemennene som satt i utenriksdepartementets kontorer i Foggy Bottom eller i Pentagon i Arlington.¹²³

¹¹⁹ Hanhimäki, *The Flawed Architect*, 17; Siniver, *Nixon, Kissinger, and U.S. Foreign Policy Making*, 24; 46; Kissinger, *White House Years*, 48.

¹²⁰ Siniver, *Nixon, Kissinger, and U.S. Foreign Policy Making*, 56; Hanhimäki, *The Flawed Architect*, 25; Siniver, *Nixon, Kissinger, and U.S. Foreign Policy Making*, 70.

¹²¹ Kissinger, *White House Years*, 26-28.

¹²² Central Intelligence Agencys hovedkvarter ligger i Langley, Virginia, like utenfor hovedstaden Washington.

¹²³ Hanhimäki, *The Flawed Architect*, 23; Kissinger, *White House Years*, 45; 36; Hanhimäki, *The Flawed Architect*, 25.

Kapittel 2: ”Massive Inaction”

”When the Nixon Administration took office, our policy objective on the subcontinent was, quite simply, to avoid adding another complication to our agenda”.¹²⁴ Slik omtaler Kissinger administrasjonens tilnærming til Sør-Asia. Et område uten den store, strategiske betydning for USA og et sted der – i motsetning til for eksempel i Europa, Midtøsten eller Sørøst-Asia – kampen om innflytelse med det kommunistiske Sovjetunionen ikke var veldig framtreddende.

Etter hvert skulle det vise seg at det var vanskelig for Nixon og Kissinger å holde India og Pakistan helt borte fra dagsorden. Med Awami-ligaens overlegne seier i parlamentsvalget i Pakistan, opprøret i den østre delen av landet og Mujibs krav om et autonomt og etter hvert uavhengig Bangladesh, ble det i 1971 vanskelig for USA ikke å ta stilling til det som skjedde på det indiske subkontinentet.

6. til 25. mars: ”Massive Inaction”

I starten av mars ble det klart at situasjonen i Øst-Pakistan var alvorlig og hadde potensial til å utvikle seg til en regional krise. 6. mars samlet Kissinger for første gang Senior Review Group (SRG) i Det hvite hus for å diskutere situasjonen. Møtet ble, som vanlig, ledet av Kissinger selv. Til stede var blant andre CIA-sjef Richard Helms, Harald Saunders og Samuel Hoskinson fra NSC-staben og Christopher Van Hollen fra utenriksdepartementet.

Referatet viser at konklusjonen fra møtet kort kan oppsummeres med at amerikanerne ikke skulle foreta seg stort. SRG ble enig om at USA skulle konsultere Storbritannia. Samtidig skulle det amerikanske konsulatet i Dhaka få klare instruksjoner om forholde seg tause hvis det ble spurt av Mujib og Awami-ligaen om å anerkjenne et separat regime i Øst Pakistan. Slike spørsmål skulle henvises videre til Washington.

Under Secretary U. Alexis Johnson i utenriksdepartementet advarte om at det ville bli et blodbad hvis Yahya gjorde alvor av trusselen om å bruke makt i Øst-Pakistan. Det var for få soldater der til å gjenvinne kontrollen, mente Johnson. Han advarte om at langvarige uroligheter i Øst-Pakistan ville være et problem, men at USA ikke burde gå i bresjen for å avverge at Yahya slo ned på urolighetene ”We would first go to the British to try to get them to take the lead”, sa han. ”Amen!” svarte CIA-sjef Richard Helms spontant.¹²⁵

¹²⁴ Kissinger, *White House Years*, 848.

¹²⁵ Minutes of Senior Review Group Meeting, 6. mars 1971, RN-NSC, boks H-112.

I sin egen omtale av møtet skriver Kissinger i sine memoarer *White House Years* at "[o]ur consensus was that Pakistan would not be able to hold the East by force. [...] All agencies agreed that that the United States should not get involved".¹²⁶ Referatet viser at Kissinger har god dekning for den påstanden. Mot slutten av møtet slo Johnson fast at "[t]here is a case to be made for massive inaction", noe både Helms og Kissinger sa seg enige i.

Van Hollen la til at hvis det utviklet seg til et blodbad, måtte administrasjonen revurdere dette standpunktet. Men noen voldsomme reaksjoner fra amerikansk side var det ingen som så for seg. "In any event we wouldn't threaten West Pakistan with any sanctions", sa Johnson. "Or call our ambassador home for consultation", la Kissinger til.¹²⁷

Van Hollen starter sin analyse av den sørasiatiske krisen, "The Tilt Policy Revisited", med nettopp dette SRG-møtet. Han skriver at Johnsons påstand om at krisen ikke handlet om supermaktsrivalisering og forslaget om at USA burde advare Yahya mot å ikke bruke makt i Øst-Pakistan, ble møtt med at Kissinger minte medlemmene på Nixons spesielle forhold til Yahya, "a relationship that surprised and perplexed the participants".¹²⁸

Denne påstanden er det ikke dekning for i referatet som finnes i NSC-arkivet i Det hvite hus, men ifølge Van Hollen fantes det ikke noen autoritative referat fra disse møtene som alle deltagere hadde godkjent i etterkant. Det står ingen ting om hvem som har skrevet referatet som ligger i NSC-arkivet (og som også er brukt i *FRUS*-serien), men det er naturlig å anta et det er noen av Kissingers ansatte i NSC-sekretariatet. Van Hollen referer til "informal notes", trolig hans egne.

Gary Bass skriver i *The Blood Telegram* at Kissinger ved starten av møtet virket åpen for ideen om å be pakistanerne å avstå fra vold, men etter hvert ble han skeptisk til enhver form for selv milde advarsler til pakistanerne om hva bruk av vold kunne resultere i.¹²⁹ "[W]hen a State Department official argued that the United States should discourage Yahya from shooting, Kissinger dug in his heels", skriver Bass.¹³⁰ I hans framstilling kan det virke som utenriksdepartementets representanter var sterkt for å sende en advarsel til Yahya om ikke å gripe til våpnene, men at Kissinger satt ned foten. Referatet – som er det samme som Bass har basert seg på – viser at tjenestemannen som Bass viser til, er Johnson. Senere i møtet argumenterte han for å ikke gjøre noe på dette tidspunktet.¹³¹

¹²⁶ Kissinger, *White House Years*, 851-852.

¹²⁷ Minutes of Senior Review Group Meeting, 6. mars 1971, RN-NSC, boks H-112.

¹²⁸ Van Hollen, "The Tilt Policy Revisited", 341.

¹²⁹ Bass, *The Blood Telegram*, 30-31.

¹³⁰ Bass, *The Blood Telegram*, 31.

¹³¹ Minutes of Senior Review Group Meeting, 6. mars 1971, RN-NSC, boks H-112.

I et notat til Nixon sju dager senere skrev Kissinger at SRG ble enige om å ikke gjøre noe som helst og at USA ikke trenger å innta

a activist role because Yahya knows we favor unity and is doing everything possible to achieve a political solution.

– It is undesirable for us to intervene now since we could realistically have little influence over the situation and everything we might do could be resented by the West Pakistanis as unwarranted interference and jeopardize our future relations.¹³²

Dokumentene, som det ikke er spesielt mange av fra disse tidlige dagene, tyder på at det var stor enighet i denne tidlige fasen av krisen. I møtoreferatet fra det første SRG-møtet er det ingen som protesterer mot hovedkonklusjonen. Selv om Bass påpeker at Kissinger unnlot å formidle til presidenten et hensyn som en del andre tjenestemenn var bekymret for, å ”simply avoid the loss of life”,¹³³ er det lite i kildene som tyder på at det var en sterk motstand noe sted i statsapparatet mot beslutningen om ”massive inaction”.

26. mars: Blodbad i Øst-Pakistan

Bare noen dager etter at Kissinger sendte sitt notat til presidenten, skulle utviklingen i Øst-Pakistan ta en dramatisk og blodig vending som flere hadde forutsett.¹³⁴

I en radiotale 26. mars kalte Yahya Mujib og Awami-ligaen forrædere mot Pakistan og proklamerte at hæren ville sørge for at Pakistan forble samlet.¹³⁵ Yahyas tone var så krass at CIA-sjef Helms sa at ”they say that Yahya’s speech has to be heard to appreciate the venom in his voice as he described [Mujib]”.¹³⁶

Dagen før hadde Yahya startet operasjon Searchlight. Den brutale aksjonen slo ned på opprøret i landet, og innen utgangen av april hadde den pakistanske hæren ”renset” de urbane områdene i Øst-Pakistan for opprørere. Aksjonen tok enorme mange liv.¹³⁷

Nixon og Kissinger ble umiddelbart klar over hva som var i ferd med å skje i Øst-Pakistan. I et notat fra Kissinger til presidenten 26. mars skriver Kissinger at hæren ”has moved to repress the East Pakistani secession movement”. Det er ingen tvil om at Kissinger

¹³² *FRUS*, 1969-1976: XI, Memo HAK to P, Situation in Pakistan, 13. mars 1971, 17-20.

¹³³ Bass, *The Blood Telegram*, 31.

¹³⁴ ”[O]ur missin in Islamabad estimates that Yahya is prepared to use force”, sa Van Hollen på SRG-møtet 6. mai. ”If the West Pakistanis use force, there will be a bloodbath or, at least, a situation of great turmoil”, anslo Johnson. Minutes of SRG Meeting, South Asia, 6. mars 1971, RN-NSC, boks H-112.

¹³⁵ Bass, *The Blood Telegram*, 53.

¹³⁶ *FRUS*, 1969-1976: XI, Minutes of WSAG meeting, Pakistan, 26. mars 1971, 23-29.

¹³⁷ Talbot, *Pakistan*, 207-208.

var klar over hvor alvorlig situasjonen var, siden han i notatet brukte ordet ”bloodshed” for å beskrive situasjonen og trakk paralleller til Biafrakrigen.¹³⁸

Kissinger skrev at den viktigste problemstillingen dette reiste for administrasjonen, var hvorvidt USA skulle involvere seg eller ikke. Argumentet mot å involvere seg var at ”we do not prematurely harm our relationship with West Pakistan”. Argumentene for å be Yahya stanse blodbadet var ”(a) humanitarian, (b) political since this could arouse emotions like those surrounding Biafra over time and (c) diplomatic in preserving a relationship with the new East Pakistani nation of 75 million”. Kissinger skrev at hans anbefaling om hva de burde gjøre ville komme etter et WSAG-møte som ble holdt senere samme dag.¹³⁹

Det er altså ingen tvil om at både Nixon og Kissinger allerede så tidlig i krisen var klar over hva som kunne bli konsekvensene hvis ikke den pakistanske hæren besinnet seg. Spørsmålet blir hvorfor de ikke ville komme med en kraftig advarsel mot Yahya og Pakistan, enten offentlig eller gjennom lukkede diplomatiske kanaler.

Gary Bass skriver at Yahya ”had a green light for his killing campaign”.¹⁴⁰ Svært sterke og uheldig valgte ord. Å bruke metaforen ”grønt lys” impliserer at det faktisk forelå en aktiv velsignelse fra Det hvite hus til Yahya om at opprøret kunne bli slått hardt ned på. En slik påstand er det ikke mulig å finne dekning for i kildene. Samtidig er det vanskelig ikke å være enig i at ved ikke å reagere kraftigere overfor pakistanerne, ga amerikanerne et inntrykk av at de synes den pakistanske hærens fremgangsmåte var akseptabel.

På dette tidspunkt visste de sentrale aktørene i Washington at det var håpløst for de pakistanske sentralmyndighetene å lykkes med å slå ned opprøret og gjenopprette ro og orden i Øst-Pakistan. ”[T]he ability of the West Pakistani forces to maintain law and order over the long run approaches zero”, sa Van Hollen under et WSAG-møte ettermiddagen 26. mars.

Det var fortsatt bred enighet i administrasjonen om at USA ikke burde gjøre stort på dette tidspunktet. I konklusjonen etter møtet står det at USA burde fortsette sin ”policy of non-involvement”. På spørsmål fra Kissinger om det ikke var noe USA kunne gjøre, svarte Johnson fra utenriksdepartementet, Helms fra CIA og David Packard fra forsvarsdepartementet at de var enige i at USA burde fortsette å holde en lav profil.

Dr. Kissinger: I talked to the President briefly before lunch. His inclination is the same as everybody else's. He doesn't want to do anything. He doesn't want to be in the position where he can be accused of having encouraged the split-up of Pakistan. He does not favor a very active policy. This probably means

¹³⁸ Biafrakrigen var en etnisk motivert borgerkrig og løsrivelseskrig i Nigeria fra 1967 til 1970. Krigen førte til at så mange som en million mennesker enten sultet ihjel, ble drept eller mistet livet på andre måter. *Oxford Dictionary of Contemporary World History*, 2008, s.v. ”Biafran War”, 71.

¹³⁹ ”Memo from HAK to P, Situation in Pakistan, 26. mars 1971, RN-NSA, boks 625.

¹⁴⁰ Bass, *The Blood Telegram*, 56.

that we would not undertake to warn Yahya against a civil war.

Mr. Johnson: I agree. If we do so, he can blame us for the breakup of his country.¹⁴¹

Det var altså ingen som ga grønt lys. En mer passende metafor kan være at amerikanerne skrudde på det blinkende gule lyset som betyr at vanlige trafikkregler gjaldt. Det vil si det grunnleggende prinsippet om at USA ikke ville blande seg inn i den suverene staten Pakistans indre anliggende. Dette var også Yahya takknemlig for. Som han uttrykte det i et brev til Nixon 17. april: "I am deeply gratified that your Government has made it clear, to all those who have raised the question, that the United States recognizes the current events in East Pakistan as an internal affair".¹⁴²

26. og 27. mars: Hensyn til amerikansk omdømme

Under WSAG-møtet 26. mars var det mye som ble sagt som kan bidra til å forklare hvorfor amerikanerne ikke ville involvere seg tungt. Tidligere samme dag var det klart at Mujib hadde erklært at det tidligere Øst-Pakistan nå var den selvstendige staten Bangladesh.¹⁴³

Møtereferatet tyder på at det var frykten for å støte fra seg vestpakistanerne som var det viktigste hensynet. Ved flere anledninger uttrykte flere av deltagerne at de ikke ville at folk i Vest-Pakistan skulle kunne gi USA skylden for at landet ble delt:

Mr. Van Hollen: The situation in West Pakistan may possibly be worse from our standpoint than in East Pakistan because of the suspicion in the West that the U.S. is behind separatism.

Mr. Johnson: Certainly Bhutto won't discourage that impression.

[...]

Dr. Kissinger: What would we stand to gain from the break-up of Pakistan?

Mr. Van Hollen: In the eyes of the Pakistanis we somehow want to weaken Pakistan.¹⁴⁴

Men hva var så grunnen til denne frykten for at USA skulle miste popularitet i Vest-Pakistan? På dette tidspunktet var det svært få som visste om åpningen mot Kina, så hensynet til Yahya som mellommann i kontakten med kineserne, kan ikke ha vært motivasjonen for andre enn Kissinger og Nixon selv på dette tidspunktet.

I kildene er det lite som eksplisitt tyder på at det var Kina-initiativet som var Kissinger og Nixons primære motivasjon for å ikke gjøre noe, men det finnes mange indisium på at Kina var det primære hensynet. Det kan muligens forklares med det voldsomme hemmeligholdet som var knyttet til Kina-initiativet på dette tidspunktet. Det ville naturlig nok ikke vært mulig for Kissinger å nevne det i store fora som WSAG og SRG. Selv notater

¹⁴¹ *FRUS*, 1969-1976: XI, Minutes of WSAG meeting, Pakistan, 26. mars 1971, 24-29.

¹⁴² *FRUS*, 1969-1976: XI, Brev fra Yahya til P, 17. april 1971, dokument 29.

¹⁴³ Intelligence memo from CIA to WHSR, Pakistan (Sit. as of 1200 EST), 26. mars 1971, RN-NSC, boks 625.

¹⁴⁴ *FRUS*, 1969-1976: XI, Minutes of WSAG meeting, Pakistan, 26. mars 1971, 24-29.

mellom Kissinger og Nixon var det mulig at personer som ikke kjente til Kina-initiativet, kunne komme til å lese.

Det blir for enkelt å forklare mangelen på kritikk av det som skjedde i Øst-Pakistan, med bare Nixons vennskap til Yahya eller frykten for å sette åpningen mot Kina på spill. På dette tidspunktet var det åpenbart også andre som talte for at USAs omdømme i Pakistan kunne bli dårligere med en klar fordømmelse. Både Van Hollen og Johnson sa at de fryktet at en for sterk amerikansk reaksjon kunne føre til økt antiamerikanisme i Vest-Pakistan.

Det er ikke mulig å vite hvor bekymret Nixon og Kissinger var for dette aspektet. Hensynet til den vestpakistanske opinionen faller godt sammen med behovet for å kunne fortsette å bruke Yahya til å sende beskjeder til Beijing og Nixons vennskap med militærdiktatoren. For Nixon og Kissinger kan hensynet til den pakistanske opinionen derfor både ha vært et tilleggsmoment til det eller et beleilig stedfortrederargument. Sannsynligvis var det en kombinasjon av de to. I *White House Years* skriver Kissinger:

I considered a policy of restraint correct on the merits, above and beyond the China connection. [...] In the case of Pakistan it seemed appropriate because its government was an ally that, we were convinced, was bound soon to learn the futility of its course. We undertook to persuade Yahya Khan to move towards autonomy, advising him as a friend to take steps that he would almost surely have rejected had we demanded them publicly.¹⁴⁵

Kildene tyder på at Kissinger ikke er helt oppriktig her. USAs ambassade rapporterte senere at Yahya ikke hadde følt seg presset av USA på noen tidspunkt av krisen, og som vi skal se ble det aldri lagt press på Yahya for å få han til å innse at Bangladesh ville bli uavhengig og at en politisk løsning var eneste vei framover.

28. mars til 6. april: Terrorvelde

WASG-møtet som er omtalt over, ble holdt dagen etter at hæren for alvor begynte å slå ned på separatistene i Øst-Pakistan. Selv om faren for blodbad var overhengende, hadde ikke de detaljerte rapportene om de omfattende overgrepene nådd fram til Washington.

Men to dager senere var det ikke lenger tvil om hva som var i ferd med å skje. "[T]he army now appears to have embarked on a reign of terror aimed at eliminating the core of future resistance," skrev Samuel Hoskinson i et notat til Kissinger 28. mars. "Is the present U.S. posture of simply ignoring the atrocities in East Pakistan still advisable or should we now be expressing our shock at least privately to the West Pakistanis?" spør han.¹⁴⁶ Ordlyden

¹⁴⁵ Kissinger, *White House Years*, 855.

¹⁴⁶ *FRUS*, 1969-1976: XI, Memo from Hoskinson to HAK, Situation in Pakistan, 27. mars 1971, 33-34.

i sitatet gjør det naturlig å trekke slutningen at det ikke en gang i private kanaler hadde blitt formidlet noe slik budskap til pakistanerne på dette tidspunktet.

De to påfølgende dagene var president Nixon i sitt ”Western White House” i San Clemente i California. Derfra snakket han med Kissinger på telefonen minst to ganger. Samtalene viser at de to ikke diskuterte de rystende rapportene fra Øst Pakistan.

P[resident Nixon]: What's new today. Got anything on the wires or anything of interest?

K[issinger]: There's nothing of any great consequence Mr. President. Apparently Yahya has got control of East Pakistan.

P: Good. There're sometimes the use of power is...

K: The use of power against seeming odds pays off. Cause all the experts were saying that 30,000 people can't get control of 75 million. Well, this may still turn out to be true but as of this moment it seems to be quiet.¹⁴⁷

Fortsatt er det ingen tegn til at Kissinger tar opp at enkelte i staben allerede mener det er på tide å revurdere holdningen om ”massive inaction”. Presidenten virker heller ikke særlig opprørt over det som var i ferd med å skje.

P: But we should just stay out—like in Biafra, what the hell can we do?

K: Good point.

P: I don't like it, but I didn't like shooting starving Biafrans either. What do they think we are going to do but help the Indians.

K: It would infuriate the West Pakistanis; it wouldn't gain anything with the East Pakistanis, who wouldn't know about it anyway and the Indians are not noted for their gratitude.¹⁴⁸

En del av utsagnene fra Kissinger i møtene i den første fasen tyder på at han, og flere med ham, ikke trodde at det faktisk var noe poeng i å fordømme Pakistans handlinger. Det ville ikke ha noen påvirkning på et militærregime som kjempet for beholde kontrollen over halvparten av sin befolkning og en betydelig andel av sitt landområde, lød argumentet.

Heller ikke under et SRG-møte 31. mars er det noen som klart uttrykker misnøye med at USA ikke har fordømt den pakistanske hærens handlinger i Øst-Pakistan. Det er et tegn på at det fortsatt ved månedsskiftet mellom mars og april var utbredt konsensus i Washington om at USA burde involvere seg så lite som overhodet mulig.

Det er mange grunner til å ta forbehold om Kissinger uttalelser i møtene på dette tidspunktet, ikke nødvendigvis var et uttrykk for hans faktiske holdninger. Kissinger fryktet lekkasjer og mistrodde folk i både det midtre og det høye sjiktet i utenriksdepartementet.

I telefonsamtalen med Kissinger 30. mars, som er delvis gjengitt over, gir presidenten uttrykk for nettopp at det ikke er noe amerikanerne kan gjøre, selv om de så hadde ønsket det. Seg imellom er det mer sannsynlighet at Nixon og Kissinger sa hva de faktisk mente. Men det

¹⁴⁷ *FRUS*, 1969-1976: XI, Telcon P and HAK, 29. mars 1971, 35.

¹⁴⁸ *FRUS*, 1969-1976: XI, Telcon P and HAK, 30. mars 1971, 37.

er viktig å ha i mente at Kissinger er kjent for å ha snakket Nixon etter munnen, så det er ikke alltid grunn til å ta hans svar i slike sammenhenger som et uttrykk for hva han faktisk mente. Det kan heller ikke utelukkes at medlemmer av SRG og WSAG holdt tilbake sin misnøye med administrasjonens linje av frykt for å miste innflytelse eller bli utsatt for represalier.

6. til 18. april: Blood-telegrammet

6. april tikket det såkalte Blood-telegrammet inn fra det amerikanske generalkonsulatet i Dhaka, meldingen som er blitt stående som symbolet på motstanden i utenriktjenesten mot Nixon og Kissingers håndtering av krisen. Telegrammet er et sterkt uttrykk for dissens fra de utsendte på stasjonen, inkludert generalkonsul Archer Blood, som det er oppkalt etter.

Aware of the task force proposals on “openness” in the Foreign Service, and with the conviction that U.S. policy related to recent developments in East Pakistan serves neither our moral interests broadly defined nor our national interests narrowly defined, numerous officers of AmConGen Dacca, USAID Dacca and USIS Dacca consider it their duty to register strong dissent with fundamental aspects of this policy. Our government has failed to denounce the suppression of democracy. Our government has failed to denounce atrocities. Our government has failed to take forceful measures to protect its citizens while at the same time bending over backwards to placate the West Pak dominated government and to lessen likely and deservedly negative international public relations impact against them.¹⁴⁹

Slik starter telegrammet, som ikke bare ble sendt til Det hvite hus og til utenriksdepartementet i Washington, men også fikk en begrenset, men betydelig, distribusjon (LIMDIS) til andre deler av utenriktjenesten og til flere stasjoner i området.

I en samtale i Det ovale kontor 12. april står Kissinger og Nixon på nytt fast på at USA ikke bør blande seg inn i situasjonen. Kissinger mente at hvis USA hadde støttet opprørerne ville “we get West Pakistan turned against us, and ... the Bengalis are going to go left anyway”. “If we get in the middle of that thing it would be a hell of a mistake”, sa Nixon.¹⁵⁰ Hensynet til vestpakistanerne som lå utvilsomt bak på dette tidlige stadiet. Men det er vanskelig å slå fast om det var av hensyn til Kina-initiativet eller av fare for økt anti-amerikanisme i befolkningen.

I sin dagbok skriver Nixons stabssjef Bob Haldeman, som deltok i samtalen nevnt over, at de tre hadde en lengre prat senere den dagen om åpningen mot Kina.¹⁵¹ Den samtalen skal ha foregått sent på ettermiddagen, mens samtalen om Sør-Asia foregikk mellom 10.24 og 10.33 på formiddagen. Kina blir ikke nevnt i FRUS’ omtale av samtalen på formiddagen, og Sør-Asia blir ikke nevnt i Haldemans dagbok. Hadde det vært stor frykt i administrasjonen for

¹⁴⁹ FRUS, 1969-1976: XI, Tel from ConGen Dacca to DoS, Dissent From U.S. Policy Toward East Pakistan, 6. april 1971, 45-47.

¹⁵⁰ FRUS, 1969-1976: XI, Editorial note, Conversation among P, HAK, and Haldeman, 12. april 1971, 65-66.

¹⁵¹ H.R. Haldeman, *The Haldeman Diaries: Inside The Nixon White House*. Berkley edition. (New York: Berkley Books, 1995), 326-327.

at krisen i Øst-Pakistan kunne sette åpningen mot Kina i alvorlig fare, er det rart at ikke det blir nevnt i omtalene av de to møtene den dagen. Men det blir utelukkende spekulasjon å trekke noen konklusjoner ut av det. Haldeman kan for eksempel ha utelatt det fordi han ikke var så tungt inne i håndteringen av krisen.

Det første virkelige tegnet på at presidenten blir oppfordret til å revurdere kursen han fulgte av noen høyt oppe i systemet, er i et notat fra utenriksminister William Rogers 13. april. I følgenotatet fra Kissinger sto det at Rogers mener det er på tide å “re-examine our basic stance toward Pakistan”. Kissinger skriver at Nixon snart må ta noen viktige beslutninger der det blir “difficult, if not impossible, to find a neutral ground. Whatever we do or do not do has implications”.¹⁵²

19. april: Ubetydelige våpenleveranser?

19. april var SRG igjen samlet i situasjonsrommet i Det hvite hus. Der var det hovedsakelig våpenleveranser til Pakistan som sto på agendaen. ”I think we must go to the President before we hold up any shipments. This would be the exact opposite of his policy. He is not eager for a confrontation with Yahya”, sa Kissinger. ”The President thinks he has a special relationship with Yahya; he would be most reluctant to take him on”, la han til litt seinere i møtet. Dette er en av en rekke ganger Kissinger trekker fram det gode forholdet mellom de to presidentene i samtaler og diskusjoner om Sør-Asia.

Bortsett fra Nixons gode forhold til Yahya og Pakistan og frykten for å få skylden for at Pakistan ble delt, er det lite i møtoreferatet som kan kaste lys over hvorfor håndteringen av krisen ble som den ble. Kissinger trakk fram at stans i alle våpenleveranser til Pakistan kunne få store konsekvenser for forholdet mellom de to landene, men at det samtidig ikke ville ha stort å si for forholdene på bakken i Øst-Pakistan og på de pakistanske soldatenes framferd. ”These items wouldn't affect their ability to fight a war to any extent. They are using mostly small arms”, sa generalløytnant Robert Cushman, som representerte CIA i møtet.¹⁵³ Dette var også Kissingers budskap da han møtte sitt indiske motstykke P. N. Haksar og statsminister Indira Gandhi i New Delhi 6. og 7. juli.¹⁵⁴

Dette er et annet aspekt som ofte ikke er tillagt stor vekt i flere av studiene som er gjort av USAs håndtering av krisen. Nixon og Kissinger hadde begge en pragmatisk holdning til utenrikspolitikk og kunne nok vanskelig se at fordelene ved å bryte med Pakistan kunne

¹⁵² *FRUS*, 1969-1976: XI, Memo fram HAK to P, Policy Review on Pakistan, 13. april 1971, 66-67.

¹⁵³ *FRUS*, 1969-1976: XI, Minutes of SRG Meeting, Pakistan and Ceylon, 19. april 1971, 76-85.

¹⁵⁴ *FRUS*, 1969-1976: XI, Memo for the Record, Description of HAK–Haksar Talk, 6. juli 1971, 220-221; Memcon, HAK, Gandhi et.al., 7. juli 1971, 226-231.

veie opp for ulempen det ville være å komme på kant med Yahya. Særlig siden de mente våpnene og reservedelene som skulle sendes fra USA til subkontinentet, ikke ville ha noen praktisk betydning på bakken.

Mange av kritikerne av Nixon og Kissingers politikk, som blant andre Bass og Van Hollen, har framholdt at amerikanske våpen ble brukt under den særdeles brutale framferden til hæren i Øst-Pakistan. Blant annet brukte pakistanerne amerikanskproduserte M-24-stridsvogner og F-86-kampfly. Pakistan brukte også C-130 Hercules-transportfly til å frakte soldater og materiell mellom de to landsdelene.¹⁵⁵ Men dette var våpen, utstyr og fly som var levert til Pakistan tidligere, ikke utstyr pakistanerne ble forsynt med under krisen i 1971.

19. april til 7. mai: "Don't squeeze Yahya"

19. april, samme dagen som SRG-møtet ble holdt, sendte Harold H. Saunders et notat til Kissinger med sine personlige betraktninger om hva administrasjonen burde gjøre. "However gentle our tactics, I believe our objective should be to encourage movement toward the greatest possible degree of East Pakistani autonomy", skrev han. Han foreslo en mulig løsning der det skulle dannes et separat regime i øst som med tiden gradvis kunne bli omdannet til et autonomt område. Amerikanerne skulle ikke fortelle Yahya at han måtte gjøre noe annerledes, men bare peke på hva som kunne være konsekvensene hvis han fortsatte å følge den linjen han hadde lagt seg på fram til da, foreslo Saunders.¹⁵⁶ Slik skulle amerikanerne ta hensyn til både behovet for en politisk løsning og Yahyas behov for å redde ansikt.

På dette tidspunktet ble presidenten konfrontert med tre mulige veier framover i håndteringen av krisen. Alternativene var (1) "unqualified backing for West Pakistan", (2) "neutrality which in effect leans toward the East" og (3) "an effort to help Yahya achieve a negotiated settlement".¹⁵⁷

I et notat til Kissinger 21. april skriver Winston Lord at han, i likhet med ambassadør Farland i Islamabad, støtter det tredje alternativet:

the middle course between castigating and whitewashing Pakistan. [...] We can afford neither to alienate Pakistan nor to ignore Indian sensitivities, the nasty practices of Yahya's army, and the fact that almost all observers believe that Bangla Desh will eventually become an independent entity.¹⁵⁸

¹⁵⁵ Van Hollen, "The Tilt Policy Revisited", 342; Bass, *The Blood Telegram*, 68-69.

¹⁵⁶ *FRUS*, 1969-1976: XI, Memo fra HS til HAK, Pakistan—A Personal Reflection on the Choice Before Us, 19. april 1971, 85-87.

¹⁵⁷ Memo from HAK to P, Policy Options Toward Pakistan, 28. april 1971, RN-NSC, boks 625.

¹⁵⁸ Memo from WL to HAK, Pakistan, 21. april 1971, RN-NSC, boks 625.

Da presidenten fikk seg forelagt de tre alternativene, fulgte han Kissingers anbefaling og valgte alternativ tre. På slutten av dokumentet har Nixon skrevet en beskjed med penn: "To all hands. Don't squeeze Yahya at this time. RN." Presidenten har understreket både "to all hands" og "Don't", det siste ordet hele tre ganger.¹⁵⁹ Selv om presidenten åpenbart forsto at det måtte en politisk løsning til, var han samtidig nøye med å understreke at amerikanerne måtte gå stille i dørene og ikke presse Yahya.

Noen dager senere snakket Nixon på telefon med brigader og Kissinger-assistent Al Haig i NSC-staben. I samtalen var det ikke mye omtanke med de etter hvert mange østpakistanske flyktningene å spore:

P[resident Nixon]: And on the situation with regard to ...I note one thing in here with regard to aid to India. Someone is saying we are contemplating sending aid to help the Pakistani refugees. I hope to hell we're not, but what about this?

H[haig]: No, we've not been planning that. There's been some talk about our assistance to East Pakistan...¹⁶⁰

Noe mildere var Nixon da han senere på kvelden den dagen godkjente et mindre hjelpeprogram for de etter hvert mange flyktningene som hadde krysset grensen til den indiske delstaten Vest-Bengal.¹⁶¹ Men noen reelt tøffere linje mot Pakistan kom ikke på tale. I et følgenotat til et utkast til et brev til Yahya informerer Kissinger fungerende utenriksminister John Irwin om at USAs standpunkt vil være å gi "President Yahya time to follow through his efforts to work out his own arrangements transitional to greater East Pakistani cooperation or autonomy".¹⁶²

7. mai til 11. juni: Seks måneders uthaling

Kissinger skriver i *White House Years* at USA ikke ville bli gjort til syndebukk for at Pakistan ble delt. "We had, moreover, every incentive to maintain Pakistan's goodwill. It was our crucial link to Peking; and Pakistan was one of China's closest allies", skriver han. "In this first stage of the crisis the consensus of the US government was to avoid precipitate action even among those who knew nothing of our China initiative".¹⁶³

Kissinger skriver at administrasjonen hadde et vanskelig dilemma. "The United States could not condone a brutal military repression". Men allikevel var det nettopp det som

¹⁵⁹ Memo from HAK to P, Policy Options Toward Pakistan, 28. april 1971, RN-NSC, boks 625.

¹⁶⁰ *FRUS*, 1969-1976: XI, Telcon P and AH, 29. april 1971, 99.

¹⁶¹ *FRUS*, 1969-1976: XI, Memo from AH to P, Relief Assistance for East Pakistani Refugees in India, 29. april 1971, 100-101.

¹⁶² *FRUS*, 1969-1976: XI, Memo from HAK to Acting Sec. State Irwin, Letter to President Yahya, 7. mai 1971, 104. (brevet er signert av Al Haig, ikke Kissinger selv)

¹⁶³ Kissinger, *White House Years*, 853.

skjedde. Og Kissinger trekker fram kommunikasjonen med Beijing som hovedgrunnen. Det ville nemlig ta flere måneder å stable på beina en alternativ måte å kommunisere med kineserne på, skriver han.¹⁶⁴

Dette er ikke en helt ukontroversiell påstand fra Kissinger. En rekke historikere – blant dem Van Hollen, Jussi Hanhimäki og Raymond Garthoff¹⁶⁵ – har påpekt at amerikanerne hadde flere alternative måter å kommunisere med kineserne på, og at dette derfor bare er nok et forsøk fra Kissinger på å rettferdiggjøre administrasjonenes håndtering av krisen på og skrive om historien.

Van Hollen gir Kissinger rett i at departementet var partisk til fordel for India. Men han skriver at det ikke var fordi det var bemannet med ”soft-headed Indian lovers”, men derimot fordi det var gode grunner for USA til å prioritere forholdet til India høyt.¹⁶⁶

Til Pakistan-ambassadør Joseph S. Farland uttrykte Kissinger 7. mai at selv om Pakistan ikke kan opprettholde kontrollen i øst, hadde USA behov for at landet forble samlet seks måneder framover. I den samme samtalen fortalte Kissinger Farland om kontakten med Kina gjennom pakistanerne.¹⁶⁷ Dette er et sterkt indisium på at Kissingers påstand om at åpningen til Kina var et reelt hensyn som ble tatt på dette tidspunktet, stemmer. Et halvt år senere ville ikke hensynet til Pakistan som kanal til Kina være like viktig fordi det da ville være direkte kontakt mellom Beijing og Washington og Nixons planlagte besøk til Kina ville være gjennomført.

23. mai snakket Kissinger og Nixon sammen på telefon. Kissinger informerte presidenten om at India var i ferd med å mobiliserer soldater og sende styrker til grensen mot Øst-Pakistan. ”[T]hat is the last thing we can afford now to have the Pakistan government overthrown, given the other things we are doing,” sa Kissinger.¹⁶⁸ Samtalen inneholder ingen spesifikke pekepinner på hva det er han snakker om, men det er naturlig å anta at ”the other things” blant annet er Kina-initiativet.

Dette understreker den kalde, kalkulerende og pragmatiske holdningen Kissinger hadde til krisen. Han var fullstendig klar over hvilke grusomme lidelser lokalbefolkningen i Øst-Pakistan gikk gjennom, men det var allikevel ikke grunn god nok til å sette åpningen mot

¹⁶⁴ Kissinger, *White House Years*, 854.

¹⁶⁵ Hanhimäki, *The Flawed Architect*, 166; Van Hollen, *The Tilt Policy in South Asia*, 340; 343; Raymond L. Garthoff, *Detente and Confrontation: American-Soviet Relations from Nixon to Reagan*, Revised edition (Washington, D.C.: Brookings Institution, 1994), 297.

¹⁶⁶ Van Hollen, ”The Tilt Policy Revisited”, 343.

¹⁶⁷ *FRUS*, 1969-1976: XI, Memcon, 7. mai 1971, 106-109.

¹⁶⁸ *FRUS*, 1969-1976: XI, Telcon HAK og P, 23. mai 1971, 140.

Kina på spill. Å gjenoppta de diplomatiske relasjonene med Kina var det fremste utenrikspolitiske målet Nixon hadde.

26. mai diskuterte presidenten og Kissinger situasjonen i Sør-Asia i Det ovale kontor. Da begynte frykten for at India skulle intervensere i Øst-Pakistan å melde seg for alvor, og de to mennene var bekymret for konsekvensene av en ny krig mellom India og Pakistan. Ifølge utskriften av opptaket av samtalen som er publisert i *FRUS*-serien, er Nixon fortsatt veldig var for alt som kan minne om kritikk av Yahya og Pakistan.

Nixon: But we don't say anything against Yahya?

Kissinger: No, no. You just say you hope the refugees will soon be able to go back to East

Videre i samtalen skal de negative følelsene både presidenten og Kissinger hadde mot India og Indira Gandhi komme klart og tydelig fram. ”They're such bastards,” uttrykte Kissinger om inderne. Han fortsatte:

Kissinger: They are the most aggressive goddamn people around there.

Nixon: The Indians?

Kissinger: Yeah.

Nixon: Sure.¹⁶⁹

Som denne samtalen er et klart og tydelig uttrykk for, er det ikke bare presidenten som later til å være preget av et negativt inntrykk av India og Pakistan, slik Kissinger indikerer i sine memoarer. Som nevnt tidligere var Kissinger kjent for å snakke presidenten etter munnen, og det er derfor umulig å vite om dette er et uttrykk for Kissingers faktiske tanker eller mer en del av hans plan for å holde seg inne med presidenten.

Begrensede våpenleveranser

Under et WSAG-møte senere samme dag sa CIA-sjef Helms at det foreløpig ikke var noen overhengende fare for et indisk angrep på Pakistan. Diskusjonen dreide seg deretter om amerikanske våpenleveranser til subkontinentet, og Deputy Secretary of Defense David Packard foreslo at USA begrenser sine salg av våpen til Pakistan: ”We have nothing of consequence going to them any time soon except for some spare parts for MK-14 torpedoes which are going out this month,” sier han. ”I have talked to the President about this. He believes we should go ahead with spare parts for ongoing programs, but should try to delay any larger shipments”, svarte Kissinger. ”The President is eager to avoid any break with Yahya”.¹⁷⁰

¹⁶⁹ *FRUS*, 1969-1976: E-7, WHT, P og HAK, 26. mai 1971, dokument 135.

¹⁷⁰ *FRUS*, 1969-1976: XI, Minutes from WSAG Meeting, Pakistan, 26. mai 1971, 149-156.

Dette underbygger at et viktig aspekt ved den fortsatte våpenhjelpen til Pakistan fra Nixon og Kissingers side kunne forsvares med at leveransene ikke ville ha noen betydning for utviklingen. Det sterke signalet en total våpenembargo ville sendt til Yahya, ble ikke regnet som viktig nok til å overstyre behovet for et nært forhold til den pakistanske lederen.

Også Van Hollen er enig i at det ikke var mye våpen som ble sendt fra USA til Pakistan etter 25. mars, så selv om senator Edward Kennedy, som var en av de sterkeste kritikerne av Nixons håndtering av krisen, mente det kunne være snakk om forsyninger på opp mot 50 millioner dollar, er det lite sannsynlig at eksporten oversteg en verdi på 3,8 millioner dollar, viste en studie utført av den amerikanske riksrevisjonen General Accountability Office i 1972.¹⁷¹

I et møte med USAs India-ambassadør Kenneth Keating¹⁷² 3. juni gjentok Kissinger at administrasjonen ikke kunne se noen store fordeler ved å være klarere i sin tale til de pakistanske lederne. I referatet fra møtet siteres han indirekte slik:

[T]he President has felt that we should give President Yahya a few months to see what he can work out. As the President sees it, if we approach the Pakistanis emotionally now, we would not gain anything and we might lose what ability we may have to influence the situation.

Our judgment, Dr. Kissinger continued, is that East Pakistan will eventually become independent. This, he felt, is the Ambassador's judgment too. The problem is "how to bell the cat." The President has chosen to do it gradually.

In all honesty, Dr. Kissinger pointed out, the President has a special feeling for President Yahya. One cannot make policy on that basis, but it is a fact of life.

Ambassadøren svarte at han var kjent med Nixons nære vennskap med Yahya, men la til at han ikke helt kunne forstå det. Han sa også at han synes det var uklokt å la krisehåndteringen bli styrt av et slikt hensyn og at USA også ville ha behov for venner i et uavhengig Bangladesh.¹⁷³

Dagen etter diskuterte Kissinger og Nixon samtalen med Keating. Dialogen ble fanget opp av det automatiske opptakssystemet i Det hvite hus:

Nixon: Look, even apart from the Chinese thing, I wouldn't do that to help the Indians, the Indians are no goddamn good. Now Keating, like every Ambassador who goes over there, goes over there and gets sucked in. He now thinks the—

Kissinger: Those sons-of-bitches, who never have lifted a finger for us, why should we get involved in the morass of East Pakistan? All the more so, I quite agree with the point, if East Pakistan becomes

¹⁷¹ Van Hollen, "The Tilt Policy Revisited", 344 (fotnote 12).

¹⁷² Kenneth B. Keating var USAs ambassadør til India fra 1969 til 1972. Før det hadde han vært republikansk kongressrepresentant og senator fra New York. Han var USAs ambassadør til Israel fra 1973 til sin død i 1975.

¹⁷³ *FRUS*, 1969-1976: XI, Memcon, 3. juni 1971, 163-164.

independent, it is going to become a cesspool. It's going to be 100 million people, they have the lowest standard of living in Asia—¹⁷⁴

Dette er kanskje den sterkeste indikasjonen på at det i denne tidlige fasen var Kina som var det viktigste hensynet. I samtalen framstår det som en selvfølge at det er Kina som er hovedårsaken til Nixons ønske om å være varsom med pakistanerne. ”Look, even apart from the Chinese thing”, er en setning som er det beste beviset på at det faktisk var en reell frykt i de indre gemakker i Nixons hvite hus for at Kina-initiativet ville kollapse uten Yahya som mellommann, samtidig som de hadde et behov for å rettferdiggjøre sitt standpunkt.

Denne dialogen illustrerer at Nixon og Kissingers antipatier mot India ikke var uten betydning. Uttalelsene isolert sett falt åpenbart i affekt, Nixon var allerede sint på at Keating hadde ”gone native”. Basert på denne samtalen isolert sett kan vi ikke automatisk trekke slutningen at Nixons politikk i praksis ville vært den samme uten Kina-initiativet, slik Kissinger hevder i *White House Years*. Men det er et klart uttrykk for hvordan Nixon tolket alle meldinger som kom om India og indiske intensjoner på verst mulig vis, mens det motsatte var tilfelle for Pakistan.

11. til 25. juni: Økende motstand

Den 11. juni sendte Galen L. Stone, som på det tidspunktet var USAs chargé d'affaires i India, et sterkt telegram fra ambassaden i New Delhi til utenriksdepartementet og Det hvite hus. Der skriver Stone blant annet at han mener

the United States, whether we like it or not, bears very heavy responsibility for the continuing deterioration of the situation. [...] I most strongly recommend that the time is overdue for us to utilize all leverage available to pressure the GOP into halting without further delay the terror and repression by the army in the east wing.¹⁷⁵

På dette tidspunktet begynte presset internt i USA å øke for at Nixon og Kissinger måtte gripe mer aktivt inn og be pakistanerne roe ned situasjonen i Øst-Pakistan. Samtidig ønsket den indiske regjeringen at USA skulle presse Yahya til å slippe fri Mujib og tillate opprettelsen av en egen regjering i og for Øst-Pakistan. Inderne mente at det ville bidra til å minske flyktningestrømmen til India. Hvis ikke presset mot Yahya lyktes, ville inderne at flyktningeleirene skulle flyttes fra India og inn i Øst-Pakistan, under internasjonal beskyttelse.¹⁷⁶

¹⁷⁴ *FRUS*, 1969-1976: E-7, WHT, P og HAK, 4. juni 1971, dokument 136.

¹⁷⁵ *FRUS*, 1969-1976: Tel from Emb India to DoS, 11. juni 1971, 176-177.

¹⁷⁶ Memo from HS and SH to HAK, Aid to India, 14. juni 1971, RN-NSC, boks 596.

14. juni møtte Nixon og Kissinger ambassadør Keating for å forberede presidenten på et møte med den indiske utenriksministeren, som var på besøk i Washington. Den litt underlige samtalen bærer preg av at Nixon ikke er veldig interessert i å snakke om hva det er som foregår i Øst-Pakistan. Etter hvert kom de inn på flyktningsspørsmålet og de mange østpakistanerne som hadde flyktet til India. Keating gjør så et forsøk på å forklare Nixon og Kissinger hvor alvorlig situasjonen er:

Keating:[...] Now, having gotten control of the large centers, it is almost entirely a matter of genocide killing the Hindus. And the intellectual leaders, the leaders in the country that they want to get rid of, primarily these Awami League people, they've killed them

Samtalen dreier seg så til hva inderne vil at USA skal gjøre, og Keating sier at de vil at amerikanerne skal legge press på Yahya.

Keating: [...] Now, I am conscious of the special relationship that you have with Yahya. And I respect it and I don't to want to—

Nixon: [unclear]

Keating: Personal relationship.

Nixon: Not only just that, but there are some other major considerations.

[...]

Nixon: Let me say this, I don't want to give you the wrong impression about India. There are 400 million Indians.

Keating: 550.

Nixon: 550? [unclear]

Keating: There are.

Nixon: I don't know why the hell anybody would reproduce in that damn country but they do. But nevertheless, I know that country is trying to make it [unclear] basically with some semblance of democracy—private enterprise, call it whatever you want. And I know that looming over from the north are the Chinese [unclear]. It's, therefore, very much in our interest to see that India, we want them to succeed. Because there are 550 million people, we want them to do well. And they always hate us [unclear] internationally, we know that.

Keating: Not always.

Nixon: Not always. But that's irrelevant. I mean [unclear] but what I'm getting at is here, right now, you can [...] But nevertheless, we've got to take up here for reasons that go far beyond India-Pakistan relations another position.¹⁷⁷

Denne samtalen er et godt eksempel på at Nixons primære hensyn var til Kina, mens hans antiindiske holdninger bidro til at ingen andre alternativer til ”massive inaction” ble seriøst vurdert og diskutert. ”There are some other major considerations”, sa Nixon. Her er det naturlig å anta at det var nettopp Kina-initiativet han sikter til.

Keating forlot etter hvert rommet og Nixon og Kissinger fortsatte samtalen. Da ble blant annet Archer Blood tema:

Nixon: [unclear] My God, does Farland, is he sending memoranda that he thinks Pakistan is finished also?

Kissinger: Baloney. He's got this maniac in Dacca, the Consul General who is in rebellion;

¹⁷⁷ FRUS, 1969-1976: E-7, WHT-OO, P, HAK og Keating, 15. juni 1971, dokument 137.

Nixon: But Keating will go blab it over to the State Department. What Keating had [unclear] Pakistan—they're out of their goddamn minds. Of course we're not going to take it out. That would bring down the Pakistan Government.

Kissinger: Well it would be considered such an insult by Yahya that the whole deal would be off.

Nixon: I don't know what the Christ he's talking about.

Kissinger: I will, when I'm talking to the Chinese, set up a separate channel so that we're not so vulnerable. I mean we can't be that—

Nixon: Of course, I don't know, Henry, it just may be that the poor son-of-a-bitch can't survive. Five million? Is it that bad really or are they exaggerating?

Kissinger: Of course, I don't know how many of them they generate?

Nixon: Yeah.¹⁷⁸

Dette er en dialog som er ganske illustrerende for hvordan saken ble håndtert. Det er vanskelig å spore sympati med de mange sivile som måtte bøte med livet, og samtalen med ambassadør Keating er et talende eksempel. Mens han forsøkte å fortelle om de grusomhetene som skjedde i Øst-Pakistan og om flyktningstrømmen til India, var presidenten og hans sikkerhetsrådgiver lite lydhøre. Etter at Keating forlot Det ovale kontor snakket Nixon og Kissinger om hvilke problemer de hadde med folkene i området, som Keating i India og Blood i Dhaka.

25. juni til 7. juli: Våpeneksport

Det var ikke bare presset om å fordømme Yahya og den pakistanske hærens aksjoner i Øst-Pakistan som var stort, men også presset om å stanse all amerikansk våpeneksport til Pakistan. Presset kom internt i statsapparatet, fra India, fra Kongressen og i mediene.

Svært mange av papirene som gikk gjennom sekretariatet til NSC på denne tiden, handlet om våpeneksport til Pakistan. I et notat til Nixon skrev Al Haig at utenriksminister Rogers foreslår tre ulike tilnærminger: (1) Å fortsette den linjen de hadde fulgt så langt, (2) innstille videre eksport av alt som var omfattet av bestemmelsene om rustningskontroll, eller (3) innføre en midlertidig stopp av materiell der det var en gyldig eksportlisens mens myndighetene vurderte det materiellet som var på planleggingsstadiet.

Rogers anbefalte presidenten å gå for alternativ tre, mens Kissinger i et vedlagt notat gikk for alternativ en. Kissinger skrev at fordelene med en slik tilnærming

would be that it would continue to avoid the unfavorable political signal to Pakistan.[...] The disadvantage would be that any military shipments to Pakistan would be subject to sharp Congressional (and Indian) criticism.

Kissinger argumenterte også mot Rogers innstilling om alternativ tre:

¹⁷⁸ FRUS, 1969-1976: E-7, WHT-OO, P, HAK og Keating, 15. juni 1971, dokument 137.

The *disadvantage* would be that temporary suspensions have a way of becoming permanent and we could become locked into a total embargo. The political signal to Pakistan is not what you want. I feel this disadvantage provides the most compelling argument.

Dokumentet er stemplet med ”THE PRESIDENT HAS SEEN” og Nixons håndskrevne initialer viser at han har godkjent Kissingers anbefaling.¹⁷⁹

7. til 9. juli: Kissinger i Sør-Asia og Kina

Et viktig argument fra Kissinger og Nixon i tiden før den indo-sovjetiske vennskapsavtalen var at Nixon kunne spille en større rolle ved å bruke sin innflytelse i Islamabad i det skjulte enn om han kritiserte Yahya offentlig. I et møte med den indiske utenriksministeren Swaran Singh i New Delhi 7. juli sa blant annet Kissinger at Nixon ”feels he has a certain equity in Islamabad which he could use in helping to achieve a political solution”.¹⁸⁰ Til statsminister Indira Gandhi samme dag sa han at hele poenget med USAs støtte til Pakistan var at de da kunne bruke sin innflytelse over Yahya til å få ham til å få flyktningene til å returnere.¹⁸¹

I sine samtaler med Pakistans utenriksminister i Rawalpindi dagen etter, gir derimot møtereferatene ikke noen tegn på at det ble lagt noe slikt press på pakistanerne fra Kissinger sin side under reisen til Sør-Asia.¹⁸² Kissinger tok opp lite annet enn flyktningproblemet, og i sin rapport hjem til Al Haig virket han mer bekymret for PR-problemene til Pakistan enn noe annet.

Pakistan had tended to make public in bits and pieces the constructive steps it had taken. It might now wish consider packaging those steps so they would appear as a comprehensive approach toward solution.

Kissinger skrev videre at han oppfordret Yahya til å oppnevne en sivil myndighet i Øst-Pakistan som kunne ta seg av flyktningproblemet, men han nevnte ikke noe om å ha forsøkt å presse militærdiktatoren til å gjøre betydningsfulle politiske innrømmelser.¹⁸³

Her er det viktig å ha i mente at Kissinger flere ganger argumenterte for at det var det nære forholdet mellom Yahya og Nixon personlig som var muligheten for å påvirke den pakistanske presidenten, og at det var gjennom direkte samtaler de to presidentene imellom at Yahya kunne påvirkes til å gjøre innrømmelser. Ikke gjennom samtaler på Kissingers nivå.

Mens han var i Pakistan, latet Kissinger som han hadde blitt syk og måtte restituere seg. I virkeligheten var det en dekkhistorie som skulle skjule at Kissinger var på vei til

¹⁷⁹ Memo to P from AH, Military Supply for Pakistan, 25. juni 1971, RN-NSC, boks 574.

¹⁸⁰ Indirekte sitert i *FRUS*, 1969-1976: XI, Memcon, Singh, HAK et.al., 7. juli 1971, 226-231.

¹⁸¹ *FRUS*, 1969-1976: XI, Memcon, HAK, Gandhi et.al., 7. juli 1971, 221-225.

¹⁸² *FRUS*, 1969-1976: XI, Memcon, Khan, HAK et.al. 8. juli 1971, 236-241.

¹⁸³ *FRUS*, 1969-1976: XI, Memo from HAK to AH, 9. juli 1971, 242-243.

Beijing for de første samtaler mellom Kina og USA siden kommunistene kom til makten. Reisen var nøye planlagt, og Yahya hadde, i all hemmelighet, organisert det sånn at Kissinger ble fløyet til Beijing i et pakistansk fly. I den kinesiske hovedstaden møtte Kissinger blant andre den kinesiske statsministeren Zhou Enlai.¹⁸⁴

Kommunikasjon med Yahya

28. mai sendte Det hvite hus brev til både Gandhi og Yahya. ”The letter to Yahya was not exactly strong; it reflected our need for Yahya as a channel to Peking. But it left no doubt that we favored a political and not a military solution to the problem of East Pakistan”, skriver Kissinger i *White House Years*.¹⁸⁵

Den sterkeste formuleringen i brevet som kunne oppfordre Yahya til en politisk løsning, var som følger: ”I feel sure you will agree with me that the first essential step is to bring an end to the civil strife and restore peaceful conditions in East Pakistan”. Videre heter det i brevet at USA vil at freden skal opprettholdes på subkontinentet, men det kan virke som Nixon mente at det først og fremst var en krig med India som måtte avverges. Presidenten kom ikke med noen fordømmelse av hærens handlinger i Øst-Bengal, eller for den saks skyld noen forsiktig kritikk.

Det var enighet internt i administrasjonen om at en politisk avtale var eneste mulighet for en løsning og at Pakistan ikke ville klare å hindre opprettelsen av Bangladesh med makt. En mulig forklaring på at det ikke er spor etter amerikansk press mot Yahya, kan være at det foregikk gjennom kanaler som ikke er synlige i de åpne kildene som er tilgjengelig i dag. Men den forklaringen er lite sannsynlig. Det er ikke noe i korrespondansen mellom Yahya og Nixon¹⁸⁶ som tyder på at det var noe betydningsfullt press som ble lagt på pakistanerne i tiden før den indo-sovjetiske vennsapsavtalen. Dette kan igjen peke mot at det viktigste var hensynet til Kina-initiativet, ikke at amerikanerne faktisk mente at de kunne spille en positiv rolle i Sør-Asia ved å holde seg inne med Yahya.

¹⁸⁴ For en detaljert beskrivelse, se Kissinger, *White House Years*, 733-788.

¹⁸⁵ Kissinger, *White House Years*, 857.

¹⁸⁶ *FRUS*, 1969-1976: XI, Letter from Yahya to Nixon, 17. april 1971, 72-74; Letter from Nixon to Yahya, 7. mai 1971, 105-106; Letter from Yahya to Nixon, 24. mai 1971, 141-143; Letter from Yahya to Nixon, 18. juni 1971, 191-192; Letter from Yahya to Nixon, 28. juni 1971, 208-209; Letter from Nixon to Yahya, 1. juli 1971, 213-214.

Kapittel 3: Borgerkrig og Kina-initiativ

I *White House Years* beskriver Kissinger nyhetene den 9. august som ”the bombshell of the Soviet-Indian Friendship Treaty. [...] With the treaty Moscow threw a lighted match into a powder keg”.¹⁸⁷ Avtalen markerte et viktig skillelinje i hvordan Nixon og Kissinger vurderte og håndterte krisen i Sør-Asia i 1971. Fram til da hadde de i hovedsak tiltet mot Pakistan på grunn av at de ikke ville støte fra seg det pakistanske lederskapet. Det var motivert enten av en frykt for å få skylden for at Pakistan ble delt eller for å beholde Islamabad og Rawalpindi som en kanal til Beijing. Sannsynligvis på grunn av begge deler, men mest på grunn av Kina-initiativet.

”Its bland provisions could not obscure its strategic significance”, skriver Kissinger om vennsapsavtalen. Den inneholdt ikke noen eksplisitt sikkerhetsgaranti for verken India eller Sovjetunionen, men det sentrale med avtalen var at den forbød de to landene fra å delta i en væpnet konflikt på en tredjeparts side hvis en av de to signerende landene var part. India og Sovjetunionen forpliktet seg også ”to consult immediately with a view toward taking ”appropriate effective measures” in case either party was attacked or threatened with attack”, framholder Kissinger.¹⁸⁸

9. til 15. juli: Triangeldiplomati

Den storpolitiske dimensjonen, der India og Pakistan ble oppfattet som stedfortredere for USA og Sovjetunionen, var ikke framtrede i den første fasen av konflikten, som beskrevet i kapittel 2. Det første tegnet på at administrasjonen for alvor begynte å bli oppmerksom på implikasjonene ved det gode forholdet mellom New Delhi og Moskva kom i et notat fra Kissinger-assistent Al Haig til president Nixon 9. juli. Det var samme dag som Kissinger ankom Beijing i all hemmelighet og en måned før vennsapsavtalen mellom India og Sovjetunionen ble kjent.

Notatet handler om en samtale mellom den indiske utenriksministeren og den sovjetiske statsministeren. Swaran Singh skal ha bedt Aleksej Kosygin om militær beskyttelse hvis Kina inntok en truende posisjon ved den indisk-kinesiske grensen, der de to landene hadde kriget i 1962. Inderne fryktet kinesiske troppeplasseringer i området fordi det ville binde opp indiske styrker og slik gjøre et angrep på Pakistan vanskeligere. Da han leste notatet, uthevet

¹⁸⁷ Kissinger, *White House Years*, 866-867.

¹⁸⁸ Kissinger, *White House Years*, 866.

Nixon en setning i teksten som sa at det mest foruroligende med kontakten mellom India og Sovjetunionen var at "if Kosygin does come through with some guarantee against China, the Indians will feel much less inhibited about military intervention in East Pakistan".¹⁸⁹

I *White House Years* omtaler Kissingers den geopolitiske rivaliseringen mellom amerikanerne og russerne som en sentral del av forklaringen på hvorfor USA tiltet mot Pakistan. Kissinger skriver:

The Soviet Union might use the opportunity to teach Peking a lesson. For us to gang up on Pakistan – as our media and Congress were so insistently demanding – would accelerate the danger; it would give India an even stronger justification to attack. It would jeopardize the China initiative.¹⁹⁰

Kissinger skriver at han returnerte til Washington etter reisen til India, Pakistan og Kina med en følelse av at katastrofen var nær. India ville helt sikkert angripe Pakistan etter at regntiden var over, mente han:

Though I was confident that we could succeed in nudging Islamabad towards autonomy for East Pakistan, I doubted that India would give us the time and thus miss an opportunity, which might not soon come again, of settling accounts with a country whose very existence many of its leaders found so offensive.¹⁹¹

16. til 22. juli: Skjøre Kina-forbindelser

16. juli ble krisen for første gang drøftet i Det nasjonale sikkerhetsrådet (National Security Council, NSC), det eneste av krisehåndteringsforaene der presidenten selv deltok direkte. Ifølge Harold Saunders' møtereferat åpnet Nixon med å understreke at krisen innebar en enorm risiko for administrasjonens Kina-politikk. I løpet av diskusjonen falt også en av presidentens mest kjente uttalelser om India [min understreking]:

First, he said that it is imperative that the Pakistanis, if possible, not be embarrassed at this point. [...] He had noted that world opinion is on the side of the Indians and they may be right. However, they are "a slippery, treacherous people." He felt that they would like nothing better than to use this tragedy to destroy Pakistan. [...] He said that we could not allow—over the next three–four months until "we take this journey" to Peking—a war in South Asia if we can possibly avoid it.

Kissinger sa at inderne "seemed bent on war". På spørsmål fra Nixon sa han at han trodde Kina ville gripe inn for å redde Pakistan. Kissinger trodde heller ikke at Yahya var i stand til å løse krisen i tide til å unngå krig. "He concluded that if there is an international war

¹⁸⁹ *FRUS*, 1969-1976: XI, Memo from AH to P, Soviet Attitude on South Asia, 9. juli 1971, 244-245.

¹⁹⁰ Kissinger, *White House Years*, 862.

¹⁹¹ Kissinger, *White House Years*, 862. Kissinger sikter trolig til at det for den sekulære føderasjonsstaten India var fornærmende at det måtte finnes en islamsk stat for muslimene som bodde i det tidligere britiske India. Provensene i Pakistan kunne uten problem vært delstater i India, ifølge grunnideen bak landet. Pakistansk nasjonalisme baserte seg derimot på ideen om Pakistan som hjemlandet for muslimene på subkontinentet.

and China does get involved, everything we have done [with China] will go down the drain”, heter det i referatet.¹⁹²

Det var således ingen tvil om at det var storpolitikken og åpningen mot Kina som fortsatt var førsteprioritet for presidenten og hans betroede sikkerhetsrådgiver. Men det er stor forskjell på hva de to mente utgjorde en trussel mot Kina-initiativet før og etter Kissingers reise til Kina.

Det var ikke lenger noen hemmelighet at amerikanerne snakket med kineserne, det hadde presidenten gjort kjent for USA og verden da han i en direktesendt TV-tale sa at ”I have undertaken initiatives in several areas to open the door for more normal relations between our two countries”. Samtidig offentliggjorde presidenten at Kissinger hadde møtt Kinas statsminister Zhou Enlai i Beijing.¹⁹³ Behovet for en mellommann var ikke lenger til stede etter kunngjøringen, nå kunne amerikanerne snakke direkte med kineserne. At Nixon skulle besøke Kina var offentlig kjent, så det strenge hemmeligholdet som hadde preget Kissingers reise var ikke nødvendig i denne andre fasen av krisehåndteringen.

Det var derimot et annet viktig hensyn som var i ferd med å gjøre seg gjeldende. Formålet var ikke lenger å oppnå kontakt med kineserne, men å ta vare på den nye og skjøre forbindelsen til Asias største land. Neste post på det amerikansk-kinesiske programmet var Nixons reise til Beijing, som skulle finne sted ”at an appropriate date before May 1972”, som Nixon selv formulerte det.¹⁹⁴ Statsbesøket til Kina var nå det viktigste punktet på administrasjonens utenrikspolitiske kalender, og det måtte beskyttes.

23. til 29. juli: Skilte politikken fra flyktningproblemet

I *White House Years* skriver Kissinger at han under det nevnte NSC-møtet 16. juli orienterte om at USA måtte ha et mål om at utviklingen i Pakistan måtte gå mot et uavhengig Øst-Pakistan, men at det neppe ville være mulig å oppnå i tide til å avverge et indisk angrep på Pakistan.¹⁹⁵

I et SRG-møte noen dager senere gjorde Kissinger det klinkende klart at USAs fremste mål var å unngå krig på subkontinentet. Han sa at både ”the President and I have some money in the bank with [the Pakistanis]. We might get them to do something if we know what we want them to do”. Mesteparten av diskusjonen handlet om hvordan

¹⁹² Memo for the Record, NSC Meeting on the Middle East and South Asia, 16. juli 1971, RN-NSC, boks H-110.

¹⁹³ Louis J. Smith and David H. Herschler (Editors) og David S. Patterson (General Editor), *Foreign Relations of the United States: 1969-1976: Volume I: Foundations of Foreign Policy, 1969-1972* (Washington: United States Government Printing Office, 2003), Remarks by P to the Nation, 15. juli 1971, 323-324.

¹⁹⁴ *FRUS*, 1969-1976: I, Remarks by P to the Nation, 15. juli 1971, 323-324.

¹⁹⁵ Kissinger, *White House Years*, 863.

flyktingestrømmen inn i India fra Øst-Pakistan kunne reduseres. Det ser ut til at alle var enige med Kissinger i at Yahya og resten av lederne i Islamabad ikke ville være villige til å gå med på en politisk avtale som kunne løse konflikten.¹⁹⁶

Christoffer Van Hollen peker på forestillingen om at det ikke var rom for en politisk løsning når han skriver om Kissingers holdning etter reisen til Sør-Asia og Kina. Kissinger var overbevist om at Yahya ikke ville høre på råd om politisk forsoning og at det var uaktuelt for den pakistanske presidenten å ha direkte samtaler med Awami-ligaen og Mujib, skriver Van Hollen. Yahya ville bare ta imot råd om nødhjelp og flyktningspørsmålet. Derfor ble det Nixon og Kissingers strategi å skille de politiske spørsmålene fra de humanitære. Ved å sende store summer til India som skulle avhjelpe flyktningskrisen, håpet de to at det skulle dempe eller stilne kritikken av at Det hvite hus ikke gjorde nok for å presse Yahya til å gjennomføre ”meaningful political concessions”.¹⁹⁷

Her ligger den store selvmotsigelse i Nixon og Kissingers politikk på dette tidspunktet. Begge uttalte gjentatte ganger at de kunne bruke sin innflytelse over Yahya til å få den pakistanske presidenten til å gjøre betydningsfulle politiske innrømmelser. Samtidig viser kildene som er tilgjengelig om USAs kontakt med den pakistanske presidenten, at det ikke ble lagt sterkt press på ham.

30. juli: Presset ikke Yahya

Svært få, om noen, trodde sommeren 1971 at Pakistan kunne unngå deling. Oppstanden i Øst-Pakistan etter valget hadde blitt til opprør, opprør hadde blitt til geriljakrig og de pakistanske sentralmyndighetene hadde svart med knallhard voldsbruk. I et SRG-møte 30. juli sier Kissinger følgende:

Mr. Kissinger: We're not out of gas with Yahya. I think he will do a lot of things that are reasonable if we concentrate on the refugee problem. One thing he will not do is talk to the Awami League, at least not as an institution. He might talk to some League leaders as individuals.

[...]

Why is it our business to tell the Pakistanis how to run their government? We can appropriately ask them for humanitarian behavior, but can we tell them how to run things?

Mr. Williams [deputy director, AID]: It is not our business as such, but we can tell them what we think as a friend and counselor.

Mr. Kissinger: What would an enemy do to Pakistan? We are already cutting off military and economic aid to them. The President has said repeatedly that we should lean toward Pakistan, but every proposal that is made goes directly counter to these instructions. There are undoubtedly some things Pakistan must do, particularly to stop the refugee flow. They ought to do something to make the refugees come back or make India explain why the refugees are not coming back.¹⁹⁸

¹⁹⁶ Minutes of SRG Meeting, South Asia, 23. juli 1971, RN-NSC, boks H-112.

¹⁹⁷ Van Hollen, ”The Tilt Policy Revisited”, 346.

¹⁹⁸ Minutes of SRG Meeting, South Asia, 30. juli 1971, RN-NSC, boks H-112

Her gir Kissinger uttrykk for det stikk motsatte av hva han sa i en del andre fora, der han var opptatt av at det var viktig for amerikanerne å holde seg inne med Yahya for å kunne bruke sin innflytelse som allierte til å få ham til å finne en fredelig løsning på konflikten i Øst-Pakistan. Selv om det på dette tidspunktet var klart at en politisk løsning måtte innebære en avtale med Awami-ligaen og Mujib, gir Kissinger uttrykk for at det vil ikke Yahya gå med på og at USA derfor bare vil oppfordre pakistanerne til ”humanitarian behavior”. Hans aggressive tone, der han blant annet spør retorisk hva en fiende ville gjort mot Yahya, inviterte ikke til å tenke utenfor boksen eller idémyldre om hvordan USA kunne bruke sin innflytelse til å endre Yahyas oppfatning om at det var uaktuelt å snakke med Mujib og Awami-ligaen.

Senere den samme dag møtte en frustrert Kissinger USAs Pakistan-ambassadør Joseph Farland.¹⁹⁹ Også Harold Saunders var til stede. Han har skrevet referatet fra diskusjonen og siterer Kissinger:

”State is driving me to tears.” He said he was certain that the State Department wanted to link any movement on the refugee and relief fronts to a full political accommodation in East Pakistan.²⁰⁰

For Nixon og Kissinger var det viktig å skille behovet for en politisk avtale fra flyktningeproblematikken og den humanitære katastrofen i Bengal, selv om de to problemene åpenbart hang sammen. I samtalen med Farland uttrykte Kissinger bekymring over at pakistanerne ikke var flinke nok til å selge innsatsen de hadde gjort for å løse flyktningproblemet; han mente rett og slett at det var gjort en dårlig PR-jobb. Igjen med Saunders ord:

Dr. Kissinger said that he thought the big mistake the Pakistanis were making was to dribble out all of the things they were doing on the refugee front. He felt that they should save them all up for several weeks and then announce a big program that could be pointed to as a significant effort to solve the refugee problem.²⁰¹

På dette tidspunktet viser dokumentene at det var mye diskusjon om flyktningsspørsmålet internt i administrasjonen. Lang mindre tid ble viet til å diskutere mulige måter konflikten kunne løses politisk, og de fleste av de diskusjonene var korte utvekslinger der det ble slått fast at Yahya ikke ville kunne komme til en minnelig politisk løsning med Awami-ligaen og Mujib, og at det dermed heller ikke var fruktbart for USA å jobbe for en slik løsning. Som nevnt over kan det ha sammenheng med uttalelser som for eksempel den

¹⁹⁹ Joseph S. Farland var en tidligere FBI-agent som i løpet av sin karriere i diplomatiet var ambassadør til Den dominikanske republikk, Panama, Pakistan og Iran.

²⁰⁰ *FRUS*, 1969-1976: XI, Memcon HAK, HS and Farland, 30. juli 1971, 302-305

²⁰¹ *FRUS*, 1969-1976: XI, Memcon HAK, HS and Farland, 30. juli 1971, 302-305

Kissinger kom med på den nevnte SRG-møtet, der han svarte krast på Williams' forslag om at USA kunne "tell them what we think as a friend and counselor".²⁰²

Når det var utelukket å legge press på Yahya for å gjøre reelle politiske innrømmelser, var Kissingers uttalelse om at "[w]e might get them to do something if we know what we want them to do"²⁰³ muligens et oppriktig uttrykk for rådvillhet. Samtidig var det under SRG-møtet bred enighet om at Yahya ikke kunne lykkes med å få tilbake kontrollen over Øst-Pakistan ved bruk av makt.

27. juli til 8. august: Kvelte intern motstand

27. juli snakket president Nixon med Kissinger på telefonen. Dialogen er en god illustrasjon på to viktige kjennetegn ved Nixon og Kissingers krisehåndtering i 1971. Den viser at de to ivret etter å gi inderne skylden for det som skjedde og at de mente inderne fikk hjelp til å fremme sin agenda av tjenestemenn i det amerikanske utenriksdepartementet som sympatiserte med landet:

P[resident Nixon]: [...] You know the one thing we want to do is to be fair—we will probably be getting a question on the India/Pakistan thing. We really want to—we sure don't want to hurt our friends.

K[issinger]: No, we certainly don't. Being fed by the—

P: I know, the Indians. Awful but they are getting some assistance from [U.S. ambassador to India] Keating, of course.

K: A lot of assistance; he is practically their mouthpiece.

P: I talked to Bill [Rogers] in California while I was waiting for you. He is down on Keating; he is a total mouthpiece for the Indians.

K: He has gone native. As I told you, I saw the Indians and listened to their complaints and Keating kept interrupting and saying but you forgot to mention this or that.

P: I think we ought to get moving on him; he is 71 years old.

K: Yes, but he would do us a lot of damage now. We should wait until things quiet down.

P: Two or 3 months and then I think we ought to do it.²⁰⁴

Samtalen er et godt eksempel på mønsteret der de få i administrasjonen og i utenriksdepartementet som åpent er i opposisjon til Nixon og Kissingers politikk, får gjennomgå for det. Fire måneder senere uttalte for eksempel Nixon at "Keating's a traitor",²⁰⁵ og et annet eksempel på medarbeidere som fikk hard medfart kom under et møte mellom Nixon, Kissinger og Pakistan-ambassadør Farland dagen etter:

Farland: Well, my Consul General over in Dacca—

Nixon: He's no good.

Farland: blew the whistle on the whole thing.

²⁰² Minutes of SRG Meeting, South Asia, 30. juli 1971, RN-NSC, boks H-112

²⁰³ Minutes of SRG Meeting, South Asia, 23. juli 1971, RN-NSC, boks H-112.

²⁰⁴ FRUS, 1969-1976: XI, Telcon P and HAK, 27. juli 1971, 288-289.

²⁰⁵ FRUS, 1969-1976: E-7, WHT-OO, P, HAK and Rogers, 24. november 1971, dokument 156.

Nixon: He's bad, isn't he?

Farland: Well he's gone. He's here in the Department now.²⁰⁶ And the head of the USIS was just as tendentious in his reporting. Got rid of him. Shakespeare got him out.

Nixon: Good.²⁰⁷

Under samtalen fortsatte også presidenten å snakke negativt om India og omtalte landet som "[a m]iserable damn place". Kissinger valgte så å gi Yahya en smigrende sammenligning som svar på Farlands teori om at den pakistanske presidenten ville ta opp kampen hvis India gikk til angrep: "I agree completely. He will fight. Just as Lincoln would have fought. To him East Pakistan is part of Pakistan", sa Kissinger.²⁰⁸ Kissinger sammenlignet Yahya med det amerikanske ikonet Abraham Lincoln flere ganger i løpet av 1971. Parallellen til den amerikanske borgerkrigen og Lincolns kamp for å holde sørstatene og nordstatene samlet er talende, selv om man ikke skal lese for mye ut av det når slike historiske sammenligninger blir gjort i en opphisset samtales hete.

Kissinger gir i sine memoarer enkelte av kritikerne rett i at det var en viss "moral insensitivity" i Det hvite hus sin håndtering av den sørasiatiske krisen. Men han passer godt på at all skyld legges på presidenten, ikke ham selv. Blant annet skylder han på Nixon for måten Archer Blood og India-ambassadør Keating ble behandlet på: "Nixon ordered our Consul General transferred from Dacca; he ridiculed Keating for having been "taken over by the Indians"", skriver Kissinger.²⁰⁹

Men kildene, blant dem telefonsamtalen over, viser derimot at Kissinger på ingen måte var uten skyld i Bloods overføring og latterliggjøringen av ambassadør Keating. Det var Kissinger som allerede 30. mars, en uke før dissenstelegrammet fra Dhaka, sa til Nixon at "[t]hat Consul in Dacca doesn't have the strongest nerves," hvorpå presidenten svarte at "[n]either does Keating. They are all in the middle of it; it's just like Biafra".²¹⁰ Men dette nevner ikke Kissinger i *White House Years*, noe som er nok et godt eksempel på hans selektive utvalg og skjeve historieskrivning i sine memoarer.

Heller ikke det amerikanske folk slapp unna Nixons giftige tunge. 2. november spurte presidenten Kissinger om situasjonen i Pakistan, og brukte samtidig anledning til å rakke ned på George Harrisons *Concert for Bangla Desh*, som skulle samle inn penger til de mange flyktningene fra Øst-Pakistan: "I see now The Beatles are out raising money for them. You

²⁰⁶ Arthur Blood hadde allerede blitt overført fra sin post i Dhaka til en kontorjobb i utenriksdepartementet i Washington.

²⁰⁷ *FRUS*, 1969-1976: E-7, WHT-OO, P, HAK og Farland, 28. juli 1971, dokument 141.

²⁰⁸ *FRUS*, 1969-1976: E-7, WHT-OO, P, HAK og Farland, 28. juli 1971, dokument 141.

²⁰⁹ Kissinger, *White House Years*, 854.

²¹⁰ ²¹⁰ *FRUS*, 1969-1976: XI, Telcon P and HAK, 30. mars 1971, 37.

know, it's a funny thing, the way we are in this goddamn country. We get involved in all these screwball causes".²¹¹

I omtrent hele kapittelet som handler om krisen i *White House Years*, er gjennomgangstenen at hver gang USA har et initiativ som kan bidra til å enten løse krisen eller hjelpe lokalbefolkningen, stakk inderne kjepper i hjulene. Et eksempel han trekker fram, er da Pakistans ambassadør sa til Kissinger at Yahya hadde bestemt seg for å godta USAs forslag om at det måtte utnevnes en sivil administrator for å håndtere flyktningeproblematikken. Pakistanerne ville også la FN få en større rolle. "Unfortunately, India would have none of it", skriver Kissinger.²¹²

Om senere forsøk fra USA på å presse Pakistan til å la ting utvikle seg så raskt landet kunne tåle og i henhold til grunnloven, skriver Kissinger at USAs oppfordringer "were outstripped by India's deliberate acceleration of tensions".²¹³

Hva som var realiteten i dette, hvem som faktisk hadde skylden for at partene gikk til krig, ligger utenfor denne oppgavens rammer. Men Nixon og Kissingers oppfatning av hvem som hadde skylden, både da og i ettertid, bidrar til å kaste lys over hva som motiverte dem til å tilte mot Pakistan under krisen. Og det er ingen tvil om at det var India som hadde skylden i Det hvite hus' øyne.

9. til 11. august: Den indo-sovjetiske vennskapsavtalen

"At the time, the treaty did not create a significant stir in Washington, either inside or outside the White House. Kissinger now describes it as a "bombshell,"" skrev Van Hollen om den i "The Tilt Policy Revisited" i 1980. Han mente dette er nok et typisk eksempel på Kissingers forsøk på å skrive om historien i sine memoarer.²¹⁴

"I don't think it means a hell of a lot", sa Nixon da han ble fortalt om avtalen under sitt daglige morgenmøte med Kissinger og stabssjef Bob Haldeman i Det ovale kontor 9. august. "No, it doesn't mean a hell of a lot, Mr. President", svarte Kissinger. "I'm going to give the Indian ambassador unshirted hell today", fortsatte han.²¹⁵ Ingen umiddelbare tegn på at en metaforisk bombe hadde slått ned, og det virker verken som Nixon, Kissinger eller Haldeman oppfattet det sånn.

²¹¹ *The Nixon Tapes*, WTH-OO, P and HAK, 2. august 1971, 209. Presidenten hadde tydeligvis ikke fått med seg at The Beatles ble oppløst året før, og at det var Harrison som soloartist som arrangerte veldedighetskonserten, blant annet sammen med den indiske sitarspilleren Ravi Shankar.

²¹² Kissinger, *White House Years*, 863.

²¹³ Kissinger, *White House Years*, 866.

²¹⁴ Van Hollen, "The Tilt Policy Revisited", 347.

²¹⁵ *The Nixon Tapes*, WTH-OO, P, HAK and Haldeman, 9. august 1971, 210-215.

Samtalen dreide seg så bort fra vennskapsavtalen og mot Kina. Nixon var åpenbart bekymret for hvordan kineserne ville reagere på at mange i den amerikanske opinionen og i Kongressen kritiserte Pakistan. Han ba Kissinger om å formidle til kineserne at kritikken kom fra demokrater som var pro India og pro Sovjetunionen. Kissinger svarte at det var derfor han hadde planlagt å møte kineserne uken etter: "I want to tell them [...] that the democratic Congress is putting the squeeze on Pakistan", forsikret Kissinger presidenten.²¹⁶

Denne samtalen illustrerer godt endringen som hadde skjedd i tilnærmingen til krisen før og etter Kissingers tur til Kina. For det første viser den at Pakistan ikke lenger spilte en rolle som mellommann mellom USA og Kina. Det blir også bekreftet av at Kissinger reiste til Paris uken etter for å ha direkte samtaler med den kinesiske ambassaden i den franske hovedstaden. I slutten av oktober besøkte han igjen Kina for å fullføre planleggingen av Nixons besøk til Beijing.²¹⁷

For det andre viser samtalen at Kina fortsatt var avgjørende for Nixon og Kissingers håndtering av krisen. De ville forsikre Beijing om at administrasjonens støtte til Pakistan lå fast. Det var demokratene som kontrollerte Kongressen, som ville det annerledes.

Samme dag som avtalen ble kjent, sendte utenriksdepartementet et notat til president Nixon: "The Treaty is a dramatic demonstration of the closeness of current Indo-Soviet relations", het det i notatet. Samtidig ble det slått fast at traktaten "does not [...] imply any change in India's desire for close relations with the United States".²¹⁸

I en samtale med den indiske ambassadøren samme dag, uttrykte Kissinger at USA var bekymret for om avtalen ville føre til at India tenkte at det nå hadde ubegrenset handlingsrom vis-à-vis Pakistan. Han understreket at et indisk angrep på Pakistan sannsynligvis ville bety at USA kuttet all hjelp til India. Kissinger pekte også på artikkel ni i avtalen: Hvis den ble lest bokstavelig, ville det innebære at India måtte gi diplomatisk støtte til Sovjetunionen hvis det kom til en ny krise i Berlin, mente han.²¹⁹ Den indiske ambassadøren svarte at det åpenbart ikke var hensikten, men at avtalen derimot var ment som

²¹⁶ *The Nixon Tapes*, WTH-OO, P, HAK and Haldeman, 9. august 1971, 210-215.

²¹⁷ Bass, *The Blood Telegram*, 237 og 240.

²¹⁸ *FRUS*, 1969-1976: XI, Memo from acting sec. state Irwin to P, Indo-Soviet Treaty of Peace, Friendship and Cooperation, 9. august 1971, 313-315.

²¹⁹ "Each High Contracting Party undertakes to abstain from providing any assistance to any third country that engages in armed conflict with the other Party. In the event of either being subjected to an attack or a threat thereof, the High Contracting Parties shall immediately enter into mutual consultations in order to remove such threat and to take appropriate effective measures to ensure peace and the security of their countries". Gjengitt i Jackson, *South Asian Crisis*, 190.

en motvekt til Pakistans gjentatte påstand om at landet ville ha kinesisk støtte hvis det kom til krig.²²⁰

11. august: Nixon direkte involvert

11. august ledet igjen Kissinger et SRG-møte om krisen i Sør-Asia. Selve møtet ble kortvarig og lite av substans ble diskutert der.²²¹ Men Kissinger, fungerende utenriksminister John Irwin, JCS-formann og admiral Thomas Moorer, Joseph Sisco og noen flere ble på starten av møtet tatt med inn til presidenten i Det ovale kontor. Samtalen de hadde der varte i omtrent 30 minutter. Der sa Nixon at situasjonen i Sør-Asia først og fremst måtte bli vurdert med USAs nasjonale interesser i mente. “We will have to do anything—anything—to avoid war”, sa han.

I referatet fra samtalen er det tydelig at presidenten fortsatt var svært opptatt av å skille den politiske delen av konflikten fra den humanitære situasjonen. USA måtte “go all out—all out—on the relief side”, mente han. På den politiske siden var Nixon klar på hvorfor det var viktig å unngå en åpen krig mellom India og Pakistan, slik det går fram av Harald Saunders’ møtereferat:

India's interest, some Indians think, would be served by war. Some Pakistanis would be willing to have a war. “The USSR—I don't know what they want.” The interests of the US would not be served by a war. The new China relationship would be imperiled, probably beyond repair, and we would have a “very sticky problem” with the USSR.²²²

Presidenten understreket at han ikke støttet (hold no brief for) det president Yahya hadde gjort i Øst-Pakistan, men at USA ikke kunne tillate at India brukte flyktningene som et påskudd for å dele opp og svekke Pakistan. ”If we go along with the Congress and cut off all assistance to Pakistan, then we will lose what influence we have on the humanitarian problem”, sa han. Nixon understreket at USA bare skulle håndtere de politiske problemene i private kanaler, og at det ikke var amerikanernes oppgave ”to determine the political future of Pakistan. The Pakistanis have to work out their own future. We will not measure our relationship with the government in terms of what it has done in East Pakistan”.²²³ Omtrent et ekko av hva Kissinger så opphisset hadde sagt på SRG-møtet to uker tidligere.

En sentralt element var trolig at Nixon mente at det som skjedde i Øst-Pakistan ikke var alvorlig og viktig nok til at det var verdt å sette hans gode forhold til Yahya i fare. Det var

²²⁰ *FRUS*, 1969-1976: XI, Memcon amb. Jha and HAK, 9. august 1971, 315-317.

²²¹ Minutes of SRG Meeting, 11. august 1971, RN-NSC, boks H-112.

²²² *FRUS*, 1969-1976: XI, Memo for the Record, 11. august 1971, 323-329.

²²³ *FRUS*, 1969-1976: XI, Memo for the Record, 11. august 1971, 323-329.

i alle fall ikke så viktig at han var villig til å risikere Kina-initiativet, som han ga klart uttrykk for.

Nixons tilnærming til utenrikspolitikk kom klart fram i setningen der han ytret at det som skjedde i Bengal, ikke ville være avgjørende for USAs forhold til regjeringen i Islamabad. Dette til tross for at han var fullt klar over hvilke grusomme overgrep som hadde blitt og var i ferd med å bli begått mot sivilbefolkningen i Øst-Pakistan. Maktpolitikeren Nixon var langt mer opptatt av de storpolitiske hensynene enn å forhindre lidelse for en sivilbefolkning på andre siden av jordkloden.

Nixon sa også at han ikke kunne avslutte støtten til Pakistan fordi USA da ville miste innflytelse over den humanitære situasjonen. Med det utsagnet enten ignorere han årsaken til flyktningproblemet eller så brukte han et retorisk knep for å rettferdiggjøre sin egen beslutning om å ikke fordømme Pakistan og ikke presse pakistanerne til å gjøre politiske innrømmelser.

Sisco spurte så Nixon om ambassadør Farland kunne bruke administrasjonens gode tone med Yahya til bevege ham i retning av et politisk kompromiss. Indias mål var å opprette et uavhengig Bangladesh, og hvis det ble realisert kunne krig på subkontinentet bli avverget: ”Mr. Sisco concluded by asking whether it will be all right if in a friendly posture [...] to make suggestions when we have them. One of these might be not to execute Mujibur Rahman”, heter det i referatet.

Nixon svarte at Yahya så på Farland som en venn, og at det derfor var mulig å komme med forslag til den pakistanske presidenten gjennom ham. Kissinger skjøt inn at det grunnleggende problemet var hvorvidt India ville knytte flytningenes retur til et politisk kompromiss. ”[A]sking [Yahya] to deal with the Awami Leaguers in Calcutta is “like asking Abraham Lincoln to deal with Jefferson Davis”²²⁴”, sa Kissinger, noe Nixon sa seg enig i. Ingen av deltagerne på møtet kom med noe forslag på hva slags politisk løsning som kunne presenteres for Yahya som ikke samtidig gikk på akkord med premisset Kissinger og presidenten hadde lagt.²²⁵

Sammenligningen med den amerikanske borgerkrigen er et tegn på at selv om Kissinger så at kampen mot et uavhengig Bangladesh var tapt for Yahya, var det ikke en legitim uavhengighetskamp de var vitner til. Samtidig er det ikke gitt at han med dette sidestilte Bangladesh og Sørstatene, men at han derimot bare trekker parallellen for å

²²⁴ Jefferson Davis var president for utbryterne i De konfødererte stater (Sørstatene), som kjempet for uavhengighet fra USA og nordstatene under den amerikanske borgerkrigen fra 1861 til 1865. *Store norske leksikon*, s.v. ”Jefferson Davis”, hentet 13. september 2014.

²²⁵ *FRUS*, 1969-1976: XI, Memo for the Record, 11. august 1971, 323-329.

understreke hvor sterkt Yahya følte for å holde Pakistan samlet, på samme måte som Lincoln kjempet for å holde USA samlet.

12. til 17. august: -Hva annet kan vi gjøre?

I *White House Years* skriver Kissinger at USAs kurs var å ta de politiske problemene gjennom private kanaler. 14. august sendte Nixon et viktig brev til Yahya der han oppfordret sin pakistanske kollega om forsøke å få til en forsoning ved å få med seg Øst-Pakistans valgte representanter på laget. I praksis ville det si de valgte representantene fra Awami-ligaen som verken var fengslet eller det var startet straffesaker mot. Kissinger skriver at til tross for det diplomatiske språket i brevet, ba i praksis Nixon Yahya om å tillate selvstyre i det som etter hvert skulle bli Bangladesh.²²⁶

Selv om Kissinger i ettertid trekker fram dette brevet som ett av administrasjonens forsøk på å få til en politisk løsning, men det kommer tydelig fram av ordlyden i brevet at forsøket var alt annet enn en sterkt. Det er også gjennomgangstonen i all kommunikasjon mellom Nixon og Yahya i denne perioden. Brevet kan like godt leses som en støtteerklæring til Yahya som det Kissinger omtaler som ”urging [Yahya] to speed the process of national reconciliation”.²²⁷

I am confident that you also share our judgment that it would also be helpful in this task for you to continue your efforts to build on the program announced in your June 28 address for enlisting the support of the elected representatives of the East Pakistani people in the urgent work of national reconciliation.

All of these measures will be important in countering the corrosive threat of insurgency and restoring peace to your part of the world. They will also hasten the day when the United States and other countries can resume, within a revised national development plan, the task of assisting your country's economic development which has been so tragically complicated and slowed by recent events.²²⁸

I et notat som omhandlet en samtale med Sovjetunionens ambassadør 17. august, skriver Kissinger at han fortalte Anatolij Dobrynin at ”it would be best if we worked on the refugee and relief problems first and on political accommodation later. Dobrynin said that he was certain that the Soviet Union basically agreed”. Ambassadøren sa så at han ikke forsto USAs våpenpolitikk mot Pakistan. Kissinger svarte at som russerne visste, var det snakk om små og uviktige sendinger med våpen. Prinsippet om at USA ikke ga etter for press var også styrende.²²⁹

²²⁶ Kissinger, *White House Years*, 869.

²²⁷ Kissinger, *White House Years*, 869.

²²⁸ *FRUS*, 1969-1976: XI, Tel from DoS to Emb Pak, Letter from P to Yahya, 14. august 1971, 331-332.

²²⁹ *FRUS*, 1969-1976: XI, Memcon HAK and Dobrynin, 17. august 1971, 332-333.

Under et møte samme dag drøftet WSAG et "contingency paper" om Sør-Asia, som staben i NSC hadde skrevet. I rapporten sto det at hvis krig bryter ut mellom India og Pakistan hadde USA tre alternativ: (a) en passiv internasjonal rolle der USA inntar en nøytral stilling, (b) at USA griper inn med militær støtte på den ene eller andre siden eller (c) politisk intervensjon der USA vil jobbe for en løsning "which would remove the basic causes of the fighting".²³⁰

Helt i starten av WSAG-møtet slo Kissinger fast at både alternativ (a) og (b) var uaktuelle. Dermed sto bare politisk intervensjon igjen:

We have an overall interest in preventing hostilities. We do not want to be forced to choose between 800 million Chinese and 600 million Indians and Bengalis. We don't want India in the Soviet camp, even though the Indians may be driving themselves there deliberately through the creation of a phony crisis.

Fortsatt var det mange av møtedeltagerne som ikke trodde at India ville krysse grensen til Øst-Pakistan med konvensjonelle styrker, blant dem CIA-sjef Richard Helms og utenriksdepartementets Joseph Sisco. Ut fra referatet kan man trekke konklusjonen at svært mange av deltagerne fortsatt mente at det ikke var så mye USA kunne gjøre for å påvirke situasjonen. Sisco sier for eksempel at amerikanerne her en begrenset kapasitet til å påvirke, mens CIA-sjefen er enda klarere i sin tale. "We are urging the Indians not to attack, we are taking action to prevent famine, and we are getting the UN engaged. It doesn't look like we are doing a lot, but what else is there to do?" spurte han.²³¹

Det åpenbare svaret på det var å presse Yahya til å innse at han måtte gjøre substansielle politiske innrømmelser for å unngå et indisk angrep, og at Mujib og Awami-ligaen måtte være en del av en slik løsningen. Det var slike krav inderne hadde gitt uttrykk for at Pakistan måtte møte for å unngå krig. Men Nixon og Kissinger hadde flere ganger slått fast at det ikke var noen mulighet. Yahya ville nemlig ikke gå med på det, derfor var det heller ikke var verdt et forsøk, mente de.

Det er viktig å ha i mente at forhandlinger, selv med Mujib ved forhandlingsbordet, ikke nødvendigvis ville lykkes. Som Christopher Van Hollen formulerer det i "The Tilt Policy Revisited", "[s]ince Mujib by late 1971 would not have settled for less than independence, a demand Yahya could not meet, any negotiations were doomed to failure—which helps explain why they never occurred".²³²

²³⁰ *FRUS*, 1969-1976: XI, Analytical Summary, Contingency Paper-Indo-Pakistan hostilities, 17. august 1971, 334-338.

²³¹ Minutes of WSAG Meeting, 17. august 1971, RN-NSC, boks H-115.

²³² Van Hollen, "The Tilt Policy Revisited", 349

18. august til 7. september: Nye hensyn

I et notat som Kissinger sendte Nixon 18. august, skriver Harold Saunders og Samuel Hoskinson at "[a]t this stage in our stance toward China, a US effort to split off part of Pakistan in the name of self-determination would have implications for Taiwan and Tibet in Peking's eyes". Derfor var det viktig at kineserne ikke får inntrykk av at USA, India og Sovjetunionen rottet seg sammen mot Kina.²³³

Her ligger nøkkelen til hvorfor Kina-initiativet fortsatt var så viktig for Nixon og Kissinger, selv etter at de hadde opprettet direkte kontakt med kineserne uavhengig av Pakistan. Kina var (og er fortsatt den dag i dag) svært ømfintlig for andre lands innblanding i suverene staters indre anliggende. Det inkluderer utenlandsk støtte til separatistbevegelser. Kina hadde (har) selv mange minoriteter, blant dem tibetanerne. Taiwans status er fortsatt formelt uavklart i dag, og den konflikten var enda mer betent i 1971. Også i Tibet var og er det aktive separatistbevegelser.

Saunders, Hoskinson, Nixon og Kissinger var bekymret for at hvis Kina oppfattet det som om USA støttet separatistene i Awami-ligaen og blandet seg inn konflikten, kunne det sette hele Kina-initiativet i fare. Også Gary Bass legger vekt på hvor viktig Kina-initiativet var på dette tidspunktet, og skriver at Nixon fryktet at Kina-besøket på nyåret kunne stå i fare hvis det ble krig.²³⁴

Det er også tydelig at den indo-sovjetiske avtalen hadde stor betydning, spesielt for Kissinger. Det er, sammen med implikasjonene for Kina-initiativet, hovedtema i de fleste møter internt i administrasjonen i de nærmeste ukene etter at avtalen ble inngått. Det samme er tilfelle i samtaler med både den indiske og den sovjetiske ambassadøren.²³⁵

I et notat til Nixon skriver Kissinger i slutten av august at Sovjetunionen trolig var motivert til å slutføre arbeidet med vennsapsavtalen fordi russerne fryktet at India ville gjøre forhastede trekk i konflikten med Pakistan, som for eksempel å anerkjenne Bangladesh som en uavhengig stat.²³⁶ Det kunne utløse krig mellom India og Pakistan, som igjen kunne føre til en kraftig reaksjon eller intervensjon fra kinesisk side.

²³³ Memo from HAK to P, Implication of the Situation in South Asia, 18. august 1971, RN-NSC, boks 570.

²³⁴ Bass, *The Blood Telegram*, 237.

²³⁵ Se for eksempel det nevnte møtet mellom Kissinger og Dobrynin, Kissingers møte med ambassadør Jia 25. august (*FRUS*, 1969-1976: XI, 367-369) og Rogers møte med Dobrynin 26. august (*ibid.* 369-370; Memo from SH to HAK, Rogers-Dobrynin Talk on South Asia, 26. august 1971, RN-NSC, boks 570.).

²³⁶ India anerkjente Bangladesh 6. desember. Samme dag brøt Pakistan de diplomatiske forbindelsene med India. Research Study, Indo-Pakistan Crisis – Chronology and Key Events, Bureau of Intelligence and Research (DoS), 2. februar 1972, RN-NSC, boks 573.

Gjennom en vennskapsavtale ville russerne både styrke indernes hånd mot Pakistan, samtidig som de fikk økt innflytelse over situasjonen. Avtalen kunne altså bidra til å legge bånd på India, mente Kissinger. ”However, the Soviets must also have seen the treaty as a way of solidifying their position in South Asia at the expense of the US and China”, skrev han.²³⁷

8. september til 6. oktober: Kinas modererende innflytelse

Under møtet som ble holdt 8. september, ble WSAG-medlemmene enige om at USA skulle gjenta sin advarsel til inderne om å ikke gripe militært inn i konflikten i Øst-Bengal.

Diskusjonen dreide seg også om hvordan Sovjetunionen og Kina ville reagere på en krig på subkontinentet. India hadde i forkant av møtet sagt at det hadde mottatt blandede signaler om hvordan USA ville forholde seg til et kinesisk angrep, og ba om en avklaring. WSAG konkluderte at USA skulle fortelle inderne at de ikke ville støtte India hvis Kina gikk til angrep.

Dr. Kissinger: [...] I don't think the Chinese rate political accommodation very high. They're not too eager to establish a principle that might create turmoil in one part of a country. Is fear of China one of the factors deterring India?

Mr. Helms: That's all that deters India.²³⁸

22. september rapporterte CIA at situasjonen på subkontinentet ”has become increasingly volatile”, særlig i Øst-Pakistan. Selv om den pakistanske hæren fortsatt kontrollerte deler av landsbygda og de store byene, var frigjøringskjemperne i Mukti Bahini trolig så mange som 50.000. Geriljaen gjennomførte stadig mer avanserte operasjoner, het det i etterretningsrapporten. Samtidig anslo CIA at Kina sannsynligvis ikke ville blande seg inn i en direkte konflikt mellom India og Pakistan, og at inderne ikke så på Kina som noen umiddelbar trussel.²³⁹

På ambassaden i New Delhi var de utsendte bekymret for det kjølige forholdet mellom India og USA. Ambassadør Keating skrev i et telegram til utenriksdepartementet at ”[m]ost competent Indian and foreign observers today agree with Senator Percy's comment in August 9 Indian Express that Indo-U.S. relations at “all-time low””.²⁴⁰

I et brev til Nixon 26. september, la ikke overraskende Yahya all skyld for den vanskelige situasjonen i Øst-Pakistan på inderne:

²³⁷ *FRUS*, 1969-1976: XI, Memo, HAK to P, 24. august 1971, 361-364.

²³⁸ Minutes from WSAG Meeting, South Asia, 8. september 1971, RN-NSC, boks H-115.

²³⁹ Memo, The Indo-Pakistani Crisis, CIA Office of National Estimates, 22. september 1971, RN-NSC, boks 570.

²⁴⁰ *FRUS*, 1969-1976: XI, Tel from Emb. ND to DoS, 25. september 1971, 418-422.

As you know I have been doing everything within my power to put the country back on the rails. However, India with her intransigence, her open hostility and her unabashed support and aid to the miscreants is making my task infinitely more difficult.²⁴¹

Noen dager senere ble en samtale mellom Nixon, Kissinger, den britiske utenriksministeren Alec Douglas-Home og britenes USA-ambassadør fanget opp av opptaksutstyret i Det ovale kontor:

Kissinger: And my judgment, I had a long talk with Yahya when I was on the way to China. And he's really [unclear]. He's not very bright, but he has tried.

Nixon: He's a decent man, an honorable man.

Kissinger: He needs some face-saving formula to go to autonomy.

Douglas-Home: That's right.

Kissinger: Given the difference in culture and in public leaning, autonomy must be the answer. There's no other way it can go.²⁴²

Yahya trengte en måte å tillate autonomi i Øst-Pakistan uten å miste ansikt, men det er ingen ting som tyder på at amerikanerne eller britene visste hvordan de kunne oppnå det raskt nok til å avverge krig. Samtalen er også et tydelig eksempel på at Nixon og Kissingers så på den pakistanske lederen som dum, men hederlig. Inderne, derimot, var slue, manipulerende og utspekulerte.

7. til 10. oktober: ”No squeeze play”

7. oktober ble det holdt et nytt WSAG-møte i situasjonsrommet i Det hvite hus. I sakspapirene som ble sendt til møtedeltagerne på forhånd, oppsummerte NSC-staben et forslag fra utenriksdepartementet slik: ”To facilitate a political evolution, the paper suggests that “our next step should be designed to promote the beginning of a dialogue between the government of Pakistan and the Bangla Desh leadership”.

Ifølge notatet mente departementet at inderne bare var villige til å presse den bangladeshiske eksilregjeringen i Kolkata til forhandlingsbordet hvis USA brukte sin innflytelse over Yahya på samme måte. ”So the issue is really whether we want to get into the middle of a dialogue like this”, står det i sakspapirene.²⁴³ Ifølge rapportene fra utenriksdepartementet var det også sannsynlig at Kina ville støtte Pakistan hvis det kom til

²⁴¹ *FRUS*, 1969-1976: XI, Letter from Yahya to P, 26. september 1971, 422-423.

²⁴² *FRUS*, 1969-1976: E-7, WHT-OO, P, HAK, Douglas-Home and Cromer (Rowland Baring, 3rd Earl of Cromer), 30. september 1971, dokument 146.

²⁴³ *FRUS*, 1969-1976: XI, Analytical Summary by NSC Staff, Next Steps in South Asia, 7. oktober 1971, 431-432.

krig på subkontinentet,²⁴⁴ selv om CIA som nevnt hadde kommet til motsatt konklusjon et par uker tidligere.

Med dette som bakteppe møttes WSAG til et 40 minutter langt møte den ettermiddagen. CIA-direktør Richard Helms startet med å fortelle at det var ting som tydet på at India planla et angrep mot Øst-Pakistan og at Pakistan planla er forkjøpsangrep mot India. Ifølge U- Alexis Johnsen fra utenriksdepartementet var det et godt tegn at shaen av Iran hadde oppfordret og presset Yahya til å finne en politisk løsning. ”Ambassador Farland recently proposed to Yahya that he make a deal with Mujibur and what is interesting is that Yahya did not take the usual negative attitude”, sa Van Hollen. Samtidig ville Kissinger forsikre seg om at Yahya forsto at USA ville kutte hjelpen til Pakistan hvis landet angrep India. Farland skulle gjenta advarselen til Yahya så han ikke kunne være i tvil.

Dr. Kissinger: We have some contingency papers here, but they are not as good as we can do. The China paper suggests a public admonition to China to desist from aiding Pakistan. I can assure you that that is the least likely thing the President will want to do. He has too much going on his China policy to jeopardize it in this way. And besides, I'm not sure it's a good idea.

Mye av diskusjonen under møtet handlet om hvordan krig kunne avverges. En ide var å gå gjennom FN for å forsøke å få til en løsning. Pakistanerne hadde indikert at de kunne være villige til å gå med på en løsning gjennom verdensorganisasjonen.

Mr. Johnson: We want to avoid unilateral action by the Pakistanis in the Security Council. That only means confrontation and would accomplish nothing.

Mr. Van Hollen: Perhaps the US, British, Soviet and French delegations could make a combined presentation in the UN.

Dr. Kissinger: That could be a good approach, as long as it doesn't become a squeeze play on the Pakistanis.

Mr. Van Hollen: We have to squeeze both sides to get any kind of agreement.

[...]

Dr. Kissinger: And you will do absolutely nothing in New York unless we first go to the President?

Mr. Van Hollen: Right.²⁴⁵

Utdraget over viser at det fortsatt var uaktuelt for Nixon og Kissinger å presse pakistanerne direkte på høyeste hold, som for eksempel fra president til president. Selv om ambassadør Farland hadde bedt Yahya om å innfinne seg med at han måtte finne en politisk løsning, er det ingen som i løpet av møtet foreslår at Nixon selv skal bruke sitt nære forhold til sin pakistanske kollega og legge et tydeligere og sterkere press på ham. Snarere tvert imot.

Kissinger var opptatt av at metodene ”doesn't become a squeeze play on the Pakistanis”, og han understreket at utenriksdepartementet måtte klarere det med presidenten

²⁴⁴ *FRUS*, 1969-1976: XI, Analytical Summary by NSC Staff, Possible US Response to Chinese Military Action in South Asia, 7. oktober 1971, 433-436.

²⁴⁵ Minutes from WSAG Meeting, India and Pakistan, 7. oktober 1971, RN-NSC, boks H-115.

før de gjorde framstøt for å løse konflikten gjennom FN. I oppsummeringen heter det at alle ble enige om at "The Soviet Union will be asked to appeal to the Indians for restraint, while the Shah of Iran will be requested to make a similar appeal to Yahya Khan".²⁴⁶ Altså ikke direkte press mot Yahya fra USA, det skulle skje gjennom iranerne.

11. til 22. oktober: Oppfordret til tilbakeholdenhet

I det regntiden i Bengal begynte å gå mot slutten, ble både India og Pakistan oppfordret av amerikanerne om å besinne seg. I New Delhi fikk ambassadøren ordre om å avtale et møte med utenriksminister Singh for å uttrykke bekymring. USAs chargé i Islamabad ble bedt om å formidle samme budskap til Yahya.

[Y]ou should make clear to Yahya that we continue to believe that the only long-term resolution of current danger can be found through progress toward political solution and accommodation in East Pakistan. We know Yahya recognizes this imperative and has begun taking actions toward this end. Yahya knows we have been fully understanding of his problems in this area and we do not propose in any way to make these problems worse by gratuitous or unhelpful suggestions in area which is internal Pak matter.

Slik uttrykte Johnson ordren til ambassaden i Islamabad i telegrammet, som også ble sendt til stasjonene i New Delhi, Islamabad, Teheran og Moskva.²⁴⁷ Noen dager seinere kom svaret fra chargé Raynolds²⁴⁸, som nettopp hadde møtt Yahya i Karachi. I samtalen med den amerikanske diplomaten sa presidenten at han "agreed that military action, which he said he had no choice but to undertake in face of the violence and intentions of the Awami Leaguers last March, could not be a solution in itself". Rapporten tyder ikke på at det ble lagt press på Yahya bortsett fra en advarsel om at det ville få alvorlige konsekvenser for forholdet mellom USA og Pakistan hvis Pakistan gikk til forkjøpsangrep,²⁴⁹ slik Kissinger hadde instruert.

31. oktober sendte Det hvite hus et brev til Yahya der Nixon skrev at han hadde bedt begge parter trekke tilbake styrkene sine fra grensen. Men heller ikke ved den anledningen la Nixon press på Yahya om å godta et uavhengig Bangladesh eller å akseptere politiske forhandlinger der Mujib deltok.²⁵⁰ I følgetelegrammet til ambassadør Farland sto det at han skulle levere brevet så raskt som mulig og snakke med Yahya for å kartlegge hvor langt han var villig til å strekke seg for en politisk løsning. Farlands tilbakemelding skulle

²⁴⁶ Minutes from WSAG Meeting, India and Pakistan, 7. oktober 1971, RN-NSC, boks H-115.

²⁴⁷ *FRUS*, 1969-1976: XI, Tel from DoS to Emb. Pak, Risks of War in Indo-Pak Confrontation, 8. oktober 1971, 446-449.

²⁴⁸ Raynolds fornavn er ikke oppgitt i verken telegrammet eller andre steder i *FRUS*.

²⁴⁹ Tel from Con. Karachi to DoS, Discussion With President Yahya: Risks of War, 11. oktober 1971, RN-NSC, boks 570.

²⁵⁰ *FRUS*, 1969-1976: XI, Letter from P to Yahya, 30. oktober 1971 (sendt 31. oktober), 483-485.

administrasjonen så bruke i samtalene med Indira Gandhi under hennes nært forestående besøk til Washington.²⁵¹

Gary Bass skriver at Nixon og Kissingers siste mulighet for å avverge en krig med diplomati, var Gandhis planlagte besøk til Washington.²⁵² Han trekker fram Yahyas beslutning om at han muligens var villig til å, i all hemmelighet, snakke med ledere fra Bengal som kunne akseptere at Pakistan skulle forbli samlet. ”[A] small and tantalizing preview of what might have been possible if the United States had tried harder to use its leverage in a serious way from the start”, skriver Bass.²⁵³

At det ikke ble lagt press på Mujib kan muligens forklares med at det virket fåfengt, slik flere hadde indikert tidligere. Men mange av de som uttalte at USA ikke hadde stor nok innflytelse eller at det var umulig å rokke ved Yahyas standpunkt om å ikke snakke med Mujib, sa det i visshet om presidentens nære vennskap til Yahya og de visste at Kissinger mente Yahya ikke var til å rikke. Det gjelder for tjenestemenn som Williams, Van Hollen, Sisco og Helms, som alle til tider virket mer villig enn Kissinger til å forsøke å presse Yahya til å innse realitetene.

Nøkkelen til å unngå krig var en politisk løsning der både Mujib og Awami-ligaen ble tatt med på råd. Men som ordren fra Johnson gjengitt over viser, ønsket ikke administrasjonen å gjøre situasjonen verre med ”gratuitous or unhelpful suggestions in area which is internal Pak matter”.

I det oktober gikk mot slutten rapporterte utenriksdepartementet til Nixon at Yahya hadde vist tegn til at han var villig til å snakke med ledere fra Bangladesh. Samtidig insisterte Awami-ligaen på at Bangladeshs uavhengighet var en betingelse for forhandlinger, ikke et punkt for forhandlinger. De insisterte på at Mujib var den eneste som kunne representere Bangladesh i forhandlinger. ”[W]e are asking Ambassador Farland to raise again with President Yahya whether he believes there are possibilities for Mujib to play a part in a settlement”, sto det i notatet.²⁵⁴

4. til 5. november: Gandhi i Washington

I månedsskiftet oktober november gikk alle interne instruksjoner ut på å få både India og Pakistan til å trekke tilbake styrkene sine fra grensen. Samtidig skulle den få Yahya til å innse at en politisk løsning kun ville bli oppnådd hvis det vestpakistanske lederskapet var villige til

²⁵¹ *FRUS*, 1969-1976: XI, Tel from DoS to Emb. Pak. 30. oktober 1971, 485-489.

²⁵² Bass, *The Blood Telegram*, 242.

²⁵³ Bass, *The Blood Telegram*, 247.

²⁵⁴ *FRUS*, 1969-1976: XI, Memo from Rogers to P, 22. oktober 1971, 476-478.

å snakke med lederne i Bangladesh. Men som Nixon og Kissinger hadde gjentatt flere ganger skulle ikke Yahya bli ”squeezed”.

I starten av november besøkte Indira Gandhi USA. Mens hun var i Washington, møtte hun Nixon to ganger i det Kissinger har omtalt som ”without a doubt the two most unfortunate meetings Nixon had with any foreign leader”.²⁵⁵ I en samtale med den indiske statsministeren i Det ovale kontor formiddagen 4. november, gjentok Nixon budskapet Kissinger hadde overlevert Gandhi da han besøkte New Delhi noen måneder tidligere: krig mellom India og Pakistan ville være svært alvorlig. ”U.S. policy toward Pakistan has been shaped by the imperative to retain influence with the Government of Pakistan”, sa Nixon.²⁵⁶ Med det gjentok han administrasjonens foretrukne forsvar for at den ikke hadde kritisert Yahya og Pakistan for blodbadet i Øst-Pakistan.

Samtidig som Nixon tok imot Gandhi i Det ovale kontor, møttes flere høytstående rådgivere fra både India og USA i kabinettrommet. Der beskrev Joseph Sisco blant annet Yahyas positive reaksjon på forslaget om å møte enkelte representanter for Awami-ligaen eller andre representanter for Bangladesh. Johnsons indiske motstykke, Triloki Nath Kaul, svarte at bangladesherne neppe ville godta det siden de var fast bestemt på uavhengighet og ”only Mujib would have a chance of settling for less, and even he might not now”, sa han.²⁵⁷

Tidlig på morgenen dagen etter diskuterte Nixon, Kissinger og stabssjef Bob Haldeman møtet med Gandhi. Samtalen, der det falt mange krasse og nedlatende karakteristikk av den indiske statsministeren, ble fanget opp av mikrofonene i rommet. ”This is just the point when she is a bitch”, startet Nixon med å si. Kissinger fulgte opp tonen og beskrev Gandhi som en ”bitch” tre ganger i løpet av den ni minutter lange samtalen, viser FRUS-seriens utskrift av opptaket. Kissinger vurdering var at India utvilsomt ville starte en krig i Øst-Pakistan. ”To them East Pakistan is no longer the issue. Now, I found it very interesting how she carried on to you yesterday about West Pakistan”, sa han.²⁵⁸

Dette er starten på et resonnement som de to neste månedene var en sentral del av administrasjonens tilt mot Pakistan. Nixon og Kissinger hadde lenge visst at Øst-Pakistan var tapt, uavhengig av om inderne ville intervenere direkte eller ikke. Her vendte Kissinger også blikket mot Vest-Pakistan og de omstridte områdene i Kashmir og deler av Punjab, den pakistanske statens kjerneområde.

²⁵⁵ Kissinger, *White House Years*, 878.

²⁵⁶ FRUS, 1969-1976: XI, Memo, Meeting btwn P, PM Gandhi, Haksar and HAK, 4. november 1971, 493-499.

²⁵⁷ FRUS, 1969-1976: E-7, Memo from HS to HAK, Gandhi Visit—Advisors' Meeting in Cabinet Room, 4. november 1971, dokument 149.

²⁵⁸ FRUS, 1969-1976: E-7, WHT-OO, P, HAK and Haldeman, 5. november 1971, dokument 150. Transkriberingen av de siterte delene er identisk i *The Nixon Tapes*, 312-315.

Samtalen mellom de tre tegner et godt bilde av hvordan de oppfattet kontakten med India og Indira Gandhi: den var svært fiendtlig, om ikke åpent, så i det skjulte. Det hele illustrerer Nixon og Kissingers forakt for den indiske statsministeren. På et tidspunkt sier Nixon “[w]e really slobbered over the old witch”.²⁵⁹ Ikke noen kollegial stemning mellom de to regjeringssjefene å spore, og målet var tilsynelatende ikke å ha en substansiell diskusjon om hvordan unngå krig; samtalen var preget av at Nixon ville innkassere retoriske poeng.

Kissinger formulerte det slik at det var gledelig at Gandhi ikke oppnådde det hun ville og at hun ikke kunne reise hjem og bruke USAs kalde mottagelse av henne som et påskudd for krig, Nixons ”slobbering” hadde vært for bra til at hun kunne det. Kissinger var opptatt av at USA ikke skulle få skylden for krigsutbruddet, ikke at det måtte forhindres for enhver pris, til tross for at han hadde sagt det motsatte flere ganger. Kissinger roste Nixon:

While she was a bitch, we got what we wanted too. You very subtly—I mean, she will not be able to go home and say that the United States didn't give her a warm reception and therefore, in despair, she's got to go to war. [...] [E]ven though she was a bitch, we shouldn't overlook the fact that we got what we wanted, which was we kept her from going out of here saying that the United States kicked her in the teeth. We've got the film clip of this; you've got the toast. You've got the general warmth that you generated in the personal meeting.²⁶⁰

I sine memoarer er Kissinger nøye med å påpeke at USA hadde en positiv innflytelse over Yahya på flere områder og at den pakistanske presidenten ”accepted our suggestions”. Han nevner som eksempler utnevnelsen av en sivil guvernør i Øst-Pakistan, amnesti for flyktninger det ikke var startet en straffeprosess mot og at Yahya lovet amerikanerne at dødsdommen mot Mujib ikke ville bli gjennomført.²⁶¹

Skrytelisten av hva amerikanerne hadde fått til ble også presentert av Nixon i diskusjonen med Gandhi under hennes Washington-besøk. Da skrøt Nixon også av at USA hadde fått Pakistan til å trekke tilbake mange soldater fra grensen mot India, at USA hadde presset Yahya til å tillate nødhjelp til Øst-Pakistan og at USA og FN hadde avverget en sultkatastrofe i området den sommeren.²⁶²

²⁵⁹ *FRUS*, 1969-1976: E-7, WHT-OO, P, HAK and Haldeman, 5. november 1971, dokument 150.

²⁶⁰ *FRUS*, 1969-1976: E-7, WHT-OO, P, HAK and Haldeman, 5. november 1971, dokument 150.

²⁶¹ Kissinger, *White House Years*, 870-871.

²⁶² *FRUS*, 1969-1976: XI, Memo, Meeting btwn P, PM Gandhi, Haksar and HAK, 4. november 1971, 493-499.

Kapittel 4: Krig på subkontinentet

Møtene med den indiske statsministeren Indira Gandhi i Washington markerte starten på Nixon og Kissingers virkelige bekymring for at Pakistan ikke bare sto i fare for å bli delt i to, men at India også hadde planer om å stykke opp, ”dismember”, hele landet. De fryktet at inderne ville utnytte anledningen til å fullstendig knuse Pakistans militære styrker, også i landets kjerneområder i vest.

I perioden etter den indo-sovjetiske vennsapsavtalen spilte triangeldiplomatiet en stor rolle i Nixon og Kissingers håndtering av krisen, men ikke direkte. Det var ikke triangeldiplomatiets operative side som lå til grunn, men et ønske om å skape det nødvendige rammeverket som måtte til for at triangeldiplomati skulle bli mulig. Det ville si at USA måtte opprette og opprettholde et forhold til Kina, for første gang siden Mao og kommunistene vant borgerkrigen og kom til makten i 1949.

Fram til Gandhis besøk i Washington i starten av november, var det nettopp hensynet til Kina-initiativet som var det viktigste. Tanken om India som stedfortredere for Sovjetunionen og Pakistan som stedfortreder for USA var også til stede i argumentasjonen. Men det var etter at det kom til de første skuddvekslingene mellom indiske og pakistanske kampfly og soldater i slutten av november at de kalde krigerne i Kissinger og Nixon virkelig våknet.

11. til 14. november: Uavhengighet uaktuelt

12. november var WSAG samlet i situasjonsrommet i kjelleren under Det hvite hus. Der diskuterte den blant annet sammenstøtene som hadde vært mellom indiske og pakistanske styrker langs grensen i Øst. ”Indian strategy has been to continue the pressure on Yahya and to suck Pakistan in militarily so that the principal onus for starting a war would fall on Pakistan”, fortalte Joe Sisco.

Kissinger sa at India aldri ville stå overfor et så svakt Pakistan igjen, og at selv moderate krefter i India ville konkludere med at dette var muligheten til å løse Pakistan-problemet en gang for alle. ”But we will not support the Indian strategy to force the pace of such evolution so that West Pakistan can't survive”, slo han fast.²⁶³ Denne faren hadde han også nevnt tidligere, men etter Gandhis besøk i Washington ble det en stadig viktigere del av

²⁶³ Minutes of WSAG meeting, South Asia, 12. november 1971, RN-NSC, boks H-115.

Kissingers utfall mot India at han trodde inderne var ute etter mer enn bare et uavhengig Bangladesh.

Diskusjonen gikk videre til hva som kunne gjøres for å finne en politisk løsning. Var det mulig å få pakistanerne til å gå med på å snakke med en representant Mujib hadde utpekt? Og ville inderne gå med på en slik løsning, der det ikke var Mujib selv som snakket på vegne av separatistene i Bangladesh? Indira Gandhi hadde vært åpen for den ideen under sitt Washington-besøk, selv om det aldri ble eksplisitt uttrykt av den indiske statsministeren:

Dr. Kissinger: Isn't there another way than meeting India's demands?

Mr. Sisco: India has had one demand which they have made consistently and unchangingly—release Mujib, since he is the only man Yahya can negotiate with.

Dr. Kissinger: No, they started by saying Yahya must talk to the Awami League leaders and he must not kill Mujib. Then when they got agreement to that, they escalated to the position that Yahya must talk to Mujib.

[...]

Dr. Kissinger: It's too late now. We do not want to bring additional public pressure on Pakistan.²⁶⁴

Her kommer det igjen fram at Kissinger var fullt klar over hva som skulle til for å unngå krig, men det var steg administrasjonen ikke ville ta. Kissinger sa at hvis Indias krav ble møtt, ville de bare stille nye krav som krevde enda flere innrømmelser fra Pakistan. Han ville ikke bidra til presset som var i ferd med å bygge seg opp mot Yahya.

Dialogen mellom Sisco og Kissinger viser også de to overgripende og sammenvevde problemene amerikanerne måtte forholde seg til. Hva kunne gjøres for å komme til en minnelig politisk løsning når lederne i Bangladesh og India krevde både uavhengighet og at Mujib måtte være en sentral del av forhandlinger om en løsning? Og hvordan kunne USA avverge krig? Eller i alle fall få de pakistanske og indiske soldatene til å trekke seg tilbake fra grenseområdene mellom India og Pakistan?

I sin egen framstilling av krisen får Kissinger det til å høres ut som USA gjorde alt det kunne for å unngå krigsutbrudd, men at India stakk kjepper i hjulene. ”The surest way to intensify a crisis is to reject all the other side’s initiatives without offering an alternative. This was India’s course”, skriver han i *White House Years*.²⁶⁵

Kissinger legger stor vekt på et initiativ der det amerikanske generalkonsulatet i Kolkata hadde kontakt med deler av den østpakistanske opposisjonen, som da var i eksil i den indiske storbyen. De var angivelig villig til å gå med på å vurdere å forbli en del av Pakistan hvis Mujib ble satt fri og fikk delta i samtalene. Men initiativet kokte bort da den bangladeshiske ”utenriksministeren” krevde at den pakistanske hæren måtte forlate Øst-

²⁶⁴ Minutes of WSAG meeting, South Asia, 12. november 1971, RN-NSC, boks H-115.

²⁶⁵ Kissinger, *White House Years*, 871.

Pakistan umiddelbart og overlate ansvaret for sikkerheten til FN. Det ville i praksis bety umiddelbar uavhengighet, skriver Kissinger.²⁶⁶

Dette initiativet presenterer Kissinger som det viktigste elementet i administrasjonens forsøk på å få til en fredelig løsning. Men initiativet er aldri et viktig tema i samtaler mellom Nixon og Kissinger eller i de ulike SRG- og WSAG-møtene i perioden fra rundt månedsskiftet juli og august og fram til slutten av oktober, da det endelig kollapset.

Under WSAG-møtet 11. november påpekte Joseph Sisco at ”Yahya doesn't think we have been pressuring him. He's a desperate man. I was a little surprised at how much we got from him in his discussions with (Ambassador) Farland”,²⁶⁷ med henvisning til de positive signalene Farland fikk fra den pakistanske presidenten i begynnelsen av oktober.²⁶⁸ Hvis det stemmer at Yahya ikke følte seg presset og likevel ikke var avvisende til Farlands forslag, er det en indikasjon på at USA kunne ha gått lengere i sine framstøt mot Pakistan uten at det hadde skadet forholdet mellom de to landene.

Fra utenriksdepartementet kom det forslag om å presse Yahya til å gjøre politiske innrømmelser. Om det skriver Kissinger at ”the only concessions he had not yet made were the immediate release of Mujib and the proclamation of the independence of half his county”.²⁶⁹ Dette er direkte villedende, noe Kissinger var klar over da han skrev det. Det var flere steg Yahya kunne ta som ikke involverte direkte uavhengighet, som å snakke med en representant utnevnt av Mujib, slik amerikanerne selv foreslo. Yahya viste vilje til å gjøre det da han etter hvert forsto at han ikke kunne klare å holde på Øst-Pakistan, men avviste det til slutt.

15. november: Khan i Washington

I midten av november var den pakistanske utenriksministeren Sultan Khan på besøk i Washington. Khan møtte Kissinger to ganger, først på kveldstid 14. august og så igjen i Det hvite hus dagen etter. Det finnes ingen dokumenter som viser hva som ble sagt på kveldsmøtet, men Harold Saunders tok notater under møtet dagen etter.

Møtereferatet viser at Kissinger mente at hvis Indias krav ble møtt, ville det komme nye. Den oppfatningen er en naturlig konsekvens av Kissingers ”idea fix” om at India var ute etter mer enn bare et uavhengig Pakistan. Selv skriver Kissinger at formålet med møtet var at

²⁶⁶ Kissinger, *White House Years*, 870-871.

²⁶⁷ Minutes of WSAG meeting, South Asia, 12. november 1971, RN-NSC, boks H-115.

²⁶⁸ Se kapittel 3.

²⁶⁹ Kissinger, *White House Years*, 882.

han skulle ”urge him as tactfully as I could to show the utmost flexibility over Mujib”.²⁷⁰
Ifølge møtereferatet lød Kissinger taktfull oppfordring slik:

Dr. Kissinger said he personally believed that whatever demand is met there would be another from the Indian side. But nevertheless “we” need a platform to prevent the appearance of a totally negative position. The Indians have made Mujib central in their estimate of what a resolution of the situation requires. Dr. Kissinger said he personally felt that Mujib would “be devoured by the process” in Calcutta if he were released. But as of now he is perceived by many to be central to a solution.²⁷¹

Etter omtrent en halv time ble Khan tatt med inn til president Nixon i Det ovale kontor, der den åtte minutter lange samtalen ble fanget opp av de skjulte mikrofonene i rommet. I FRUS-seriens avskrift av samtalen går det fram at Nixon fortalte utenriksministeren at det var en stor PR-kampanje i USA som la bånd på administrasjonen og hindrer den fra å åpent kunne tilte mot Pakistan. Han forsikret utenriksministeren om at han fortsatt betraktet Yahya som en ”good friend of mine. [...] Many of our friends in the other party, and including, I must say, some of the nuts in our own party—soft heads—have jumped on it, have completely bought the Indian line”.²⁷²

Samme dag sendte Kissinger en beskjed til ambassadør Farland i Islamabad gjennom den hemmelige direktelinjen. Der ba Kissinger Farland om å få klarhet i hva Yahya mente om situasjonen i Sør-Asia. Det hvite hus hadde nemlig fått motstridende meldinger. ”Some say he is desperate and cannot continue for long to control situation and therefore he would welcome our pressing him to a political solution. Others doubt this view”, skrev Kissinger. ”The President's views have not changed. He does not want our pressure to be added to that of India, but does wish to be helpful to Yahya”, fortsatte han.²⁷³

Møtet med den pakistanske utenriksministeren kan tyde på at Kissinger ikke bare trodde at Yahya ikke ville gå med på direkte samtaler med Mujib om uavhengighet; han ønsket det heller ikke. Hvis Kissinger ville at Yahya skulle gjøre substansielle politiske innrømmelser for å unngå krig, ville det ikke gitt mening å fortelle utenriksministeren at han trodde at å slippe fri Mujib bare ville utløse nye krav fra India.

Nixons presisering om at administrasjonen fortsatt så på Yahya som en venn, til tross for bred motstand mot tilten mot Pakistan i store deler av den amerikanske offentligheten, var heller ingen måte å legge press på pakistanerne på. Dette viser at hele innsatsen for å finne en politisk løsning var halvhjertet, til tross for at både Nixon og Kissinger hadde sagt at de ikke

²⁷⁰ Kissinger, *White House Years*, 883.

²⁷¹ FRUS, 1969-1976: XI, Memcon HAK and Sultan Khan, 15. november 1971, 514-517.

²⁷² FRUS, 1969-1976: E-7, WHT-OO, P, HAK and Sultan Khan, 15. november 1971, dokument 154.

²⁷³ FRUS, 1969-1976: XI, BC Message from HAK to Farland, 16. november 1971, 519-520.

ville fordømme Pakistan fordi de mente at USA kunne utrette mer og ha større påvirkningskraft ved å holde seg inne med Yahya.

16. til 21. november: Feilslått strategi?

I midten av november var det enkelte tegn på at Kissinger begynte å innse at tilnærmingen til krisen ikke hadde vært optimal. Dagen etter møtet med Khan sendte han et notat til Nixon der han oppsummerer en rapport fra USAs nødhjelpskordinator på subkontinentet, Maurice Williams.²⁷⁴ Kissinger skrev at mye tydet på at Yahya var i ferd med å miste kontrollen over hva de pakistanske soldatene gjorde i Øst-Pakistan:

These observations suggest that it may be time to add a new chapter in our strategy toward Pakistan. The strategy laid out in August for trying to reduce the flow of refugees by humanitarian assistance has worked to the extent that we have helped stave off a major famine and therefore a major new flood of refugees. That strategy has revealed, however, that the current level of refugees stems not from hunger but from a continuing deterioration of local order as the rural population is caught between the guerrillas and the army along with its local allies.²⁷⁵

Dette viser hvor feilslått Nixons forsøk på å skille det humanitære fra det politiske hadde vært. Og Kissinger hadde innsett det. Ved å skille årsak fra virkning hadde administrasjonen forsøkt å løse problemet ved å behandle symptomene, ikke kurere selve sykdommen. Selv om USA hadde ”gone all out” på den humanitære siden, hjalp det lite når årsaken til flyktningstrømmen ikke ble adressert. Hærens blodige metoder for å slå ned opprøret i landet var årsaken, særlig smertefullt var det for Øst-Pakistans mange hinduer. Arthur Blood rakk sågar å kalle det ”selective genocide” mot hinduene før han ble sendt hjem fra Dhaka.²⁷⁶ I notatet til Nixon forklarer Kissinger flyktningproblemet med at lokalsamfunn i Øst-Pakistan hadde blitt ødelagt og at befolkningen havnet i kryssilden mellom Mukti Bahini-geriljaen og den pakistanske hæren.

Svaret fra Farland på Kissingers forespørsel om handlingsrommet til Yahya, kom tre dager seinere. Det var ikke oppmuntrende lesning. Ambassadøren rapporterte at Yahya følte seg ”boxed in”, altså trengt opp i et hjørne, og at han neppe ville avvike fra sin egen plan for veien videre. Planen til Yahya innebar at nasjonalforsamlingen skulle møtes 27. desember og at makten skulle overføres til en sivil administrasjon under Zulfikar Ali Bhutto omtrent to uker seinere. ”Yahya is not interested in discussing political settlement with Mujib's

²⁷⁴ *FRUS*, 1969-1976: E-7, Memo from Williams to HAK, A. I. D. Deputy Administrator's Report on Pakistan, 5. november 1971, dokument 152.

²⁷⁵ Memo from HAK to P, Maury Williams' Views on Pakistan, 16. november 1971, RN-NSC, boks 570. Et stempel på dokumentet viser at P hadde sette det.

²⁷⁶ *FRUS*, 1969-1976: E-7, Tel 959 from Con Gen Dacca to State, Selective Genocide, 28. mars 1971, dokument 125.

designee”, skrev Farland, og drepte med det håpet om at det kunne være en minnelig politisk løsning i sikte.²⁷⁷ Dette er også et godt eksempel på at Yahya ikke hadde gjort alt han kunne bortsett fra å slippe fri Mujib og la Bangladesh skille lag med Pakistan, slik Kissinger hevder i *White House Years*.²⁷⁸

Samme dag rapporterte utenriksdepartementet at det hadde vært flere alvorlige hendelser ved den østpakistanske grensen. Ifølge ambassaden i Islamabad kunne Yahyas regime overleve hvis det ble startet forhandlinger med Mujib, men det forutsatte at Mujib godtok et fortsatt samlet Pakistan. Mujib skal derimot ha avslått et tilbud om forhandlinger fra Yahya som forutsatt at landet skulle forbli samlet fram til en folkeavstemning tre år senere. Mujib krevde umiddelbar uavhengighet, sa forsvareren hans til det amerikanske nyhetsbladet *Newsweek*.²⁷⁹

22. november: Åpne krigshandlinger

22. november rapporterte det indiske luftforsvaret at tre F-86 Sabre-jagerfly fra det pakistanske luftforsvaret hadde blitt skutt ned av indiske Gnat-jagerfly nær Indias østgrense. Pakistanerne beskyldte samme dag India for å angripe Øst-Pakistan, der enheter fra den indiske hæren krysset grensen og rykket fram mot Jessore, Sylhet og Chittagong.²⁸⁰

I en samtale med Nixon den ettermiddagen sa Kissinger at pakistanerne nå oppfattet det som skjedde som krig. Men det nektet inderne for. ”Its a naked case of aggression, Mr. President”, sa Kissinger. Om å slutte seg til Sovjetunionen og India og kreve en unilateral tilbaketrekning for Pakistan, sa presidenten at ”[w]ere not going to do it. Don’t worry. We aren’t going to do it. Never! [...] Goddamn it! I told those people over there! They sat in those meetings—[...] they know how I feel about India”.

Kissinger foreslo at USA burde sende skarpe beskjeder til inderne og russerne umiddelbart. I tillegg sa han at han ville snakke med kineserne dagen etter for å finne ut hvordan de ville stille seg til saken i FNs sikkerhetsråd. USA trengte ikke å gå like langt i sin støtte til Pakistan som Kina, mente Kissinger. ”I want to go damn near as far! Now, understand: I don’t like the Indians! [...] And also, lets remember the Pakistanis have been

²⁷⁷ *FRUS*, 1969-1976: XI, BC message from Farland to HAK, 19. november 1971, 527.

²⁷⁸ Kissinger, *White House Years*, 882.

²⁷⁹ Memo from State to HAK, Sit Rep India/Pakistan, 19. november 1971, RN-NSC, boks 572.

²⁸⁰ Research Study, Indo-Pakistan Crisis – Chronology og Key Events, Bureau of Intelligence and Research (State), 2. februar 1972, RN-NSC, boks 573.

our friends in these late few days and the damn Indians have not been”, sa Nixon. ”And above all I don’t see what we gain by helping out the Indians”, svarte Kissinger.²⁸¹

Tidligere på dagen hadde WSAG vært samlet for å drøfte den nye utviklingen på bakken i Øst-Pakistan. John Irwin i utenriksdepartementet sa at den økende involveringen til regulære indiske soldater ved grensen til Øst-Pakistan kunne bety at India enten ville presse Pakistan til å angripe India først eller presse fram en politisk løsning. Han hadde mest tro på det siste:

Mr. Irwin: We think we can do two things: (1) go back to Yahya on the basis of his latest conversation with (Ambassador) Farland, which we found somewhat disappointing with regard to Mujib; and (2) go to the UN.

Mr. Kissinger: Because Yahya has been attacked, you would bring pressure on Yahya?

Mr. Irwin: No, the move into the UN would put pressure on India. I just think we should go back to Yahya to talk further about Mujib.

Mr. Kissinger: But if we do that, and Yahya doesn't agree to talk to Mujib, we would be contributing to putting Yahya in the wrong. All this has to go to the President, of course.

[...]

Mr. Irwin: One way to avoid war, though, would be through some political accommodation.

Mr. Kissinger: That's all right if we assume we want to do India's job for them.

Mr. Irwin: I don't think that's doing India's job for them. It's one way to avoid a war.

Mr. Kissinger: But India is saying they will go to war unless Pakistan meets their political demands.

Mr. Irwin: I'm only saying that this would be one way to avoid war. Also, it is a step in a process that is already started.

Mr. Kissinger: Yes, we have been moving step by step along a line the President has indicated he doesn't want to go.

Litt senere i møtet slo admiral Thomas Moorer, som var sjef for JCS, fast at India var fullstendig overlegne Pakistan militært og at inderne hadde langt bedre muligheter til å etterforsyne styrkene sine hvis det ble en langvarig krig. Utenriksdepartementets Joseph Sisco sa at han ikke så noe poeng i å gå tilbake til Yahya siden det var lite sannsynlig at han ville la seg presse til noe han hadde avslått bare to døgn tidligere. Kissinger sa seg enig ved å slå fast at ”the President wouldn't approve”.

”If we conclude that there is little else to be gained by private efforts, the only alternative is to turn to the public domain, and to begin through the UN”, sa Sisco. Han la fram fire alternativer:

(1) the most likely development, if the military situation is confirmed, is that the Pakistanis will move into the Security Council; (2) we could go to the Secretary General, give our assessment of the danger of the situation, and suggest that he, on his own initiative, convene the Security Council on the grounds that the situation is a threat or potential threat to the peace; (3) we might get two or three of the smaller powers on the Security Council to take the initiative, after they had been thoroughly briefed; this would be a lot more complicated; or (4) the U.S., in concert with the UK, might move to convene the Security Council.²⁸²

²⁸¹ *The Nixon Tapes*, WHT-OO, HAK and P, 22. november 1972, 328-330. (3:51 pm)

²⁸² Minutes from WSAG Meeting, South Asia, 22. november 1971, RN-NSC, boks H-115.

Kissingers reaksjon på de fire punktene er talende for hvilke hensyn som lå bak administrasjonens motvilje mot å presse Yahya og hvorfor Nixon valgte å tilte mot Pakistan. FN-sporet kunne bidra til å skape en dialog mellom Øst- og Vest-Pakistan, men India ville motsette seg å bli dratt inn i det. Hvis krisen ble en sak for Sikkerhetsrådet, ville USA ”get caught between India and Pakistan and, more important, between the Soviets and the Chinese”, sa Kissinger.²⁸³

Han hadde lenge framholdt at det viktigste var å unngå krig. Det samme var Nixons budskap, blant annet da han innkalte flere av de øverste tjenestemannen til samtalen i Det ovale kontor under SRG-møtet 11. august. Nå gikk derimot Kissinger tilbake på det og trakk fram et par prioriteter som var enda viktigere enn å unngå krig:

Mr. Sisco: Our objective is to try to discourage war on the subcontinent.

Mr. Kissinger: That's a generalization. We can do that by giving India what she wants. We can also do it by discouraging India from using military force to break up Pakistan. The Indians are trying to break off East Pakistan in a fashion so traumatic as to bring West Pakistan to collapse. [...] The President has made his views very clear on this issue, although he has obviously had some difficulty in communicating them to some of you. We have got to get some form of resolution which we can support. Are we trying to force Yahya to a political solution now? Or are we trying to get India to relieve some of the pressure on Yahya? These require different kinds of resolutions.

[...]

Mr. DePalma: As its first target, the UN could be directed toward stopping the Indian incursions. But as UN involvement continues, it will undoubtedly focus on the political situation in East Pakistan.

Mr. Kissinger: That is what the President wants.

Mr. Sisco: The first half or the second half?

Mr. Kissinger: He wants the first half, and he has agreed reluctantly to the second half.²⁸⁴

Kissinger sa ikke at det ikke var viktig å unngå krig, men han indikerte at det ikke var verdt det for enhver pris. Det var to måter å unngå krig, mente Kissinger: den ene var å innfri Indias krav, den andre ved å avskrekke India fra å ty til militærmakt. Som det kommer fram fra utdraget over, fryktet han konsekvensene hvis India delte Pakistan på en så traumatisk måte at det også satte Vest-Pakistan i fare. For Kissinger ble det ikke bare viktig å beskytte Pakistan, men på uttalelsene hans kan det også virke som det var viktig at inderne og Indira Gandhi ikke skulle få ”what she wants”.

23. og 24. november: ”Pakistan will get raped”

Dagen etter møttes WSAG igjen for å diskutere den alvorlige utviklingen i Sør-Asia. Mesteparten av diskusjonen dreide seg om hvorvidt USA skulle kutte hjelpesendinger og u-hjelp til India og Pakistan, men ingen beslutning ble fattet.

²⁸³ Minutes from WSAG meeting, South Asia, 22. november 1971, RN-NSC, boks H-115.

²⁸⁴ Minutes from WSAG meeting, South Asia, 22. november 1971, RN-NSC, boks H-115.

To dager senere sendte Kissinger en hemmelig beskjed til ambassadør Farland der han blant annet informerte om at de daglige WSAG-møtene ”have resulted in issuance of strictest Presidential instructions to tilt toward Pakistan in our public stance”.²⁸⁵

I WSAG-møtet 24. november viste Kissinger igjen at han og Nixon var nærmest urokkelige i sin motvilje mot å presse Yahya til å snakke med Mujib:

Mr. Sisco: I don't think Mujib's objective in March was complete separatism or independence. Even now I don't think some form of loose confederation between Yahya and Mujib is impossible.

Mr. Kissinger: So, India having attacked Pakistan, the logical conclusion is that we should squeeze Yahya to talk to Mujib. What Indian troops can't achieve, we should achieve for them. That's the implication of what you're saying.

[...]

Mr. Sisco: [...] He has three options: do it directly with Mujib; do it through the UN; don't do it at all. If East and West Pakistan can't get together, the U.S. can live with an independent East Pakistan.

Mr. Kissinger: We don't give a damn.

Og slik fortsatte møtet, som en debatt mellom Sisco og Kissinger der Sisco mente at de fire ukene som gjensto før Yahya planla å overførte makten til Zulfikar Ali Bhutto og hans sivile regjering²⁸⁶ var den beste muligheten til å oppnå en løsning på fredelig vis. ”When you say we should work for a peaceful settlement, are we going to help India grab what they want? Maybe we should, but don't say we have the choice of peace or war”, sa Kissinger. Sisco svarte at USA ikke hadde mange pressmidler mot inderne, til tross for at både Nixon, Rogers og Kissinger hadde sagt til India at et angrep på Pakistan ville ha alvorlige konsekvenser. ”We can cut off aid. We can move diplomatically”, svarte Kissinger. ”Fine—we should, but with what the likelihood of success?” spurte David Packard, som var en av forsvarsdepartementets representanter i møtet.²⁸⁷

Kissinger hadde to dager tidligere sagt at krig også kunne unngås ved å ”discourage” India fra å gripe inn militært, men både Packard og Sisco poengterte at det var lite sannsynlig at USAs virkemidler var sterke nok til at inderne ville la seg overbevise om at kostnaden ved krig ble for høy. Særlig siden inderne var fullstendig overlegne Pakistan militært, det hadde både CIA og Pentagon estimert.

I en telefonsamtale med utenriksminister Rogers 23. november er det tydelig at Kissinger også var skeptisk til å la FNs sikkerhetsråd håndtere situasjonen. ”Let's not kid ourselves — that means Pakistan will get raped,” sa han. ”They will if the fighting doesn't

²⁸⁵ BC Message from HAK to Farland, 24. november 1971, RN-NSC, boks 643.

²⁸⁶ Bhutto tok over som president 20. desember 1971. Han var statsminister i Pakistan fra 1973 til 1977.

²⁸⁷ Minutes from WSAG Meeting, South Asia, 24. november 1971, RN-NSC, boks H-115.

stop”, svarte Rogers, før Kissinger skjøt inn at ”India is outrageous”. Kissinger klagde så på at Rogers folk i Foggy Bottom ikke fulgte Nixons linje om å tilte mot Pakistan.²⁸⁸

Dagen etter møttes Nixon, Kissinger og Rogers i Det ovale kontor, der opptaksutstyret som vanlig fanget opp samtalen. Utenriksministeren sa at det var en teoretisk mulighet for at USA kunne stanse nød- og utviklingshjelpen som ble sendt til India, men at det ville skape store juridiske problemer med amerikanske banker og andre selskaper som var involvert. Han slo også fast at det ikke ville ha noe å si for den militære situasjonen. ”[T]he leverage we have on India is very minimal. If we take some action against them, which you might decide to do, it would be symbolic rather than substantive”, sa Rogers. Nixon sa at han forsto at India ville gå seirende ut og at ”Pakistan eventually will disintegrate”. Han fortsatte:

[A]part from the fact that Yahya has been more decent to us than [Gandhi] has, clearly apart from that, I think that our policy wherever we can should definitely be tilted toward Pakistan, and not toward India. I think India is more at fault.

Gary Bass peker også på at Nixons støtte til Yahya lå fast, til tross for at presidenten visste at generalen ikke ville klare å holde på makten. ”[H]e never faltered in his sentimental attachment to Yahya. Rather than merely defending the Pakistani strongman as a tainted but necessary partner, Nixon repeatedly vouched for his friends integrity”, skriver Bass.²⁸⁹ Og det er vanskelig å se noen annen årsak til at Nixon skulle være så fast i sin støtte til en mann som åpenbart hadde gjort det meste galt siden valgresultatet ble klart og opprøret hadde startet. Det var trolig en kombinasjon av vennskapet og hatet for India og Indira Gandhi som gjorde at Nixon, og til en viss grad Kissinger, ikke ville innse at linjen de hadde lagt seg på, ikke kunne hindre at Pakistan ble delt.

Samtidig var det flere politiske hensyn som kunne tale for fortsatt støtte til Pakistan. Nixon og Kissinger fryktet de storpolitiske konsekvensene hvis sovjetvennlige India knuste USAs allierte på subkontinentet. Og sjelden har en militærdiktator som Yahya, som bygget sitt regime på et forsvar som var rettet mot India og et offiserskorps med klare antiindiske holdninger, gitt fra seg halve landet sitt frivillig. Det er ikke vanskelig å forstå at Yahya klamret seg til håpet. Men i Det hvite hus visste de at slaget om et samlet Pakistan var tapt. Likevel var det en grunnleggende motvilje til å i det hele tatt å forsøke å overbevise Yahya om at Øst-Pakistan var tapt.

Rogers forsøkte så godt han kunne å holde følge med Nixon og Kissingers negativitet til India, og snakket seinere i møtet om India og indere på samme måten som de to hadde

²⁸⁸ *FRUS*, 1969-1976: E-7, Telcon HAK and Rogers, 23. november 1971, dokument 155.

²⁸⁹ Bass, *The Blood Telegram*, 264.

gjort i flere måneder: ”I agree fully with the idea that we ought to tilt toward Pakistan. We have. My problem is I dislike the Indians so goddamn much. I had trouble even being reasonable with them”, sa han. ”Right. Well, in tilting toward them for 25 years, it has only gotten us a kick in the pants”, svarte Nixon.

Så nevner presidenten en av de store selvmotsigelsene i administrasjonens tilnærming til krisen i Sør-Asia: ”I feel that we ought to do something symbolic, I really feel it. [...] That I think something symbolic might have an effect, might have an effect, on restraining India”.²⁹⁰

Dette er en ganske annen tilnærming enn han hadde da det var snakk om å stanse alle våpenleveranser til Pakistan bare noen måneder tidligere. Da var det et viktig argument for Nixon og Kissinger at leveransene som var på vei til Pakistan, ikke ville ha noen praktisk betydning på den faktiske situasjonen. Derfor var meningsløst å risikere sitt gode forhold til Pakistan og Yahya for en rent symbolsk handling. Samtidig var Pakistan langt mer avhengig av USA enn India, og at slike straffereaksjoner kunne hatt mye større effekt på pakistanerne enn de ville ha på India.

I november var det snakk om regulære krigshandlinger mellom to land, forhold som ikke kunne avskrives som indre anliggende – slik Nixon og Kissinger argumenterte da de ikke ville fordømme Pakistans framferd i Øst-Pakistan tidligere i 1971. USA hadde da ikke noe godt og nært forhold til Indira Gandhi som måtte beskyttes, slik de hadde til Yahya. Men disse forskjellene til tross, den forskjellige tilnærmingen illustrerer den vidt forskjellige måten Nixon vurderte India og Pakistan.

Et notat som ble skrevet av Harold Saunders og sendt fra Kissinger til Nixon før møtet med Rogers, gir et godt innblikk i hva som ble betraktet som de viktigste problemene for Det hvite hus i midten av november. Formålet med møtet var ”to be sure we are all together on the principal questions that lie ahead”. De forberedte snakkepunktene dreide seg om hvilke fordeler og ulemper det var ved å ta saken til Sikkerhetsrådet og hvordan USA kunne unngå å havne i skvis mellom Sovjetunionen og Kina. De bilateralt forbindelsene mellom USA og Sovjetunionen, Kina, India og Pakistan var også nevnt, samt mulig stans i militærhjelp og økonomisk hjelp til India.²⁹¹

24. til 28. november: ”Dismemberment of Pakistan”

²⁹⁰ *FRUS*, 1969-1976: E-7, WHT-OO, P, HAK and Rogers, 24. november 1971, dokument 156.

²⁹¹ Memo from HAK to P, Meeting with Secretary Rogers, RN-NSC, boks 571. Det er notert på dokumentet at presidenten så det.

Den 45 minutter lange samtalen mellom Nixon, Kissinger og Rogers viser også et annet aspekt ved krisehåndteringen. Kissinger mente at India hadde større aspirasjoner ved å støtte opprøret og geriljakrigen i Øst-Pakistan enn bare et uavhengig Bangladesh: "[W]hat they are pressing for is so traumatic a settlement on the East Pakistan situation that the West Pakistan situation starts unraveling also", sa han.²⁹²

Helt siden den traumatiske delingen av subkontinentet da britene trakk seg ut i 1947, hadde det vært spenninger mellom den muslimske staten Pakistan og den sekulære føderasjonsstaten India, blant annet gjennom krigene i 1947 og 1965. Kissinger hadde tidligere sagt at Pakistan ville være på sitt svakest hvis de mistet østdelen av landet, og han fryktet at inderne ville bruke anledningen til å angripe også i vest. Denne tanken dukker opp med jevne mellomrom i løpet av hele 1971, men WSAG-møtet 22. november og samtalen i Det ovale kontor markerer starten på at det får en framtrekkende rolle i krisehåndteringen og blir det van Hollen kaller en "idée fix".²⁹³

Kina-initiativet hadde spilt en nøkkelrolle i krisehåndteringen også i de to første fasene av krisen. I den tredje fasen av USAs krisehåndtering, etter de første kampene mellom regulære indiske og pakistanske styrker, ble det direkte knyttet til selve utøvelsen av Nixons triangeldiplomati, ikke bare opprettelsen av rammebetingelsen som skulle til.

Kissinger påsto at Sovjetunionen ville ydmyke Kina ved å bruke India til å fornedre Kina-allierte Pakistan. Slik ble to viktige hensyn forent for administrasjonen: Den ville unngå at Pakistan ble ydmyket fordi det var en land med tette forbindelser til både USA og til Kina. Som Kissinger formulerte det selv 24. november: "What will be the effect if, the first time something like this happens where China is involved, the U.S. doesn't make some move".²⁹⁴ Samtidig hadde Sovjetunionen muligens en modererende rolle på India:

Nixon: Now, the interesting thing is how do you both read the Russian thing? You read the Russian thing totally that they're acting in a restraining way on India? Do you believe that?

Rogers: I do.

Nixon: Do you?

Kissinger: I think they are trying to restrain them but not very hard.

Rogers: Why?

Kissinger: Why, because there is some advantage to have [unclear] the Chinese presence.

Nixon: They want to screw the Chinese.

Kissinger: Humiliate them.²⁹⁵

27. november sendte Nixon et brev til Indira Gandhi der han poengterte at det amerikanske folk ikke ville forstå det hvis Indias handlinger førte til krig på subkontinentet.

²⁹² *FRUS*, 1969-1976: E-7, WHT-OO, P, HAK and Rogers, 24. november 1971, dokument 156.

²⁹³ Van Hollen, "The Tilt Policy Revisited", 351

²⁹⁴ Minutes from WSAG Meeting, South Asia, 24. november 1971, RN-NSC, boks H-115.

²⁹⁵ *FRUS*, 1969-1976: E-7, WHT-OO, P, HAK and Rogers, 24. november 1971, dokument 156.

Presidenten advarte om at krigshandlinger ville påvirke USAs mulighet til å hjelpe India på mange områder.²⁹⁶ I et tilsvarende brev til Yahya skrev Nixon at han var ”especially gratified to have reaffirmation of your strong desire to avoid what you so wisely say would be a senseless and destructive war with India”.²⁹⁷ Også statsminister Aleksej Kosygin i Sovjetunionen fikk et brev der Nixon ba om russisk støtte for å få India og Pakistans representanter til å snakke sammen og gå med på å trekke tilbake styrkene sine fra grensen.²⁹⁸

28. november rapporterte CIA at det fortsatt var kamper langs grensen, men at skuddvekslingene ikke var like intense og omfangsrrike som noen dager i forveien.²⁹⁹ Da hadde allerede Pakistans utenriksminister Sultan Khan sendt et brev til FNs generalsekretær U Thant der han ba om FN-observatører i Øst-Pakistans grenseområder så raskt som mulig.³⁰⁰

29. november til 2. desember: Kutt i militærhjelp til India

Under WSAG-møtet 29. november ble det bestemt at president Nixon selv måtte ta avgjørelsen om hvilke straffereaksjoner USA skulle sette inn mot India. Det ble også slått fast at USA verken skulle ta initiativet til eller oppmuntre til at konflikten ble tatt opp i FNs sikkerhetsråd.

Reservedeler til C-119-lasteflyene amerikanerne tidligere hadde solgt til India, var blant de militære leveransene som var på vei eller var planlagt til landet. Også radarutstyr, utstyr for å produsere ammunisjon og utstyr for å forstyrre og blokkere radarsignaler (jammeutstyr) var blant materiellet som var planlagt for eksport til India. ”The choice we have to put to the President is whether to stop only items which have not been licensed or to stop both licensed and unlicensed items”, sa Kissinger. Han slo samtidig fast at en beslutning om å eventuelt innstille økonomisk hjelp lå fram i tid.³⁰¹ Deler av våpenleveransene ble til slutt stanset fra 1. desember, selv om en del lisenser som allerede var innvilget, forble gyldige.³⁰²

Da WSAG diskuterte hvordan USA skulle forholde seg om krisen kom opp i Sikkerhetsrådet, sa Kissinger at behandlingen ville bli en diskusjon mellom Sovjetunionen og Kina der kineserne ”have a real ability to get under the Russians' skin”. Da hadde Sisco fra utenriksdepartementet sagt at han trodde at stor amerikansk innsats kunne gjøre ”the

²⁹⁶ *FRUS*, 1969-1976: XI, Tel from State to Emb Ind, Presidential Message to Mrs. Gandhi, 27. november 1971, 565-566.

²⁹⁷ *FRUS*, 1969-1976: XI, Tel from State to Emb Pak, Presidential Message to Pres. Yahya, 27. november 1971, 567-568.

²⁹⁸ *FRUS*, 1969-1976: XI, Tel from State to Emb Sov, South Asia Crisis, Letter from P to Kosygin, 27. november 1971, 568-569.

²⁹⁹ Intel Memo, India-Pakistan Sit Rep, CIA to WHSR, 28. november 1971, boks 571.

³⁰⁰ *FRUS*, 1969-1976: XI, Memo from HAK to P, 29. november 1971, 570.

³⁰¹ Minutes from WSAG Meeting, South Asia, 29. november 1971, RN-NSC, boks H-115.

³⁰² *FRUS*, 1969-1976: XI, Tel from State to Emb Ind, US Military Sales, 1. desember 1971, 568-569.

provision on political accommodation [...] less precise than an out-right call on Yahya and Mujib to negotiate. It's hard to say how much less we could get, but I think we could get a provision that didn't go that far".³⁰³

Noen dager senere ble WSAG enig om at neste utbetaling i mathjelpprogrammet PL-480 og neste lån av utviklingsmidler skulle utsettes i et siste forsøk på å avverge at India gikk til krig mot Pakistan. "The President has instructed [...] that we not go ahead with the PL-480 money or the next tranche of the loan. We can delay it by administrative means and blame the delay on bureaucratic incompetence", sa Kissinger.

Generalløytnant Robert Cushman, nestkommanderende i CIA, slo fast at hvis det også ble krig på vestfronten, ville inderne være fullstendig overlegne og vinne også der. Seier ville være sikret i løpet av en måned, anslo admiral Moorer. "One question is how much the Russians could reinforce India and whether they could do it faster than the Chinese could reinforce Pakistan", sa Cushman.³⁰⁴

Situasjonen forble uendret langs grensen mellom India og Øst-Pakistan helt fram til 3. desember. CIA rapporterte om fortsatte kamper flere steder langs grensen. Den nye amerikanske konsulen i Dhaka meldte at pakistanske soldater drepte, plyndret og ødela bygninger i området rundt den østpakistanske hovedstaden. De lot frustrasjonen sin gå ut over lokalbefolkningen.³⁰⁵ Dagen etter rapporterte CIA at indiske soldater og Mukti Bahini-styrker trengte stadig dypere inn i Øst-Pakistan.³⁰⁶

3. desember: Krigsutbrudd

3. desember holdt Indira Gandhi en tale i Kolkata der hun krevde at alle pakistanske soldater måtte trekkes ut av Bangladesh. Omtrent to timer senere avbrøt pakistansk radio sine sendinger for å rapportere om at indiske bakkestyrker hadde gått til angrep og åpnet en bred front langs grensen til Vest-Pakistan. Samtidig rapporterte indisk radio at flere indiske flystasjoner var under angrep fra pakistanske fly. På kvelden sa Gandhi i en tale at det pakistanske luftforsvaret hadde startet en fullskalakrig mot India og at pakistansk artilleri hadde åpnet ild mot indiske stillinger flere steder på vestfronten.³⁰⁷

"State believes and I agree that we should take it to the Security Council once actions are confirmed. If a major war [develops] without going to the Security Council it would be a

³⁰³ Minutes from WSAG Meeting, South Asia, 29. november 1971, RN-NSC, boks H-115.

³⁰⁴ Minutes from WSAG Meeting, South Asia, 1. desember 1971, RN-NSC, boks H-115.

³⁰⁵ Int memo, Ind-Pak Sit Rep, CIA, 1. desember 1971, RN-NSC, boks 571.

³⁰⁶ Int memo, Ind-Pak Sit Rep, CIA, 2. desember 1971, RN-NSC, boks 571.

³⁰⁷ Research Study, Indo-Pakistan Crisis – Chronology og Key Events, Bureau of Intelligence and Research (State), 2. februar 1972, RN-NSC, boks 573.

confession of poverty”, sa Kissinger da han snakket med Nixon – som var i Key Biscayne i sitt ”Florida White House” – på telefonen den formiddagen:

P[resident Nixon]: Pakistan thing makes your heart sick. For them to be done so by the Indians and after we have warned the bitch. Their [omission in the source text] and that but they have brought it on. We have to cut off arms. Why not? Because attacked by W. Pakistan. Tell them that when India talked about W. Pakistan attacking them it's like Russian claiming to be attacked by Finland.

K[issinger]: They will do it or we will do it from Key Biscayne. It's a hell of a way but we can do it and I will get that message to the Soviets.³⁰⁸

Noen minutter etter samtalen med Nixon ringte Kissinger til Rogers. Nixon ”is raising cain again. I am getting the hell. He wants it to tilt towards Pakistan”, sa Kissinger til utenriksministeren og la til at presidenten ville ta saken til Sikkerhetsrådet.³⁰⁹

Under WSAG-møtet som ble avholdt den ettermiddagen, gjentok Kissinger at presidenten var rasende over at det hadde blitt åpen krig mellom India og Pakistan:

Dr. Kissinger: I've been catching unshirted hell every half-hour from the President who says we're not tough enough. He believes State is pressing us to be tough and I'm resisting. He really doesn't believe we're carrying out his wishes. He wants to tilt toward Pakistan, and he believes that every briefing or statement is going the other way.³¹⁰

CIA-direktør Richard Helms fortalte forsamlingen at det ikke var noen tvil om at rapportene om de pakistanske luftangrepene stemte, og han bekreftet også at indiske styrker var i ferd med å ta og okkupere deler av Øst-Pakistan. Samtidig hadde ikke amerikanerne nok informasjon til at de kunne slå fast nøyaktig hva som hadde skjedd og hvem som angrep først. Selv om det ikke hadde hindret Kissinger og Nixon i å slå fast tidligere på dagen at India startet krigen.³¹¹ Diskusjonen gikk etter hvert over til en drøftelse av å kutte den økonomiske hjelpen til India:

Mr. Williams: [...A]s soon as our action on the Letters of Credit becomes known, we will be asked if we are doing the same thing to Pakistan. There's \$22 million for Pakistan. Will there be parallel action or will we tilt it?

[...]

Dr. Kissinger: It's hard to tilt toward Pakistan, as the President wishes, if every time we take some action in relation to India we have to do the same thing for Pakistan. Just hold this informally until I get to the President.

Kissinger tar så opp at han hadde hørt snakk om en hemmelig protokoll mellom USA og Pakistan der amerikanerne hadde lovet å komme med militær assistanse til Pakistan. ”So far we haven't found anything”, sa Irwin, som samtidig understreket at han hadde liten tro på

³⁰⁸ *FRUS*, 1969-1976: XI, Telcon P and HAK 10:45 a.m., 3. desember 1971, 593-594.

³⁰⁹ *FRUS*, 1969-1976: XI, Telcon HAK and Rogers 10:55 a.m., 3. desember 1971, 595-596.

³¹⁰ Minutes from WSAG Meeting, South Asia, 3. desember 1971, RN-NSC, boks H-115.

³¹¹ Bass, *The Blood Telegram*, 270.

at en slik garanti var gitt siden han ikke forsto hva USA hadde å tjene på en slik avtale. Kissinger sa avslutningsvis at han hadde ”a recollection of some interpretation of the bilateral agreement of March of 59. Maybe we wrote them saying the treaty means this to us. There was no denial in 1962 that it existed, but I don't know why we did it”.³¹²

I *White House Years* skriver Kissinger at Pakistan var en alliert av USA og at amerikanerne hadde gitt flere lovnader om støtte i nettopp et slikt tilfelle som nå var i ferd med å utfolde seg. ”Clear treaty commitments forced by other undertakings dated back to 1959”, skriver han, og nevner at allierte som Iran og Tyrkia fulgte nøye med på hvordan situasjonen ble håndtert på grunn av lignende lovnader fra USA.³¹³

Hvor reelt dette hensynet var da er det vanskelig å si noe om, men det henger uansett tett sammen med Kissingers ikke urimelige teori om at konflikten i Pakistan ville ha implikasjoner for maktforholdet mellom USA og Sovjetunionen. Kissinger skulle senere trekke fram at konflikten på subkontinentet hadde stor betydning og ble fulgt nøye av land i Midtøsten, særlig Egypt. Kissinger skriver at USA måtte reagere på krigen mellom India og Pakistan ”in a manner that would give pause to Soviet adventures elsewhere”.³¹⁴

Gary Bass skriver at krigsutbruddet 3. desember brakte fram all bitterheten og uviljen Nixon og Kissingers hadde mot India. ”They snapped into a state of self-righteousness, suddenly convinced that they and Pakistan had made herculean efforts, while India had done everything wrong”, skriver Bass.³¹⁵ Nixon og Kissinger sa flere ganger at uansett hvilke innrømmelser Pakistan ville gjøre politisk, ville alltid Indias krav flytte seg videre framover mot målet om, som Kissinger likte å si, et oppstykket og svekket Pakistan.

Bass påpeker også at der Nixon beholdt fatningen og fortsatt så det store bildet og vurderte krigen i Sør-Asia som én konflikt blant mange, virket Kissinger ”propelled almost as much by emotion as by calculation. [...H]e now wholeheartedly blamed the Soviet Union”.³¹⁶

Gary Bass legger mye vekt på hva Nixon og Kissinger ikke gjorde, som at de ikke la mer press på Yahya. Han skriver blant annet at Yahyas villighet til å snakke med bengalske ledere var ”a small and tantalizing preview of what might have been possible if the United States had tried harder to use its leverage in a serious way from the start”.³¹⁷

Det Bass derimot ikke diskuterer og drøfter er om et slikt press ville ha noe som helst innvirkning på Yahya. Det er et aspekt som også ligger utenfor denne oppgavens omfang,

³¹² Minutes from WSAG Meeting, South Asia, 3. desember 1971, RN-NSC, boks H-115.

³¹³ Kissinger, *White House Years*, 886.

³¹⁴ Kissinger, *White House Years*, 898.

³¹⁵ Bass, *The Blood Telegram*, 270.

³¹⁶ Bass, *The Blood Telegram*, 273.

³¹⁷ Bass, *The Blood Telegram*, 247.

men det er verdt å nevne at man nok ikke skal overvurdere USAs mulighet til å påvirke en mann som kjempet for sin egen politiske framtid og for å unngå at landet han ledet mistet over halvparten av sin befolkning og en betydelig del av territoriet sitt.

4. til 5. desember: Vest-Pakistan i fare?

I løpet av 4. desember begynte det å tegne seg et klarere bilde av hva som skjedde i Sør-Asia. Den kvelden rapporterte CIA at Indira Gandhi hadde fortalt det indiske kabinettet at målet var en rask seier i øst innen ti dager. Samtidig skulle India innta en defensiv positur i vest. India ville motsette seg utenlands innblanding i Øst-Pakistan fram til provinsen var frigjort. Gandhis vurdering var også at det ikke var noen fare for at Kina ville gripe inn i krigen, og indernes standpunkt var at Bangladeshs uavhengighet ”was not negotiable”.³¹⁸ Tidligere på dagen hadde CIA bekreftet at det så ut til at India foreløpig førte en defensiv krig i vest.³¹⁹

I en rapport fra utenriksdepartementets operative senter³²⁰ ble det rapportert at en talsmann for indiske myndigheter hadde sagt at den indo-sovjetiske vennskapsavtales niende artikkel hadde blitt aktivert. ”[U]nder this the two nations are to hold immediate consultations to remove any threat to the security of either country”, siteres han på.³²¹

Dagene rundt krigsutbruddet var Nixon i Key Biscayne mens Kissinger var i Washington. På telefon 4. desember spurte Nixon Kissinger om ”you're examining every other possibility of how we can squeeze India right now”? hvorpå Kissinger svarte bekræftende. Presidenten spurte så hvem avisene *New York Times* og *Washington Post* ga skylden for krigsutbruddet, og han var godt fornøyd da Kissinger sa at pressedekningen begynte å tilte til fordel for Pakistan og at India ble beskrevet som den angripende part. ”We've got to make it tilt more because we know they are totally to blame. We know that. We know the Paks don't want this”, sa Nixon. ”That's right. Well, the Paks don't want it. The Paks accepted every proposal of ours”, svarte Kissinger.³²²

Nixon og Kissinger diskuterte også våpenhjelpen til Pakistan, og det er ikke anger å spore om hvordan de hadde håndtert krisen fram til da. ”[O]ur mistake was [...]that we didn't give more”, sa Nixon om våpenhjelpen til Pakistan.³²³”We will accept general political

³¹⁸ Int memo, Ind-Pak Sit Rep 2300 EST, CIA, 4. desember 1971, RN-NSC, boks 571.

³¹⁹ Int memo, Ind-Pak Sit Rep 1700 EST, CIA, 4. desember 1971, RN-NSC, boks 571.

³²⁰ ”Operations Center”. Oversettelse basert på navnet på den tilsvarende funksjonen i norsk UD.

³²¹ Ind-Pak Working Group Sit Rep #20, Sit as of 1500 hrs, Dep of State, 4. desember 1971, RN-NSC, boks 571.

³²² *FRUS*, 1969-1976: XI, Telcon HAK and P, 4. desember 1971, 611-619.

³²³ *FRUS*, 1969-1976: XI, Telcon HAK and P, 4. desember 1971, 611-619.

settlement language, but not specifically related to Mujib's release. Is that understood?”, sa Kissinger til WSAG den formiddagen.³²⁴

Formålet med amerikanernes politikk var å hindre en demonstrasjon av at sovjetiske våpen og diplomatisk ryggdekning var uunnværlig og avgjørende i en krise. ”We strove to preserve *West* Pakistan as an independent state, since we judged India's real aim was to encompass its disintegration”, skriver Kissinger i *White House Years*.³²⁵

Kissingers frykt for at Vest-Pakistan ville bli overkjørt av inderne er klar helt fra krigsutbruddet. Dagen etter at kampene startet sa han til Nixon i en av de mange telefonsamtalene den dagen, at ”India is now waging a full-scale war on East Pakistan. India will be then moving in on West Pakistan”. Han var tydelig bekymret både for hvordan saken ville utspille seg i amerikanske medier og hvordan den ville bli oppfattet rundt om i verden. ”The damage won't show up for a few years. At the moment we retrench around the world, this proves that countries can get away with brutality”, sa han.³²⁶

Dagen etter snakket de to om at Russland hadde lagt ned veto mot et amerikansk resolusjonsforslag i Sikkerhetsrådet. Russernes egne anti-pakistanske resolusjon hadde bare fått to stemmer. ”What we are seeing here is a Soviet-Indian power play to humiliate the Chinese and also somewhat us”, sa Kissinger om behandlingen i FN. Nixon etterlyste så hva utenriksdepartementet mente USA burde gjøre med situasjonen. ”Their suggestion is always to release Mujibur; that's in effect the Russian position”, svarte Kissinger.

”And the effect of that will be on all other countries watching it is that the friends of China and the United States have been clobbered by India and the Soviet Union. And I don't see how we escape that by tacking towards India now”, sa Kissinger. ”If we collapse now [...] the Soviets won't respect us for it; the Chinese will despise us and the other countries will draw their conclusions”, sa han.³²⁷

Kissinger understreket at hvis USA ga etter i FN, ”we're going to do away with most of the gains of the last two years”. Han understreket at russerne ”still want the Middle East from us” og advarte Nixon om at krigen i Sør-Asia kunne bli administrasjonens svar på Suez-krisen i 1956. ”I know it will always be put on the ground that we want to save the China trip but these people don't recognize that without a China trip, we wouldn't have had a Moscow trip”.³²⁸

³²⁴ Minutes from WSAG Meeting, South Asia, 4. desember 1971, RN-NSC, boks H-115.

³²⁵ Kissinger, *White House Years*, 886. Kursivering i kilden.

³²⁶ *FRUS*, 1969-1976: XI, Telcon HAK and P, 12:15 p.m. 4. desember 1971, 627-629.

³²⁷ *FRUS*, 1969-1976: XI, Telcon HAK and P, 11 p.m. 5. desember 1971, 640-643.

³²⁸ *FRUS*, 1969-1976: XI, Telcon HAK and P, 5. desember 1971, 635-640.

Den ettermiddagen møtte Kissinger ministerråd Julij Vorontsov, som var nestkommanderende på den sovjetiske ambassaden i Washington og chargé d'affaires i ambassadør Dobrynins fravær. Kissinger fortalte ham at president Nixon ikke kunne forstå hvordan sovjeterne kunne tro at det var mulig å forbedre forholdet mellom de to supermaktene samtidig som Sovjetunionen oppmuntret til indisk aggresjon mot Pakistan. Kort tid etter møtet ringte Kissinger Vorontsov og sa at han hadde diskutert saken med Nixon: ”He wants it to be clear that we are at a watershed in our relation-ship if it continues to go on this way”, sa Kissinger.³²⁹

Den samme dagen snakket Kissinger med finansminister John Connally om mulighetene for å kutte all økonomisk hjelp til India. I samtalen forklarte han hvorfor det var så viktig å tilte mot Pakistan:

The thing that concerns the President and me is this; here we have Indian-Soviet collusion, raping a friend of ours. Secondly, we have a situation where one of the motives that the Chinese may have had in leaning towards us a little bit is the fear that something like this might happen to them. [...] So that some demonstration of our willingness to stand for some principles is important for that policy. Thirdly, if the Soviets get away with this in the Subcontinent, we have seen the dress rehearsal for a Middle Eastern war.³³⁰

I *White House Years* skriver Kissinger at et rykte ”for unreliability was not something we could afford”, og trekker fram Iran, Tyrkia, Saudi Arabia og Jordan som land som var allierte med Pakistan. Kina var også en av Pakistans nære allierte, og ifølge Kissinger var det nye forholdet mellom USA og Kina basert på en forhåpning om at amerikanerne kunne opprettholde global balanse.³³¹

³²⁹ FRUS, 1969-1976: XI, Memcon HAK and Vorontsov, 4 p.m. 5. desember 1971, 648-649.

³³⁰ FRUS, 1969-1976: E-7, Telcon HAK and Connally, 5. desember 1971, dokument 159.

³³¹ Kissinger, *White House Years*, 895.

Kapittel 5: Klimaks og amerikansk kanonbåtdiplomati

Natt til 14. desember seilte hangarskipet USS Enterprise – som med et deplasement på over 90.000 tonn og 75 kampfly om bord var verdens største krigsskip – gjennom Malakkastredet. Sammen med helikopter- og landsettingsfartøyet USS Tripoli – med sine 2.000 marineinfanterister og 25 helikoptre – tre missiles eskortejagere, fire jagere og en atombrevet angrepsbåt utgjorde USS Enterprise amerikanernes formidable Task Force 74 (TF 74). 15. desember var styrken på plass i Bengalbukta, og den ble liggende i Indiahavet til starten av 1972.³³²

Som Kissinger formulerte det 5. desember, "[t]his is going to be a dress rehearsal for the Middle East in the spring".³³³ I dagene etter at krigen brøt ut, var det panikk å spore i Det hvite hus, og særlig hos Kissinger. Han hadde jobbet hardt for å unngå krig, og til tider virket han både irrasjonell og utslitt.³³⁴ President Nixon, brigader Alexander Haig i NSC-staben og stabssjef H. R. "Bob" Haldeman mente Kissinger var fysisk sliten og at han mislikte sterkt følelsen av at han ikke hadde håndtert situasjonen i India og Pakistan godt. Det var kommet så langt at flere i Det hvite hus trodde han vurderte å si opp, noe han også hadde truet med å gjøre.³³⁵

6. og 7. desember: India anerkjenner Bangladesh

6. desember var det amerikanske forsvarets vurdering fortsatt at India var Pakistan fullstendig overlegen, både til sjøs, i luften og på bakken. Indernes plan var en rask avklaring og seier i Øst-Pakistan der styrkene ville rykke mot hovedstaden Dhaka så raskt som mulig. I et fullt angrep ville Mukti Bahini-geriljaen og den indiske hæren ha full kontroll over Øst-Pakistan innen ti dager var gått, anslo Pentagon. Pakistanerne på sin side satset på å overmanne inderne i Kashmir på vestfronten.³³⁶ Den samme dagen India anerkjent Bangladesh som en selvstendig stat, og i FNs sikkerhetsråd var situasjonen fastlåst. Sovjetunionen hadde lagt ned veto mot to resolusjoner, og amerikanerne ville derfor flytte saken til et hastemøte i Hovedforsamlingen.³³⁷

³³² Hall, "The Laotian War of 1962 and the Indo-Pakistani War of 1971", 188.

³³³ *FRUS*, 1969-1976: XI, Telcon HAK and P, 5. desember 1971, 643-647.

³³⁴ Bass, *The Blood Telegram*, 272.

³³⁵ Haldeman, *The Haldeman Diaries*, 464-465.

³³⁶ *FRUS*, 1969-1976: XI, Minutes of SecDef Laird's Amed Forces Council Meeting, 6. desember 1971, 652-655.

³³⁷ Minutes of WSAG Meeting, South Asia, 6. desember 1971, RN-NSC, boks H-115.

6. desember ble Det nasjonale sikkerhetsrådet (NSC) samlet til sitt andre Nixon-ledede møte om krisen. ”The Indians had long wanted to hurt Pakistan. Their interests involved Kashmir more than East Pakistan”, sa presidenten, og la skylden for krigen på at indere nå var Pakistan så militært overlegne at landet ikke lenger hadde noe å frykte fra en krig. CIA-direktør Richard Helms sa at etterretningstjenesten hadde informasjon som tydet på at Gandhis plan var hovedsakelig defensiv i vest. Inderne ville først og fremst hindre at Pakistan tok Kashmir, et område som hadde vært delt i en indisk og en pakistansk del av den såkalte kontrollinjen siden uavhengigheten fra Storbritannia i 1947. ”The objectives in the west are to destroy Pakistan's armor and in the east to totally liberate the area”, sa Helms.³³⁸

USA burde oppfordre Kina til å blande seg direkte inn i krigen mellom India og Pakistan, sa Kissinger til Nixon den kvelden. ”I think we've got to tell them that some movement on their part we think toward the Indian border could be very significant”, sa han. Kissinger mente det ikke var lurt å direkte oppfordre kineserne til å starte troppeforflytninger, men han var for å dytte dem i riktig retning: ”If we could say, [...] if you consider it necessary to take certain actions we want you to know that you should not be deterred by the fear of standing alone against the powers that may intervene”, sa han.³³⁹

7. desember sendte Nixon et brev til Yahya gjennom den hemmelige direktelinjen til ambassadør Joseph Farland i Islamabad. Av brevet går det klart fram at Nixons politikk ikke hadde forandret seg etter krigsutbruddet. Brevet inneholder ingen råd eller oppfordringer til Yahya om hva han burde gjøre. Nixon forsøkte ikke å få Yahya til å innse at Øst-Pakistan var tapt, og at Pakistan heller burde forsøke å få det beste ut av situasjonen.

Derimot pekte presidenten på alt USA hadde gjort for å hindre at det kom til krig, som for eksempel de skarpe samtalene han selv hadde hatt med Gandhi. Han opplyste også om at han hadde sendt et brev til generalsekretær Leonid Bresjnev ”which makes unequivocally clear that India's aggression, with Soviet support, is unacceptable to the United States”. Nixon avsluttet brevet til Yahya med å si at ”[m]y thoughts are with you in this difficult hour for your nation”.³⁴⁰

Brevet er betegnende for det meste av den skriftlige kommunikasjonen mellom Nixon og Yahya. Det inneholder ingen fordømmelser, ingen konkrete oppfordringer om hvordan situasjonen kunne håndteres eller hvordan den kunne løses. Det hadde en grunnleggende støttende tone, i motsetningen til kommunikasjonen mellom Indira Gandhi og Nixon.

³³⁸ *FRUS*, 1969-1976: XI, Minutes of NSC Meeting, 6. desember 1971, 669-673.

³³⁹ *FRUS*, 1969-1976: E-7, WHT-OO, P and HAK, 6. desember 1971, dokument 162.

³⁴⁰ BC Message from HAK to Farland, Message from P to Yahya, 7. desember 1971, RN-NSC, boks 643.

I en etterretningsrapport 7. desember skriver CIA at Gandhi under et kabinettmøte sa at hun trodde at Kina ikke ville gripe direkte inn i konflikten, men at naboen i nord kunne komme til å rasle med sablene. Hvis det skjedde, hadde Sovjetunionen lovet å gripe inn som en motvekt, sa hun. Hun sa også at India ikke ville følge et vedtak fra FNs hovedforsamling før tre krigsmål var oppnådd. Det var: "A. Bangladesh is liberated; B. The southern area of Azad Kashmir is liberated [...]; C. Pakistani armored and air force strength are destroyed so that Pakistan will never again be in a position to plan another invasion of India".³⁴¹

I *The Blood Telegram* skriver Gary Bass at Kissinger "was jolted" av CIA-rapporten, som sa at Gandhi fortalte kabinettet at hun ville bruke anledningen til å ødelegge det pakistanske luftforsvaret og panserkorpset så de ikke kunne angripe India igjen.³⁴² Som en konsekvens av det bestemte Kissinger seg for å innta en hardere linje mot India, og Nixon ble også sterkt påvirket av etterretningsrapportene. I likhet med Kissinger tok presidenten innholdet for god fisk, uten å vurdere om påstandene kunne stemme, skriver Bass.³⁴³

Christopher Van Hollen skriver i "The Tilt Policy Revisited" at Nixon og Kissinger var omtrent alene om å tolke rapporten slik de gjorde, og peker på at den passet fint i deres allerede etablerte "idée fix" om at India ville knuse Pakistan, en oppfatning han tror oppsto under Gandhis Washington-besøk i november. Van Hollen påpeker at Kissinger trolig feiltolket rapporten og leste "armor" (panser) som "army" (hær, ofte også brukt som samlebetegnelse på hele det pakistanske militæret).³⁴⁴

Under WSAG-møtet 9. desember sa Kissinger "[i]f they destroy the army and the air force, Pakistan will be in their paws",³⁴⁵ mens han under WSAG-møtet 8. desember korrekt viste til "tank forces".³⁴⁶ Det er vanskelig å legge for mye i dette, men det kan ha vært et uttrykk for en enkel forsnakkelse, om et upresist møtereferat, at Kissinger faktisk leste feil i CIA-rapporten eller at han med vilje overdrev omfanget av hva CIAs kilde i Gandhis regjering hadde sagt. Det kan ha vært for å rettferdiggjøre den stadig mer aggressive tilnærming mot India, men det er ikke mulig å konkludere ut fra de tilgjengelige kildene.

Kvelden 7. desember vedtok FNs hovedforsamling en resolusjon om den indo-pakistanske krigen med 104 stemmer for og elleve mot. Resolusjonen var omtrent den samme som Sovjetunionen hadde lagt ned veto mot i Sikkerhetsrådet. Den krevde at det ble inngått

³⁴¹ *FRUS*, 1969-1976: XI, CIA Intelligence Information Cable, Indian PM Gandhi's Briefing [...] on the IndoPakistani War, 6. desember 1971, 669-673.

³⁴² *FRUS*, 1969-1976: XI, CIA Intelligence Information Cable, Indian PM Gandhi's Briefing [...] on the IndoPakistani War, 7. desember 1971, 686-687.

³⁴³ Bass, *The Blood Telegram*, 290-291.

³⁴⁴ Van Hollen, "The Tilt Policy Revisited", 351-352.

³⁴⁵ Minutes from WSAG Meeting, South Asia, 9. desember 1971, RN-NSC, boks H-115.

³⁴⁶ Minutes from WSAG Meeting, South Asia, 8. desember 1971, RN-NSC, boks H-115.

våpenhvile, at begge siders styrker ble trukket tilbake, at forholdene ble lagt til rette slik at flyktningene kunne returnere frivillig og at sivile i området ble beskyttet. Men vedtaket ville neppe påvirke India, skrev Kissinger til Nixon.³⁴⁷

8. desember: Internt anliggende

I en samtale med Kissinger og justisminister John Mitchell ettermiddagen 8. desember langet Nixon ut mot kritikerne av administrasjonens håndtering av krisen i Sør-Asia:

First they say, they make the point that because there's 600 million Indians and only 60 million in West Pakistan, we're on the wrong side. We should be with the 600 million Indians. I said since when do we determine the morality of our policy on the basis of how many people a country has? I said the second reason that they're wrong, then they say but India is a democratic country, and Pakistan is a totalitarian country, a dictatorship, and therefore India—we shouldn't be on the side of a dictatorship but on the side of the democratic country. I said if aggression is engaged in by any country, it's wrong. And in a sense it's even more wrong for a democratic country to engage in it because democratic countries are held in a higher degree of morality [sic.]. And I said international morality will be finished—the United Nations will be finished—if you adopt the principle that because a country is democratic and big it can do what the hell it pleases. I really think that puts the issue to these sons-of-bitches.³⁴⁸

Denne utblåsningen fra Nixon viser ett av prinsippene som styrte hans tilnærming til utenrikspolitikk. Han ville ikke blande seg inn i interne forhold i et land, og mente det var det India gjorde ved å invadere Øst-Pakistan. Det spilte ingen rolle for Nixon om det var et stort eller lite land, eller om det var et demokrati eller et militærdiktatur. Han mente India hadde brutt folkeretten og understreket at FN ville ha utspilt sin rolle hvis verdensorganisasjonen tillot at en suveren stat krenket et nabolands landområde.

Dette er en medvirkende forklaring som er viet lite plass i litteraturen om administrasjonens håndtering av krisen i Sør-Asia. Samtidig er det ikke et veldig framtrepende argument hos verken Nixon eller Kissingers i de senere periodene av krisehåndteringen, da regulære krigshandlinger hadde brutt ut. Hensynet til statlig suverenitet bør likevel tillegges vekt som et grunnleggende premiss. Blant annet var det ett av argumentene for å ikke fordømme Pakistans brutale metoder da pakistanerne forsøkte å slå ned opprøret i Øst-Pakistan i krisens to tidligste faser.³⁴⁹

Nixon, Mitchell og Kissinger gikk så videre til å diskutere hvordan de kunne forsterke Pakistan med ammunisjon og kampfly. Planen var ikke å sende forsyninger direkte fra USA, men allierte som Iran og Jordan kunne bidra til å få utstyr og fly til Pakistan. Iran kunne sende fly for å dekke Jordan, Jordan kunne så sende sine amerikanskproduserte F-104 Starfighter-fly til Pakistan.

³⁴⁷ Memo from HAK to P, Information Items, India-Pakistan, 8. desember 1971, RN-NSC, boks 572.

³⁴⁸ *FRUS*, 1969-1976: E-7, WHT-OEOB, P, HAK an Mitchell, 4:20-5:01 p.m. 8. desember 1971, dokument 165.

³⁴⁹ Se kapittel 1.

Nixon foreslo at USA kunne få en garanti fra Israel om at Jordan trygt kunne sende sine fly til Pakistan, og Kissinger svarte at han skulle ta det opp under et møte med Israels statsminister Golda Meir to dager senere. "Well when you talk to her, you tell her, Henry, that this is a goddamn Russian ploy. That's what she's got to understand", sa Nixon. Kissinger sa at indernes plan for krigen mot Pakistan var klar:

Kissinger: They're going to move their forces from East Pakistan to the west. They will then smash the Pakistan land forces and air forces, annex the part of Kashmir that is in Pakistan and then call it off. After that has happened—and then you have another [unclear] message from the Shah saying this section of West Pakistan now would be a mortal threat to the security of Iran. When this has happened, the centrifugal forces in West Pakistan would be liberated. Baluchistan and the Northwest Frontier [unclear—Province?] will celebrate. West Pakistan would become a sort of intricate Afghanistan [unclear—of five states?].

Nixon: Yeah, yeah, yeah.

Kissinger: East Pakistan would become a Bhutan. All of this would have been achieved by Soviet support, Soviet arms, and Indian military force. The impact of this on many countries threatened by the Soviet Union or by Soviet clients [unclear]. [...]The Chinese, now this part is my judgment, up to a certain point being aggressive [unclear]. But if it turns out that we end up with the complete dismemberment of Pakistan, then they will conclude, "All right. We played it decently but we're just too weak." And that they have to break their encirclement, not by dealing with us, but by moving either [unclear] or drop the whole idea. So I think this, unfortunately, has turned into a big watershed, which is going to affect our chances in the situation in South Asia.³⁵⁰

Kissinger mente den eneste måten India kunne stanses fra å gripe inn militært i Vest-Pakistan, var hvis inderne trodde det var fare for at konflikten kunne eskalere ut av kontroll. Samtidig som de jordanske flyene ble flyttet til Pakistan måtte budskapet til kineserne være at "[i]f you are ever going to move this is the time", sa han. "I must warn you, Mr. President, if our bluff is called, we'll be in trouble". "How?" spurte Nixon. "Well, we'll lose. But if our bluff isn't, if we don't move, we'll certainly lose".³⁵¹

Samtalen var første gang Kissinger tok opp muligheten for å sende et hangarskip fra Vietnam til Bengalbukta. Marinestyrken skulle sendes under dekke av at den skulle evakuere amerikanere. Møtet endte med at Kissinger fikk grønt lys for å planlegge å sende hangarskipgruppen til Indiahavet. Nixon ville også at jordanerne skulle sende en skvadron kampfly til Pakistan og at Kissinger skulle gi beskjed til kineserne om at det ville hjelpe hvis de sendte styrker til grensen mot India. "What I would like to do in the note to the Chinese is to state exactly that, that I consider this to be a dress rehearsal and I think their move, some move toward the border would restrain India", sa Nixon.³⁵²

De tre militære tiltakene skulle sammen skremme India fra å angripe for fullt også i vest. "We're in the position where a Soviet stooge, supported with Soviet arms, is overrunning

³⁵⁰ *FRUS*, 1969-1976: E-7, WHT-OEOB, P, HAK an Mitchell, 4:20-5:01 p.m. 8. desember 1971, dokument 165.

³⁵¹ *FRUS*, 1969-1976: E-7, WHT-OEOB, P, HAK an Mitchell, 4:20-5:01 p.m. 8. desember 1971, dokument 165.

³⁵² *FRUS*, 1969-1976: E-7, WHT-OEOB, P, HAK an Mitchell, 4:20-5:01 p.m. 8. desember 1971, dokument 165.

a country that is an American ally”, sa Nixon i en telefonsamtale med Kissinger senere på kvelden. Om Kina sa Kissinger at ”[t]heir trouble is that they've just had a semi-revolt in the military”. ”Boy, I tell you a movement of even some Chinese toward that border could scare those goddamn Indians to death”, sa Nixon. ”No question about it”, svarte Kissinger.³⁵³

Etter hvert som den konvensjonelle krigen mellom India og Pakistan pågikk, ble Nixon og Kissinger stadig mer opptatt av Sovjetunionens rolle. Det var nettopp på grunn av slike situasjoner det var så viktig å stable Kina-initiativet på beina. Ved å omringe Sovjetunionen med land som var mer vennlig innstilt til Washington enn Moskva, skulle USA tvinge Bresjnev og russerne til å gjøre som USA ville. Ved å bruke Kina som en brikke ville de tvinge russerne til å legge bånd på inderne og med det redde Vest-Pakistan. Men planen var aldri at triangeldiplomatiets første virkelige test skulle komme så raskt, før Kina-initiativet hadde nådd sitt klimaks med Nixon planlagte reise til Beijing i 1972. Derfor kom krisen svært ubeleilig for utviklingen av Nixons storstrategi.

Under WSAG-møtet samme formiddag gjentok luftgeneral John D. Ryan at Indias planer i vest fortsatt så ut til å være utelukkende defensive. Etter en lengre diskusjon om utviklingshjelp, styrte Kissinger samtalen tilbake til den militære situasjonen i Vest-Pakistan:

Let's now turn to the key issue. If India turns on West Pakistan, takes Azad Kashmir³⁵⁴ and smashes the Pak air and tank forces, a number of things seems inevitable. Should we, in full conscience, allow the liberation of the same disintegrating forces in West Pakistan as in the East? Baluchistan and other comparable issues are bound to come to the fore. [...] Pakistan would be left defenseless and West Pakistan would be turned into a vassal state.³⁵⁵

Da de diskuterte muligheten for å tillate at Jordan sendte amerikanskproduserte Starfighter-fly, poengterte U. Alexis Johnson at det ikke fantes lov hjemmel for en slik transaksjon. Da svarte Kissinger at ”[w]e have a country, supported and equipped by the Soviet Union, turning one-half of another country into a satellite state and the other half into an impotent vassal. Leaving aside any American interest in the sub-continent, what conclusions will other countries draw from this in their dealings with the Soviets?”

Dette viser at Kissinger satte USAs rolle og posisjon i den globale maktkampen foran amerikansk lov. Våpenembargoen mot både India og Pakistan av 1965 forbød nemlig amerikanerne å gi Jordan tillatelse til å sende Starfighter-flyene til Pakistan. Likevel tok Nixon og Kissinger sjansen på å akseptere at flyene ble sendt, til tross for klare advarsler om at det var ulovlig. Dette kan fortelle oss to ting, enten at de ikke hadde respekt for loven, eller

³⁵³ *FRUS*, 1969-1976: E-7, WHT-WHTel, P and HAK, 8:03-8:12 p.m. 8. desember 1971, dokument 166.

³⁵⁴ Azad Kashmir betyr direkte oversatt ”Frie Kashmir”, den vanligste betegnelsen på de pakistanskkontrollerte områdene i Kashmir.

³⁵⁵ Minutes from WSAG Meeting, South Asia, 8. desember 1971, RN-NSC, boks H-115.

at de mente situasjonen var så alvorlig at de kunne se bort fra loven. Sannheten ligger trolig et sted i midten, siden det andre alternativet implisitt forutsetter det første.

9. desember: Triangeldiplomati i praksis

9. desember sendte CIA en rapport til Det hvite hus der det ble redegjort for hvilke implikasjoner en indisk seier over Pakistan ville ha. I rapporten står det at India ville ha stor innflytelse over Bangladesh, men at inderne verken hadde vilje eller evne til å holde på kontrollen over området i det lange løp.

Vest-Pakistan ville stå i fare for å bryte sammen politisk, og et nederlag kunne ”permit the emergence of centrifugal forces which could shatter West Pakistan into as many as three or four separate countries”: Punjab, Sind, Balutsjistan og Den nordvestlige grenseprovinsen.³⁵⁶ Men det forutsatte at den pakistanske hæren ikke bare ble overvunnet, men at den opphørte å eksistere i vest så vel som i øst, skrev analytikerne bak rapporten. ”It is doubtful that India will (or that it can) impose such a total defeat on Pakistan”, het det.³⁵⁷

Denne rapporten viser at Nixon og Kissingers frykt for at også Vest-Pakistan kunne bli delt, ikke var et så usannsynlig scenario som mange av kritikerne har påstått i ettertid. Den pakistanske statsmakten har aldri fått helt fast forfeste i landet, og Pakistan mangler et samlende språk og en samlende, enhetlig kulturarv, slik borgerkrigen i Øst-Pakistan er et illustrerende eksempel på.³⁵⁸ Selv om CIA så på en oppdeling som lite sannsynlig, føyde det seg inn i bilde Nixon og Kissinger hadde av situasjonen. Inntrykket ble videre forsterket at det var kamper også i vest, selv om de var mindre intensive og India ikke hadde angrepet for fullt.

Samme dag slo amerikansk etterretning fast at krigen i Øst-Pakistan var i ferd med å gå inn i sin siste fase og at de indiske styrkenes framrykking mot Dhaka fortsatte i rask tempo. ”The Indians appear to be making good on their promise to try to protect these people from vengeance-seeking Bengalis”, sto det. Inderne mente det ville bli lettere å beskytte tilhengerne av et samlet Pakistan hvis de pakistanske styrkene kapitulerte. CIA skrev også at det ikke var noe substansielt som tydet på at kineserne plana en større inngripen i konflikten.³⁵⁹

I vest, der kampene ikke var like intense og inderne ikke hadde satt inn noen stor offensiv, bølget det fram og tilbake. I Sind hadde inderne rykket fram uten å møte motstand,

³⁵⁶ I dag kjent som Khyber Pakhtunkhwa-provinsen.

³⁵⁷ Memo from CIA to NSC, Implications of an Indian Victory over Pakistan, 9. desember 1971, RN-NSC, boks 572.

³⁵⁸ For en god innføring i Pakistansk nasjonalisme og nasjonsbygging, se Christophe Jaffrelot (red.), *Pakistan: Nationalism Without a Nation* (London: Zed Books, 2002).

³⁵⁹ Intel Memo, India-Pakistan SitRep 1600EST, CIA to NSC, 9. desember 1971, RN-NSC, boks 572.

men uten å erobre noe av verdi. Inderne fortsatte bombingene av området rundt storbyen Karachi, og pakistanske medier meldte at 100 sivile skulle ha blitt drept i et angrep i Punjab.³⁶⁰

Under WSAG-møtet den dagen fortsatte Kissinger å trekke fram USAs traktatforpliktelser til Pakistan. ”In the larger international arena, would we be better off if we did not become involved, assuming we ignore the meaning of our bilateral treaty and subsequent assurances to the Paks”, sa han. De påståtte traktatforpliktelsene hadde han også nevnt ved flere anledninger tidligere, som under WSAG-møtet 3. desember.³⁶¹

”If they destroy the army and the air force, Pakistan will be in their paws. The result would be a nation of 100 million people dismembered, their political structure changed by military attack, despite a treaty of alliance with and private assurances by the United States”, fortsatte Kissinger. Joseph Sisco fra utenriksdepartementet protesterte og sa at selv om USA hadde ”a kind of alliance” med Pakistan gjennom CENTO³⁶² og bilaterale avtaler, var den garantien ment mot kommunistisk aggresjon, ikke mot India. ”I don't see the implication for the rest of the world that you draw. I have the impression from what Yahya told Farland that he has “accepted” the inevitable result in East Pakistan”, fortsatte Sisco.

Han mente Yahya måtte slå seg til ro med å begrense tapene og redde Vest-Pakistan. Kissinger svarte med å understreke at presidenten ville sende et klart budskap til India om at USA ikke ville godta et større indisk angrep på Vest-Pakistan. Kissinger ba derfor om å få utredet fordelene og ulempene ved å sende en hangarskipgruppe inn i Bengalbukta.³⁶³

Kissinger gjentok i en samtale med Nixon den dagen de negative implikasjonene det ville ha hvis også Vest-Pakistan ble angrepet av India. Pakistan ”has an alliance with the United States, including a secret commitment, particularly applicable to this situation”, sa han. Kissinger mente konsekvensene ville være alvorlige i Iran, Indonesia og i Midtøsten hvis ikke USA viste styrke. Han mente også at det kunne være bedre å sende et mindre slagkraftig fartøy inn i Bengalbukta framfor et hangarskip, som et helikopter- og amfibiefartøy. Det ville nemlig være lettere å forklare i pressen. Dekket om at det var for å evakuere sivile ville høres mer troverdig ut for et helikopterhangarskip. ”From the Chinese angle I'd like to move the carrier. From the public opinion angle, what the press and television would do to us if an

³⁶⁰ Intel Memo, India-Pakistan SitRep 1600EST, CIA to NSC, 9. desember 1971; Intel Memo, India-Pakistan SitRep 1100EST, CIA to NSC, 9. desember 1971, RN-NSC, boks 572.

³⁶¹ Se kapittel 4.

³⁶² Central Treaty Organization var etterfølgeren til Bagdadpakten, og besto av USA(observatørstatus), Storbritannia, Tyrkia, Iran og Pakistan. CENTO skulle danne en bro mellom SEATO i Asia og NATO i Europa og Nord-Amerika. Oppløst etter den iranske revolusjonen i 1979. *Oxford Dictionary of Contemporary World History*, 2008, s.v. ”CENTO”, 118.

³⁶³ Minutes from WSAG Meeting, South Asia, 9. desember 1971, RN-NSC, boks H-115.

American carrier showed up there I—”, sa han i samtalen, som ble fanget opp av opptaksutstyret i Det ovale kontor.

Kissinger: [...] Every time we ask State "what do you do now," they have a telegram to Yahya asking him to do something. The choice is between adopting a generally threatening posture and indicating State's policy is noninvolvement—don't get any arms in, don't move anything.

Nixon: Non-involved? Meaning?

Kissinger: Rape of Pakistan.

Nixon: [unclear]

Kissinger: That's right. And they would propose a ceasefire in the west in return for in effect our recognition of Bangladesh, which is a total collapse, it would hurt us with the Chinese.

[...]

Nixon: You see those people welcoming the Indian troops when they come in. [unclear]. Now the point is, why is then, Henry, are we going through all this agony?

Kissinger: We're going through this agony to prevent the West Pakistan army from being destroyed. Secondly, to maintain our Chinese arm. Thirdly, to prevent a complete collapse of the world's psychological balance of power, which will be produced if a combination of the Soviet Union and the Soviet armed client state can tackle a not so insignificant country without anybody doing anything.³⁶⁴

Her ramser Kissinger opp alle grunnene han kunne se for å anbefale en mer aggressiv og tøffere tilnærming til krigen på subkontinentet. Han fryktet et varig svekket Pakistan, var redd for at åpningen mot Kina kunne bli skadelidende og fryktet det psykologiske overtaket Sovjetunionen kunne få blant andre land i verden hvis India beseiret Pakistan.

For å unngå dette, var Kissingers plan å få russerne til å presse inderne til å godta våpenhvile og forhandlinger. Pakistanerne skulle gå i forhandlinger med Awami-ligaen med utgangspunkt i valgresultatet fra året før og innenfor rammeverket av et samlet Pakistan.

Presidenten var skeptisk og lurte på hva som ventet rundt neste sving. "Withdrawal would occur after the settlement", sa Kissinger. "After the settlement? But there will be no settlement though?" sa Nixon. "That's right", svarte Kissinger. "Then what happens? There's no withdrawal? Correct?" spurte Nixon. "But then West Pakistan would be preserved", svarte Kissinger. Hvis USA ikke involverte seg, "we'll come out with a rape".

Også i denne samtalen nevnte Kissinger at det kunne bryte ut krig i Midtøsten året etter hvis USA ikke viste at det kunne demme opp for det han oppfattet som sovjetiskstøttet aggresjon. Kissinger var bekymret for Kina-initiativet, og spurte retorisk hva Kina fikk ut av den nye dialogen med USA hvis amerikanerne ikke kunne vise at de hadde innflytelse i kinesernes nærområde: "We're not going to give them Formosa;³⁶⁵ we're not strong enough to give them any other assurances", sa han.³⁶⁶

Triangeldiplomatiets betydning blir særlig tydelig i denne samtalen, der India og Pakistan var brikker i spillet mellom USA, Kina og Sovjetunionen. Marinestyrken skulle

³⁶⁴ *FRUS*, 1969-1976: E-7, WHT-OO, P and HAK, 12:44-1:27 p.m. 9. desember 1971, dokument 168.

³⁶⁵ Tidligere navn på Taiwan.

³⁶⁶ *FRUS*, 1969-1976: E-7, WHT-OO, P and HAK, 12:44-1:27 p.m. 9. desember 1971, dokument 168.

sendes inn i Bengalbukta både for å avskrekke India fra å angripe Vest-Pakistan og for å vise Kina at USA var villige til å stille opp for sine allierte.

Det skulle oppmuntre Beijing til å gripe inn i konflikten. Om ikke direkte, så ved å sende styrker til sin India-grense. Det ville binde opp indiske soldater og bidra til å dempe angrepsfaren. Planen skulle også skremme russerne, som kunne legge press på inderne for å hindre at Kina og USA ble knyttet enda tettere sammen ved å ha en felles motstander:

Kissinger: The Indians will scream we're threatening them.

Nixon: Why are we doing it anyway? Aren't we going in for the purpose of strength? Well, what do we want them [unclear] for?

Kissinger: Well I—hell, I'd move the carriers so that we can tell the Chinese tomorrow to move their forces to the frontier, and then if the Russians intervene—

Nixon: Well, all right. Now, will the Chinese intervene if we don't move the carriers? We may just move the helicopters in.

Kissinger: It'd be better to have the carrier. But we'd have to do a lot of things, and we'd have to do them toughly.³⁶⁷

En annen brikke i det storpolitiske spillet var å få jordanerne til å sende to skvadroner med amerikanskproduserte F-104-kampfly til Pakistan. Det forutsatte at USA måtte gi tillatelse til at flyene kunne sendes, som igjen ville være brudd på våpenembargoen.

Kissinger: The way we would do that is to [2 seconds not declassified] tell the King [of Jordan] to move his planes and inform us that he's done it.

Nixon: Yeah.

Kissinger: And then we would tell State to shut up.

Nixon: That's right.

Kissinger: If he—we would have to tell him it's illegal, but if he does it we'll keep things under control.

Nixon: That's right. That's right. All right, that's the way we play that. And then State, the only thing they've ever done—well, we need Congress to be gone for the weekend any way. That's another good thing, though. You realize that it's coming at a good time.³⁶⁸

To og en halv time senere møtte president Nixon den sovjetiske landbruksministeren Vladimir Matskevitsj, som var på besøk i Washington. I stedet for å snakke om landbruk, brukte Nixon omtrent hele møtet på å diskutere storpolitikk og forholdet mellom USA og Sovjetunionen. Han listet opp en rekke områder der de to supermaktene forhold viste tegn til bedring, men så sa han at ”speaking very frankly, a great cloud hangs over it. It's the problem in the subcontinent”. Han advarte om at hvis India fortsatte krigen og endte opp med å dele Pakistan i to, kunne det ”poison this whole new relationship, which has so much promise”.

Presidenten foreslo at USA og Sovjetunionen skulle jobbe sammen for å få til en løsning som innebar våpenhvile, at India ikke angrep Vest-Pakistan og at Yahya skulle forhandle med Awami-ligaen ”within a Pakistan framework”, selv om Nixon hadde hørt

³⁶⁷ FRUS, 1969-1976: E-7, WHT-OO, P and HAK, 12:44-1:27 p.m. 9. desember 1971, dokument 168.

³⁶⁸ FRUS, 1969-1976: E-7, WHT-OO, P and HAK, 12:44-1:27 p.m. 9. desember 1971, dokument 168.

gjentatte ganger at det var så godt som umulig å beholde Pakistan som ett land. Han mente nøkkelen lå hos Sovjetunionen, som kunne legge bånd på India. ”The critical point is that if the Indians continue to wipe out resistance in East Pakistan and then move against West Pakistan, we then, inevitably, look to a confrontation”, advarte Nixon. En noe overrasket landbruksminister, som neppe var forberedt på å bli truet med krig, svarte ”I was not prepared—” på Nixons lange tirade om Sør-Asia.³⁶⁹

Gary Bass kaller Kissingers tre initiativ farlige, og skriver at presidenten sto i fare for å utløse en større krig som kunne eskalere til å omfatte supermaktene USA og Sovjetunionen og den regionale stormakten Kina, som hadde prøvesprengt en hydrogenbombe bare to år tidligere. Bass forklarer Nixon og Kissingers villighet til å risikere krig hovedsakelig i Kina-initiativet,³⁷⁰ men han drøfter ikke betydningen andre områder hadde på beslutningen.

Nixon og Kissinger nevner begge at landene i Midtøsten fulgte godt med på krisen for å se hvordan den utspilte seg. De to virket genuint bekymret for hvilke presedens det ville sette når andre allierte oppdaget, som Kissinger formulerte det, ”we have Indian-Soviet collusion, raping a friend of ours”.³⁷¹

Bass dokumenterer på en glimrende måte hvordan Nixon og Kissinger – med vitende og vilje – brøt loven ved å tillate at Jordan sendte fly til Pakistan. De to hadde sågar planlagt hvordan de skulle unnskyldte det hvis dette ble offentlig kjent.³⁷² Men Bass, og mange av de andre som kritiserer Nixon og Kissinger for å ha vært for opptatt av supermaktsaspektet ved krisen, bruker ikke mye plass på å drøfte den underliggende logikken som lå bak beslutningen om å vise styrke i Asia. Bass nevner Kissinger dommedagsprofetier om Midtøsten. Men han presenterer det mer som et forsøk fra Kissingers side på å overtale Nixon til å sende inn USS Enterprise og resten av TF 74, ikke som en reel bekymring fra sikkerhetsrådgiverens side.³⁷³

9. desember: Handlekraft i Asia

10. desember ble det klart at Yahya var klar for å inngå en våpenhvile i vest. Pakistanerne hadde også bedt verdenssamfunnet om en FN-overvåket våpenhvile i Øst-Pakistan.³⁷⁴ Under et møte den dagen gjentok Kissinger at det var viktig at pakistanerne ikke fikk inntrykk av at

³⁶⁹ FRUS, 1969-1976: E-7, WHT-OO, P, HAK, Vorontsov and Matskevich, 4:00-4:41 p.m. 9. desember 1971, dokument 169.

³⁷⁰ Bass, *The Blood Telegram*, 291-292.

³⁷¹ FRUS, 1969-1976: E-7, WHT-OO, HAK and Sec Treasury Connally, 5. desember 1971, dokument 159.

³⁷² Bass, *The Blood Telegram*, 294-298.

³⁷³ Bass, *The Blood Telegram*, 299.

³⁷⁴ FRUS, 1969-1976: XI, Tel from DoS to Farland (EmbPak), 10. desember 1971, 739-740.

USA presset dem. Admiral Moorer var bekymret for at Yahya ikke hadde innsett at han sto i fare for at hele landets hær kunne bli knust:

Kissinger: We must prevent the destruction of the Pak Army in the West. We don't want our Ambassador to press Yahya to surrender.

Sisco: There is no danger of that. Farland wouldn't do that.

Moorer: We should give Yahya our judgment that his army can be destroyed in three weeks. He doesn't see that.³⁷⁵

For å forsikre seg om at det ikke ble lagt press på Yahya, sendte Kissinger en hemmelig beskjed til Farland der han understreket at "no actions should be undertaken within regular channels that have not been previously cleared with President via this channel". "In everything we do with Yahya, we cannot have it said that we stabbed Pakistan in the back. This must be your guiding principle on each issue from this point on".³⁷⁶

Det kan være flere grunner til at Kissinger ikke ville at pakistanerne skulle føle at de hadde blitt dolket i ryggen. Nixons gode forhold til Yahya kan ha spilt inn. Det samme kan hensynet til økt anti-amerikanisme i den pakistanske befolkningen.³⁷⁷ Men mer trolig er det at det var på grunn av åpningen mot Kina og at Kissinger var besatt av ideen om at USA måtte vise styrke og handlekraft for å bevise for kineserne at supermakten hadde innflytelse i Asia. Som Kissinger gjentok mange ganger disse månedene i 1971, Pakistan var en amerikansk alliert som var i ferd med å bli "raped" av et større naboland. Og lojalitet til en alliert var viktig av en rekke grunner, hovedsakelig for å vise andre allierte at USA var til å stole på.

En av de mange samtale mellom Nixon og Kissinger 10. desember viser at det ikke bare var Indira Gandhi og indere som ble offer for presidenten skarpe tunge. Da Kissinger fortalte Nixon at Zulfikar Ali Bhutto – mannen som skulle overta for Yahya når makten skulle overleveres til den nye sivile regjeringen og som da var utenriksminister – var i USA, svarte presidenten spontant "That son-of-bitch? [...] He's a bad man. Bhutto's a terrible bastard".³⁷⁸ Nixon hadde uttalt seg negativt om Bhutto tidligere og klaget over at han hørte til den pakistanske venstresiden. "But which way? Is he anti-India? Anti-US?", spurte Nixon Kissinger 24. november. "Violently anti-Indian. Pro-Chinese", kunne Kissinger berolige presidenten med.³⁷⁹ Et par dager senere kalte presidenten ham "an elitist son-of-a-bitch".³⁸⁰

³⁷⁵ *FRUS*, 1969-1976: XI, Memcon HAK, Johnson, Sisco, Moorer, Helms, Williams and Nutter, 10. desember 1971, 735-739.

³⁷⁶ *FRUS*, 1969-1976: XI, BC Message from HAK to Farland, 10. desember 1971, 740.

³⁷⁷ Se kapittel 2.

³⁷⁸ *FRUS*, 1969-1976: E-7, WHT-OO, P and HAK, 9. desember 1971, dokument 171.

³⁷⁹ *FRUS*, 1969-1976: E-7, WHT-OO, P, HAK and Rogers, 24. november 1971, dokument 156. Nixon hadde derimot noe fint å si om Bhutto-familien. Han spurte nemlig Rogers om han hadde møtt ham, men utenriksministeren svarte nei. "More important, have you ever met his wife? Boy, she is one of the most beautiful women in the world", sa Nixon da.

Det er to ting som kan trekkes ut av disse karakteristikkenes av mannen som skulle bli Pakistans neste leder. Det ene er at dette var måten Nixon og Kissingers snakket sammen på: rett fra levra og uten filter. At akademikere og journalister noen år senere skulle sitte og analysere alt som ble sagt i fortrolighet i Det hvite hus, falt nok ikke Nixon inn da han ba om et automatisk opptakssystem. Kissinger var på sin side ikke klar over at alle samtaler ble tatt opp på bånd.³⁸¹ De fleste sier ting på en spissere måte når de tror samtalen er privat, og den harde språkbruken kan bidra til at Nixon og Kissingers utfall mot personer framstår hardere enn de egentlige meningene de hadde. Dette er et aspekt det også er viktig å ha i mente når man leser karakteristikkenes av Gandhi. Samtidig er omfanget av de negative karakteristikkenes av henne så stort at det ikke er noen tvil om at Nixon genuint mislikte henne.

Et annet aspekt ved at Nixon tilsynelatende mislikte Bhutto, er at det kan ha forsterket hans lojalitet til Yahya, som han likte svært godt. Under valget i 1970 hadde Bhutto og hans Pakistan Peoples Party (PPP) vunnet klart i Vest-Pakistan. Nixon og Kissinger visste at Bhutto var den neste på listen hvis Yahya måtte gå. Nixon likte de direkte og ”enkle” generalene som styrte Pakistan, mens han nok så for seg at den venstrepopulistiske Bhutto ville være vanskeligere å ha med å gjøre.

9. desember bekreftet igjen Nixon og Kissinger at de visste at Øst-Pakistan var tapt. ”But the question is how they lose it”, sa Kissinger. Et uavhengig Bangladesh kunne ikke unngås, men ”it will then be done not by us selling out but by Yahya agreeing to it”, sa Kissinger. Han så for seg en løsning der det ble forhandlinger mellom Yahya og Awami-ligaen. ”Well, if we ever get the Russians to go with us on this, that could be a watershed in the relations between the two countries”, sa Nixon.³⁸² Denne gangen som et positivt, ikke negativt, vendepunkt.

Kissingers smiskende side kommer også godt fram i samtaler i desember. Særlig da de to diskuterer møtet med den sovjetiske landbruksministeren, et møte som Nixon mente var veldig viktig og kunne ha stor innvirkning på Bresjnev. ”He could see that I was fair, I was conciliatory, but tough as hell”, sa han om samtalen med Matskevitsj.

Kissinger: And you listed all the things you were willing to do. It was a masterpiece. It was the subtlety, and then you were expecting—you want to jeopardize European Security, Middle East, SALT, all of that, for what? And you said there'd be a confrontation.

Nixon: Also pointing out that we had a treaty with Pakistan, just as they had one with India. [unclear]

³⁸⁰ *FRUS*, 1969-1976: E-7, WHT-OO, P and HAK, 10:27-10:37 a.m. 12. desember 1971, dokument 178.

³⁸¹ For en god sammenfatning av hvorfor og hvordan The White House Tapes ble tatt opp, se Brinkley og Nichter, *The Nixon Tapes*, ix-xv.

³⁸² *FRUS*, 1969-1976: E-7, WHT-OO, P and HAK, 9. desember 1971, dokument 171.

And he just assumes we might do something.

Kissinger: Mr. President, if this were a key country to them they might challenge you. But why should they run this risk to back you down? First of all, no one knows you've threatened.

Nixon: No. I told him, you know. I said, "I am not threatening anything."

Kissinger: And besides, you can do a lot of things. I mean, if the principle gets established that the stronger country can prevail with the backing of another country, we could unleash the Israelis and kill the Egyptians.

Nixon: We might do that.

Kissinger: I mean we won't do it but—

Nixon: Who knows?

Kissinger: But I mean, just looking at it from their point of view.

Nixon: Who knows? Who knows?³⁸³

Dialogen over viser at Nixon og Kissinger gjennomførte en slags madman-light.³⁸⁴ For som de hadde sagt tidligere på dagen, de militære tiltakene som ble satt inn, var en bløff som skulle skremme og avskrekke Sovjetunionen og India. Hvis Sovjetunionen trodde Nixon var villig til å risikere détente og til og med krig for å holde India i sjakk på subkontinentet, var sannsynligheten større for at russerne brukte sin innflytelse over New Delhi til å redde Vest-Pakistan. Kissinger roste Nixon for å ha skapt et inntrykk for den sovjetiske statsråden av at USA var villig til å sette europeisk sikkerhet, balansen i Midtøsten og SALT-avtalen på spill og konfrontere Sovjetunionen hvis ikke støtten til India opphørte.

I *White House Years* skriver Kissinger at USA måtte gi Sovjetunionen en advarsel om at "the matter might get out of control on our side too". Ved å sende TF 74 til Bengalbukta forpliktet ikke USA seg til noen form for handling, men "it created precisely the margin of uncertainty needed to force a decision by New Delhi and Moscow", skriver Kissinger.³⁸⁵

10. og 11. desember. Kennedy-avtalen

I desember var Nixon og Kissinger genuint bekymret for at India planla et stort angrep mot Vest-Pakistan. Både i samtalen dem imellom 9. desember og i en rekke andre samtaler disse dagene blir det poenget gjentatt. Formiddagen 10. desember skulle Kissinger møte ministerråd Julij Vorontsov, som var nestkommanderende på den sovjetiske ambassaden. Da hadde Kissinger tenkt å vise ham "the Kennedy understanding", det Kissinger mente var USAs sikkerhetsgaranti til Pakistan, og gi ham en skarp beskjed han skulle ta videre til Bresjnev om at det var på tide å løse saken.

10. desember var USS Enterprise og resten av TF 74 var på vei mot Bengalbukta. Samtidig var fire jordanske kampfly på vei til Pakistan og opp mot 22 fly til skulle sendes.

³⁸³ *FRUS*, 1969-1976: E-7, WHT-OO, P and HAK, 9. desember 1971, dokument 171.

³⁸⁴ Madman-teorien gikk ut på at det skulle skapes et bilde av Nixon som en uforutsigbar og "gal" leder som var troende til å gjøre hva som helst. Det skulle skape frykt hos USAs motstandere. Se kapittel 1 for mer om Nixons utenrikspolitiske strategi.

³⁸⁵ Kissinger, *White House Years*, 912.

USA hadde også fått Tyrkia og Saudi-Arabia til å bidra med fly. Men nøkkelen var fortsatt at Kina måtte true India ved grensen. ”The Chinese at the present time are kicking the hell out of the Russians about this, you know. The Russians are kicking the Chinese saying that the Chinese are playing with the Paks and the Paks—you know what I mean? This is a Russian-Chinese conflict”, slo Nixon fast.³⁸⁶

Etter samtalen med Vorontsov fortalte en fornøyd Kissinger at alt hadde gått etter planen. ”Vorontsov said, he couldn't have been stronger. I showed him the secret treaty. I said, "Now, I hope you understand the significance of this. This isn't just an obligation. It will completely defuse the Democrats because they are not going to attack their own President”, fortalte han Nixon.³⁸⁷

Med Kennedy-garantien mente Kissinger en såkalt ”Formal Note” fra USAs Pakistan-ambassadør til Pakistans utenriksminister 15. april 1959:

...The United States would promptly and effectively come to the assistance of Pakistan if it were subject to armed aggression.. A threat to the territorial integrity or political independence of the members of CENTO would be viewed by the United States with the utmost gravity.³⁸⁸

I et samlenotat de laget for Kissinger over USAs avtaler med Pakistan, karakteriserte Harold Saunders og Samuel Hoskinson i NSC-staben garantien som en av flere ”Less Formal Assurances”. Der nevnes også et hemmelig brev fra president John F. Kennedy til Pakistans president Ayub Khan 26. januar 1962. Der sto det blant annet at Kennedys administrasjonen sto fast ved sine tidligere forsikringer til pakistanerne.³⁸⁹

Van Hollen avviser i ”The Tilt Policy Revisited” at USA hadde gitt en slik sikkerhetsgaranti til Pakistan. Det var underforstått at garantier USA hadde gitt for pakistansk sikkerhet, bare gjaldt mot kommunistisk aggresjon, skriver han, og peker på at ingen sikkerhetsgaranti ble utløst under krigen mellom India og Pakistan i 1965.

Han skriver videre at det var to ting som påvirket Kissinger, i tråd med hans ”trans-Himalayan geopolitical vision”: i tillegg til den påståtte sikkerhetsgarantien var det at Kissinger ville vise ”Beijing that [the U.S.] stood by its ”ally” in time of need”.³⁹⁰ Kombinert med konstant mistenksomhet mot indiske og sovjetiske intensjoner og mål, satte det scenen for det dramatiske møtet mellom Nixon og Kissinger 12. desember, skriver Van Hollen.³⁹¹

³⁸⁶ *FRUS*, 1969-1976: E-7, WHT-OO, P and HAK, 10:51-11:12 a.m. 10. desember 1971, dokument 172.

³⁸⁷ *FRUS*, 1969-1976: E-7, WHT-OO, P and HAK, 12:47-1:01 a.m. 10. desember 1971, dokument 173.

³⁸⁸ Memo from HS and SH to HAK, Security Commitments to Pakistan, 8. desember 1971, RN-NSC, boks 578.

³⁸⁹ Memo from HS and SH to HAK, Security Commitments to Pakistan, 8. desember 1971, RN-NSC, boks 578.

³⁹⁰ Van Hollen, ”The Tilt Policy Revisited”, 353.

³⁹¹ Van Hollen, ”The Tilt Policy Revisited”, 354.

Kvelden 10. desember møtte Kissinger den kinesiske FN-ambassadøren Huang Hua i all hemmelighet i en leilighet CIA disponerte i New York. Der forsikret han kineserne om at USA hadde stanset alle våpenleveranser til India. Han understreket at det også gjaldt radarutstyr som skulle brukes i nord, der India grenser til Kina. Kissinger fortalte også om USAs press mot Sovjetunionen og om planene om å ulovlig sende våpen til Pakistan fra Jordan, Saudi-Arabia og Tyrkia. Han orienterte også om TF 74.

Kissinger gjorde så noe så uvanlig som å tilby amerikansk etterretning til kineserne, et land USA ikke en gang hadde diplomatiske forbindelser med bare ett år tidligere: "But we would be prepared at your request, and through whatever sources you wish, to give you whatever information we have about the disposition of Soviet forces", sa han til Huang. Han fortsatte med å gi kineserne den siste etterretningen om indiske og pakistanske styrker. "You don't need a master spy. We give you everything".

De snakket så om hvordan krisen kunne håndteres i FN. Huang sa at han mente USA hadde inntatt et svakt standpunkt. Kissinger protesterte: "I may look weak to you, Mr. Ambassador, but my colleagues in Washington think I'm a raving maniac", sa han. "The only interest that we possibly have is to get Soviet agreement to a united Pakistan. We have no interest in an agreement between Bangla Desh and Pakistan". Kissinger sa at han hadde foreslått møtet primært for å be kineserne om militær hjelp.³⁹²

I sin analyse trekker Bass fram at Nixon og Kissingers innsats for å støtte Pakistan "seemingly wound up encouraging its military rulers to fight in the east", og han bruker et eksempel fra 10. desember for å understøtte den påstanden. Da foreslo en pakistansk general i øst å inngå en våpenhvile gjennom FN, men han ble avvist av Yahya, som slo fast at Pakistan ville kjempe "to the last Muslim". Et annet eksempel han trekker fram er at sjefen for den pakistanske hæren skrev til den øverstkommanderende i Øst-Pakistan og beroliget ham med at Kina ville åpne en front og at USAs sjuende flåte var på vei mot Bengalbukta.³⁹³

Det ligger utenfor denne oppgavens omfang å vurdere hvordan amerikanernes støtte til Pakistan spilte inn på vurderingene som ble gjort i Islamabad og Rawalpindi i disse dramatiske dagene i desember. Det er ikke urimelig å anta at Bass kan ha et poeng. Samtidig

³⁹² *FRUS*, 1969-1976: XI, Memcon HAK, AH, WL, Bush, Huang et.al., 6:05-7:55 p.m. 10. desember 1971, 751-763.

³⁹³ Bass, *The Blood Telegram*, 304

har han lite empiri for å støtte opp om påstanden siden *The Blood Telegram* hovedsakelig er skrevet med utgangspunkt i amerikanske og indiske kilder.³⁹⁴

12. desember: Apokalyptiske utsikter

I en samtale med Nixon 12. desember nevnte Kissinger at administrasjonen fikk kritikk for å ofre forholdet til India så Nixon kunne reise til Kina:

Kissinger: The trip as such is a symbol of a policy. If the Chinese feel we are nice people, well-meaning, but totally irrelevant to their part of the world, they lose whatever slight, whatever incentives they have for that opening to us. The opening to us got the Soviets under control.

[...]

Kissinger: [...] I mean they either think—there's two lines of arguments being made. One is you love Yahya Khan, and that it's a personal pique at Mrs. Gandhi.

Nixon: Yeah, shit.

Kissinger: The other one is that you and I were plotting this in order to preserve the China trip. Those two are going to merge because I've put myself so much [unclear].

Fortsatt var det Sovjetunionen som ble sett på som nøkkelen til å legge bånd på India og hindre et angrep i vest. Nixon og Kissinger var også lei av at britene ikke støttet dem i FN, og ville snakke med den britiske ambassadøren. Kissinger planla å si at USA støttet britene i Singapore og i Indiahavet, ”[b]ut right now the whole goddamn house of cards is going to go tumbling down, unless we save what's left of Pakistan. The only way we can do it is for us to join together at this point in stopping the goddamn—I think Cromer would hear that”. Kissinger sa at han planla å si det til Rowland Baring, som var den tredje jarlen av Cromer og britenes ambassadør i Washington.³⁹⁵

Det påfallende med disse samtalen om hvilken strategi USA burde velge for å redde Pakistan, er at de i veldig liten grad handlet om India og Pakistan. Det var lite diskusjon om hvilken rolle Yahya selv kunne spille for å løse situasjonen, hans standpunkt ble passivt akseptert og behandlet mer eller mindre som en rammebetingelse. Fortsatt var Kissingers holdning, som illustrert flere ganger i meldinger til Farland i dagene etter krigsutbruddet, at Yahya ikke måtte oppfatte det slik at han var under amerikansk press.

Derfor ble USA nødt til å flytte så mange brikker som mulig på det storpolitiske sjakkbrettet framfor det lokale, det være seg Sovjetunionen, Kina, Iran, Storbritannia, Tyrkia, Saudi-Arabia eller Jordan. Alt kokte ned til triangeldiplomati og hvordan de kunne få Moskva til å bruke sin innflytelse over New Delhi til å hindre et angrep. Samtidig skulle amerikanernes TF 74 og kinesiske troppeforflytninger avskrekke India militært.

³⁹⁴ Boken er i hovedsak bygget på opptak fra mikrofonsystemet i Det hvite hus; dokumenter fra det amerikanske utenriksdepartementet, Det hvite hus og enkelte indiske arkiver; samt en rekke intervjuet i USA, India og Bangladesh. Bass, *The Blood Telegram*, 347-349.

³⁹⁵ *FRUS*, 1969-1976: E-7, WHT-OO, P, HAK and AH, 8:45-9:42 a.m. 12. desember 1971, dokument 177.

Mot slutten av samtalen 12. desember kom Al Haig inn med en beskjed fra kineserne om at de ville møtes i New York så raskt som mulig. Kissinger var helt overbevist å at det måtte bety at de var klare til å flytte styrker mot den indiske grensen.

Kissinger: Well, but we have to think that through. If the Soviets move against them, and then we don't do anything, we'll be finished.

Nixon: So what do we do if the Soviets move against them? Start lobbing nuclear weapons in, is that what you mean?

Kissinger: Well, if the Soviets move against them in these conditions and succeed, that will be the final showdown. We have to—and if they succeed, we'll be finished. We'll be through. Because no one then will be—

Nixon: Well—

Kissinger: Then we better call them off. I think we can't call them off, frankly.

Haig: I think that you call them off if you don't give them some assurances. But the price you pay for that [is] almost as bad as if you—

Kissinger: The thing is, if we call them off, I think our China initiative is pretty well down the drain.

Nixon: Sure. That's what I think. And our China initiative is down the drain. And also our stroke with the Russians is very, very seriously jeopardized.

Kissinger: If the Russians get away with facing down the Chinese, and if the Indians get away with licking the Pakistanis, what we are now having is the final, we may be looking right down the gun barrel.³⁹⁶

Dette illustrerer hvor viktig særlig Kissinger tenkte at krisen i Sør-Asia var for hele det geopolitiske spillet mellom USA og Sovjetunionen. Samtidig viser det hvor revet med Nixon og Kissinger kunne bli i diskusjoner der de snakket om mulige utfall. Bare noen minutter senere gikk Nixon tilbake på de apokalyptiske dimensjonene de hadde tillagt konflikten. Han sa at det som nok ville skje, var at direktelinjen mellom USA og Sovjetunionen ville bli brukt for å hindre eskalering. ”We don't have to lob nuclear weapons. We have to go on alert”, sa Kissinger anerkjennende om hva som ville skje hvis kineserne mobiliserte og situasjonen med Sovjetunionen eskalerte.

En god lignelse for Nixon og Kissingers tilnærming til utenrikspolitikken kommer også fram i denne samtalen: ”One thing we can do which you forgot, we clean up Vietnam at about that point”, sa Nixon. ”We clean up Vietnam. I mean, at that point, we give an ultimatum to Hanoi. Blockade Haiphong”, svarte Kissinger. ”North Vietnam will be finished then. If Russia and China are at war we can pick it up at any time”, fortsatte han.³⁹⁷ Dette illustrerer Kissingers holistiske tilnærming til utenrikspolitikken. Han mente alt hang sammen med alt, og hvis de spilte kortene riktig i Sør-Asia kunne det smitte over på Sørøst-Asia og bidra til å avslutte Vietnamkrigen, som var ett av Nixons viktigste utenrikspolitiske mål.

Det kommer også tydelig fram at Nixon var mer moderat i sine spådommer enn Kissinger. Nixon sa at han alltid hadde sett på en krig mellom India og Pakistan som

³⁹⁶ *FRUS*, 1969-1976: E-7, WHT-OO, P, HAK and AH, 8:45-9:42 a.m. 12. desember 1971, dokument 177.

³⁹⁷ *FRUS*, 1969-1976: E-7, WHT-OO, P, HAK and AH, 8:45-9:42 a.m. 12. desember 1971, dokument 177.

uunngåelig, men at det var andre faktorer som ville hindre at krig også brøt ut mellom de kommunistiske rivalene Kina og Sovjetunionen. ”I wouldn't bet on that, Mr. President”, sa Kissinger. ”[T]he Russians [...] are not rational on China”.

Et sentralt spørsmål som avledes av denne samtalen, er hvor villige Nixon og Kissinger faktisk var til å risikere at den lokale krigen i Sør-Asia kunne eskalere slik de skisserte. Å ha noe bastant svar på det er vanskelig. Selv skriver Kissinger at det var bekymringen for den globale maktbalansen som lå til grunn for at de var villige til å ta en slik risiko. Det er nærliggende å anta det sett i lys av de mange samtale mellom Nixon og Kissinger i desember 1971.

Var Kissinger, som Bass og flere andre indikerer, blitt så besatt av konflikten at han ikke lenger kunne se ting klart? Dimensjonene han så for seg kom fram litt senere i samtalen, da han spekulerte i hvilke nærmest apokalyptiske konsekvensene det kunne få hvis India ikke ble stanset:

Kissinger: [...] If the outcome of this is that Pakistan is swallowed by India, China is destroyed, defeated, humiliated by the Soviet Union, it will be a change in the world balance of power of such magnitude—

Nixon: That's right.

Kissinger: That the security of the United States may be forever, certainly for decades—we will have a ghastly war in the Middle East.

Nixon: [unclear]

Kissinger: We will have Indonesia—

Nixon: Now, we can really get into the numbers game. What do you have? You've got the Soviet Union with 800 million Chinese, 600 million Indians, the balance of Southeast Asia terrorized, the Japanese immobile, the Europeans, of course, will suck after them, and the United States the only one, we have maybe parts of Latin America and who knows.³⁹⁸

Bass skriver at Kissinger og Nixon ”reached a peak of Cold War brinkmanship” den morgenen. De stålsatte seg for å støtte Kina i en konflikt med Sovjetunionen, en konflikt som hadde potensial til å bli en regional storkrig og til og med atomkrig, skriver Bass. Han trekker fram Kina-initiativet,³⁹⁹ men selv om han nevner den globale maktbalansen og balansen i Midtøsten underspiller Bass den større dimensjonen som diskusjonen mellom Nixon og Kissinger egentlig dreide seg om.

De to ville ikke risikere atomkrig verken på grunn av Kina-initiativet i seg selv eller på grunn av selve krigen mellom India og Pakistan. For Nixon og Kissinger var dette en av de mange indirekte konfrontasjonene mellom USA og Sovjetunionen, en stedfortrederkrig eller en ”war by proxy”. Dette kommer tydelig fram med Kissingers henvisninger til ”a change in

³⁹⁸ FRUS, 1969-1976: E-7, WHT-OO, P, HAK and AH, 8:45-9:42 a.m. 12. desember 1971, dokument 177.

³⁹⁹ Bass, *The Blood Telegram*, 305-306.

the world balance of power of such magnitude” og hans henvisningen til Vietnamkrigen, konflikten som lå til grunn for Kina-åpningen og triangeldiplomatiet.

I Bass’ framstilling av diskusjonene 12. desember er inntrykket at implikasjonene for maktbalansen i verden er en faktor som ble tatt opp først etter at Kissinger var overbevist om at Kina ville risikerer en konfrontasjon, ikke som begrunnelsen for å be kineserne om å gå til et så drastisk steg i utgangspunktet. Logikken bak å sende inn TF 74, oppfordre kineserne til å mobilisere og tillate at amerikanske våpen ble sendt til Pakistan fra tredjeparter som Jordan, var implikasjonene krigen hadde for den kalde og verdensomspennende konflikten mellom USA og Sovjetunionen.

Kort tid etter det spente møtet fikk Det hvite hus et svar fra Kreml. I det viderefremidlet russerne en garanti de hadde fått fra inderne om at det ikke ville bli et større angrep i Vest-Pakistan. Kissinger var ekstatisk: ”[T]he big problem now is, Mr. President, not to give the, is to—if we play this well, we’ll come out ahead with both the Chinese and the Russians. Hell, we are doing this, Mr. President, with no cards whatsoever”.

Han fulgte opp med sitt sedvanlige smiger og kalte presidenten ”heroic” og sa at ”I know no other man in the country, no other man who would have done what you did”. ”The United States has not a viable foreign policy; it luckily has a viable President. You were here. Nelson, as much as I love him, would never have been able to do this. And he’s the only one who could even have conceived it”, sa Kissinger, med henvisning til sin tidligere sjef og forbilde Nelson Rockefeller.⁴⁰⁰

I en samtale senere den dagen orienterte admiral Moorer om at hangarskipet USS Enterprise ville passere Malakkastredet⁴⁰¹ og seile inn i Indiahavet den dagen. I løpet av 45 timer ville styrken, som besto av fire jagere, et oljetankskip og det amfibiske angrepskipet USS Tripoli,⁴⁰² kunne flyttes i posisjon.⁴⁰³

Samme dag sendte Nixon sin første beskjed som president gjennom direktelinjen mellom Washington og Kreml. Meldingen ble sendt på den måten for å understreke hvor viktig den var og for å framprovosere et raskere svar fra Moskva.⁴⁰⁴ Nixon understreket at de

⁴⁰⁰ *FRUS*, 1969-1976: E-7, WHT-OO, P and HAK, 10:27-10:37 a.m. 12. desember 1971, dokument 178. Kissinger har dedisert sine memoarer til Rockefeller, mannen Nixon slo i nominasjonskampen i 1968.

⁴⁰¹ ”Malakkastredet, strede i Sørøst-Asia, skiller Malayahalvøya fra Sumatra og forbinder Sør-Kinahavet med Bengalbukta”. *Store norske leksikon*, s.v. ”Malakkastredet”, hentet 24. oktober 2014.

⁴⁰² Med et deplasement på over 19.000 tonn, en bataljon marineinfanterister og mange helikoptre var USS Tripoli alene større og mer slagkraftig enn det største krigsskipet i den sovjetiske marinen.

⁴⁰³ *FRUS*, 1969-1976: XI, Memcon, South Asia, HAK, Moorer, Helms m. fl., 12. desember 1971, 789-791.

⁴⁰⁴ Kissinger, *White House Years*, 909.

indiske garantiene ikke var konkrete nok, og skrev at ”I cannot emphasize too strongly that time is of the essence to avoid consequences neither of us want”.⁴⁰⁵

I en telefonsamtale med Vorontsov understreket Kissinger at ”[t]he steps we had started are no longer reversible. [...] We are calling a Security Council meeting to ask for implementation of the General Assembly resolution”. Vorontsov svarte at amerikanerne overreagerte. Han la til at russernes samtaler med inderne snart ville gi resultater.⁴⁰⁶

Samme dag hadde FN-ambassadør George H. W. Bush et møte med en indisk delegasjon. Der ble det gjentatt at India kun var ute etter at Pakistan overga seg i Øst-Pakistan og anerkjente et uavhengig Bangladesh. I vest hadde ikke India noen territorielle ambisjoner, understreket inderne. ”Thrust of above was that US use leverage with Yahya, or whomever is in control (this point made on more than one occasion) to see realities in East and move to end war in West as well”, skrev Bush i et telegram til utenriksdepartementet.⁴⁰⁷

13. og 14. desember: Siste krampetrekning i Øst-Pakistan

Morgenen 13. desember meldte CIA at de indiske styrkene i Øst-Pakistan så ut til å være klare til å angripe Dhaka. Samtidig var det fortsatt forholdsvis rolig på slagmarkene i Kashmir og i Punjab på vestfronten. I FN fortsatte arbeidet med et amerikansk forslag om våpenhvile og tilbaketrekning, men Sovjetunionen ville nesten helt sikkert legge ned veto med mindre Pakistan gikk med på en politisk løsning i øst, sto det i etterretningsrapporten.⁴⁰⁸ Bare noen timer senere meldte CIA at angrepet på den østpakistanske hovedstaden var i gang.⁴⁰⁹

14. november rapporterte vakthavende offiser i Det hvite hus’ situasjonsrom at den indiske generalen Sam Manekshaw hadde bedt de pakistanske styrkene i Dhaka om å overgi seg. Hans pakistanske motstykke sa at Pakistan ville kjempe til siste mann.⁴¹⁰

I en beskjed til Nixon den dagen understreket det sovjetiske lederskapet at det ikke hadde noen grunn til å tvile på at India ikke hadde territorielle ambisjoner i Vest-Pakistan: ”We have firm assurances by the Indian leadership that India has no plans of seizing West Pakistan territory. Thus as far as intentions of India are concerned there is no lack of clarity to which you have referred”, het det. Samtidig advarte russerne mot TF 74s bevegelser, og skrev at det var vanskelig å forstå hvordan USA kunne søke en politisk løsning ved samarbeid med

⁴⁰⁵ *FRUS*, 1969-1976: XI, Message from P to Brezhnev, 12. desember 1971, 791-792.

⁴⁰⁶ *FRUS*, 1969-1976: XI, Telcon HAK and Vorontsov, 11:45 a.m. 12. desember 1971, 792-794.

⁴⁰⁷ *FRUS*, 1969-1976: XI, Tel fram UN-mission to DoS, India/Pakistan: Bush mtg with Foreign Minister Singh, 12. desember 1971, 795-796.

⁴⁰⁸ Intel Memo, IntMemo, Pakistan SitRep 0600EST, CIA to NSC, 13. desember 1971, RN-NSC, boks 572.

⁴⁰⁹ Intel Memo, India-Pakistan SitRep 1200EST, CIA to NSC, 13. desember 1971, RN-NSC, boks 572.

⁴¹⁰ Memo for HAK from WHSR Duty Officer, India.Pakistan SitRep, 14. desember 1971, RN-NSC, boks 573.

russerne samtidig som de flyttet en slagkraftig maritim styrke mot Sør-Asia. ”Suppose the other side will also embark on the path of taking similar measures—what then will be the net result?” skrev russerne.⁴¹¹

Al Haig viderefremidlet det russiske svaret til Kissinger, som var på Asorene med Nixon. I følgetelegrammet anbefalte han blant annet å revurdere hangarskipgruppens ordre.⁴¹² Samme dag kom det et nytt brev fra Yahya der han beskyldte russerne for å drive med filibuster-taktikkeri i Sikkerhetsrådet og slik hale ut tiden. Den pakistanske presidenten mente det ”does not leave any doubt about their aim of making the military conquest of East Pakistan a fait accompli”. Han skrev at han satte pris på fortsatt støtte fra USA, men at Sovjetunionens militære leveranser til India var så store at USAs støtte gjennom tredjeparter ikke var nok til å holde tritt med India. Yahya ba også om at USAs sjuende flåte (det ville i praksis si TF 74 i dette tilfellet) ble brukt til å holde Bengalbukta og Arabiahavet åpent for den pakistanske marinen.⁴¹³

I Kissingers svar til Haig understreket han at ambassadør Keating i New Delhi ikke skulle forsikre inderne om at USA ikke hadde tenkt å involvere seg. Den trusselen ville Kissinger holde åpen en stund til, selv om det allerede var klart at kineserne ikke ville flytte sine styrker. Ambassadør Keating hadde sendt et telegram der han skrev at han var bekymret for rykter i den indiske hovedstaden som sa at USA ville gripe inn i konflikten.

”The major objective should be to get a cease-fire resolution with vague political formula not mentioning Bangla Desh or East Pakistan. In this round we must make a record and get asked by Paks to do the political yielding”, skrev Kissinger til Haig.⁴¹⁴

Fra 12. til 14. desember var Nixon og Kissinger på Asorene. Hvordan de reagerte på de dramatiske vendingene konflikten tok mens de var borte, er vanskelig å vite sikkert. Siden de to var sammen på reise, er det ingen telefonsamtaler mellom dem som ble tatt opp de dagene. De mange samtalene dem imellom var også utenfor rekkevidde for opptaksutstyret i Det hvite hus.⁴¹⁵ Opptak av samtalene mellom de to ga ellers et godt innblikk i diskusjonene på kammerset under håndteringen av krisen.

14. og 15 desember: Katastrofen avverget

⁴¹¹ *FRUS*, 1969-1976: XI, Message From the Soviet Leadership to P, 14. desember 1971, 801-802.

⁴¹² *FRUS*, 1969-1976: XI, Tel from AH to HAK, 14. desember 1971, 805.

⁴¹³ Letter from Yahya to P, 14. desember 1971, RN-NSC, boks 573.

⁴¹⁴ *FRUS*, 1969-1976: XI, Tel from HAK to AH, 14. desember 1971, 813.

⁴¹⁵ Presidential Daily Diary, December 1-15 1971, RN-SMOF, boks RC-9.

14. og 15. desember publiserte *New York Times* og en rekke andre medier sitater fra Kissinger der han sa at Nixon kunne komme til å revurdere den planlagte reisen til Moskva med mindre Sovjetunionen brukte sin innflytelse over India for å få til en våpenhvile.⁴¹⁶ I en samtale med Vorontsov sa Kissinger at sakene var noe overdrevne, men at det var et uttrykk for at amerikanerne mente at det ikke fantes noen unnskyldning for ikke å løse konflikten. Han advarte igjen om konsekvensene det kunne ha for forholdet mellom Washington og Moskva: ”Soviet actions thus far are not consistent with the United States Government's conception of joint U.S./ Soviet action in search of an improved environment for world peace”, blir Kissinger indirekte sitert på i Haigs notat om samtalen.⁴¹⁷

Vorontsov ville vite hvorfor USA ikke ville støtte en resolusjon som innebar en politisk løsning i Øst-Pakistan. Kissinger sa at USA ”is prepared on its part to give up its demand for withdrawal and it has asked that the Soviets on its part give up its demands for a political settlement. This poses an obvious compromise”.⁴¹⁸

Dagen etter sendte ambassadør Keating et telegram fra New Delhi der han sa at han ikke lenger kunne forsvare USA politikk, og han nevnte at flere av hans kolleger i New Delhi mente USA var i ferd med å eskalere konflikten ved å sende hangarskipgruppen mot området. Blant annet hadde hans canadiske kollega uttrykt bekymring over at det kunne oppmuntre Yahya til å fortsette de militære operasjonene.⁴¹⁹

Omtrent en time senere møtte Kissinger Vorontsov. Kissinger sa at USA var klare til å støtte det britiske resolusjonsforslaget i Sikkerhetsrådet, mens ministerråden svarte at Sovjetunionen heller ville støtte det polske forslaget. ”I wanted him to know that we would not agree to any resolution that recognized a turnover of authority. [...]. It was bad enough that the United Nations was impotent in the case of military attack; it could not be asked to legitimize it”, skrev Kissinger i et notat om samtalen.⁴²⁰ Den britiske resolusjonen innebar en enkel våpenhvile på alle fronter med “enough said about a political settlement to hint that it could be what India wants”, oppsummerte Harold Saunders i et notat til Kissinger.⁴²¹

Sent på ettermiddagen ringte Kissinger til Nixon for å meddele at russerne nettopp hadde fortalt britene at de ville legge ned veto mot resolusjonsforslaget:

⁴¹⁶ Se for eksempel James M. Naughton, *New York Times*, 15. desember 1971, 1 og 17.

⁴¹⁷ *FRUS*, 1969-1976: XI, Memo for the Record, Meeting btwn. HAK, AH and Vorontsov, 6-7 p.m. 14. desember 1971, 817-821.

⁴¹⁸ *FRUS*, 1969-1976: XI, Memo for the Record, Meeting btwn. HAK, AH and Vorontsov, 6-7 p.m. 14. desember 1971, 817-821.

⁴¹⁹ Tel from Farland to DoS, Deployment Carrier Task Force in Indian Ocean, 15. desember 1971, RN-NSC, boks 573.

⁴²⁰ *FRUS*, 1969-1976: XI, Memcon HAK and Vorontsov, 11:30 a.m. 15. desember 1971, 830-831.

⁴²¹ Memo from HS to HAK, 15. desember 1971, RN-NSC, boks 573.

K[issinger]: Now the Soviets have just told the British they would veto the British Resolution. If this plays out that way we may really have to ask ourselves what the Soviets are up to.

P[resident Nixon]: That could be. Although they just may have a very, very hot potato on their hands with the Indians.

K: That could be but the political outcome would be the same either way. They have already humiliated the Chinese beyond expression and they will humiliate us but we don't have to face that yet.⁴²²

I Det hvite hus begynte Nixon og Kissinger å få følelsen av at katastrofen var avverget. Dagen får hadde Vorontsov garantert at India ikke ville angripe Vest-Pakistan. ”So we are home, now it's done. It's just a question what legal way we choose”, sa Kissinger til Nixon, og var tydelig fornøyd med egen innsats: ”It's an absolute miracle, Mr. President”. De to var også veldig fornøyd med hvordan de hadde satt kineserne ” in the position where they're more eager to yield than we are. We can't be accused”, som Kissinger formulerte det.

Til tross for en rekke garantier fra både India selv og Sovjetunionen og alle etterretningsrapportene som sa at India ikke hadde inntatt noe annet enn en defensiv positur på vestfronten, var Kissinger fortsatt sikker i sin sak:

Kissinger: [...] I have this whole file of intelligence reports, which makes it unmistakably clear that the Indian strategy was—

Nixon: To knock—oh, sure.

Kissinger: —to knock over West Pakistan.

Nixon: Over the line of control here. Most people were ready to stand by and let her do it, bombing Calcutta [sic.] and all.

[...]

Kissinger: That carrier move is good. That—

Nixon: Why, hell yes. That never bothers me. I mean it's a, the point about the carrier move, we just say fine, we had a majority. And we've got to be there for the purpose of their moving there. Look, these people are savages.⁴²³

16. og 17. desember: Kapitulasjon og våpenhvile

16. desember var krigen ubønnhørlig slutt i Øst-Pakistan, og Dhaka var inntatt av indiske soldater og av Mukti Bahini-geriljaen. Klokkeren 14.30 lokal tid annonserte statsminister Indira Gandhi at de pakistanske styrkene i den Øst-Pakistanske hovedstaden hadde kapitulert. Dhaka var nå “the free capital of a free country”, sa hun.⁴²⁴

CIA rapporterte at den indiske regjeringen hadde beordret en unilateral våpenhvile langs grensen til Vest-Pakistan. Den skulle starte klokken 9.30 dagen etter. I en tale sa Yahya at landets væpnede styrker hadde tapt i øst, men at det ikke betydde at krigen var tapt. ”Apparently refusing to accept the loss of East Pakistan”, skrev CIA, lovet den pakistanske

⁴²² *FRUS*, 1969-1976: XI, Telcon HAK and P, 5:55 p.m. 15. desember 1971, 835-837.

⁴²³ *FRUS*, 1969-1976: E-7, WHT-OO, P, HAK and Haldeman, 8:45-11:30 a.m. 15. desember 1971, dokument 189. Nixon mente trolig Karachi, Pakistans økonomisk hovedstad, ikke Kolkata (Calcutta) i den indiske delen av Bengal.

⁴²⁴ *FRUS*, 1969-1976: XI, Editorial Note, 846.

presidenten å offentliggjøre en ny grunnlov for begge landsdeler 20. desember. På morgenen den dagen beskyldte også kineserne India for å ha et ønske om å ”annihilate all of Pakistan”.⁴²⁵

”The Indians have just declared a unilateral ceasefire in the West. We have [made] it”, sa en fornøyd Kissinger da han snakket med Nixon på telefon. ”It's the Russians working for us. We have to get the story out”, sa presidenten. ”You pulled it through and should take credit. [...] Congratulations, Mr. President. You saved W[est] Pakistan”, fortsatte Kissinger.⁴²⁶ Samtidig var det ingen framgang i Sikkerhetsrådet, og Kissinger skrev til Nixon at ”as Ambassador Bush reports, the situation at the UN remains fluid and no consensus is in sight”.⁴²⁷

17. desember beordret president Yahya pakistansk våpenstillstand på vestfronten. Våpenhvilen skulle starte samtidig med den unilaterale våpenhvilen inderne hadde annonsert dagen før.⁴²⁸

”We have come out of this amazingly well and we scared the pants off the Russians. One shouldn't give somebody who drops a match into a fire credit for calling the fire department”, sa Kissinger da han underrettet presidenten om Yahyas beslutning. De to diskuterte så hvordan de kunne forsikre seg om at administrasjonen fikk æren for våpenhvilen i amerikanske medier, og Kissinger sa at han skulle ha en bakgrunnssamtale med deler av pressekorpsset. ”We have to let them know this was not a war just between India and Pakistan”, sa Kissinger.⁴²⁹

Dagen etter sendte Nixon et skarpt brev til Indira Gandhi som svar til hennes brev fra to dager tidligere ”in which you seek to place the responsibility for the war in the subcontinent on others and in particular the United States”, som Nixon skrev. Han kritiserte India for å ikke ha fulgt opp Pakistans tilbud om militær nedtrapping:

If there is a strain in our relations, and there is, it is because your government spurned these proposals and without any warning whatever chose war instead [...] We would hope that the day may come when we can work together for the stability of Asia, and we deeply regret that the developments of the past few months in South Asia have thrust the day of stability farther into the future.⁴³⁰

⁴²⁵ Intel Memo, India-Pakistan SitRep 1200EST, CIA to NSC, 16. desember 1971, RN-NSC, boks 573.

⁴²⁶ *FRUS*, 1969-1976: E-7, Telcon P and HAK, 10.40 a.m. 16. desember 1971, dokument 191.

⁴²⁷ *FRUS*, 1969-1976: XI, Memo from HAK to P, Information Items, 16. desember 1971, 843-846.

⁴²⁸ Intel Memo, India-Pakistan SitRep 0600EST, CIA to NSC, 17. desember 1971, RN-NSC, boks 573; Intel Memo, India-Pakistan SitRep 1430EST, CIA to NSC, 17. desember 1971, RN-NSC, boks 573.

⁴²⁹ *FRUS*, 1969-1976: XI, Telcon HAK and P, 10 a.m. 17. desember 1971, 850-853.

⁴³⁰ Letter from P to Gandhi, 18. desember 1971, RN-NSC, boks 573.

Konklusjon

For å forstå hvorfor Nixon og Kissinger valgte å tilte mot Pakistan, må man ha en forståelse av at den sørasiatiske krisen i 1971 var en sammensatt hendelse som utviklet seg i ulike stadier gjennom året, fra blodbadet startet i mars til våpenhvilen ble inngått på begge fronter i midten av desember.

For denne studien er det de ulike fasene i USAs krisehåndtering som er relevant, ikke de ulike fasene på bakken i Sør-Asia. De to henger naturlig nok sammen, men det var også mange faktorer utenfor India og Pakistan som spilte inn på Nixon og Kissingers tilnærming til krisen.

Det som preget Nixon og Kissingers håndtering mer enn noe annet, var den globale maktkampen og hensynet til maktbalansen mellom USA og Sovjetunionen. Nixon og Kissinger hadde nemlig en forholdsvis enkel grunnforestilling om at omtrent alle internasjonal spørsmål kunne bli kokt ned til om ulike utfall ville gagne amerikanerne eller sovjeterne.

Fire faser

Den første fasen i krisehåndteringen starter med at Sør-Asia for alvor havner på Det hvite hus' bord i mars 1971. Fram til da hadde USAs agenda på subkontinentet begrenset seg til å "avoid adding another complication to our agenda", som Kissinger formulerte det. Men i starten av mars eskalerte konflikten i Øst-Pakistan da den pakistanske hæren slo hardt og brutalt ned på opprøret. Amerikanernes reaksjon var å gjøre sitt ytterste for ikke å bli dratt inn i konflikten. Administrasjonen la seg derfor på en linje som en tjenestemann i utenriksdepartementet kalte "massive inaction".

Den andre fasen startet med at Kissinger kom tilbake fra sin reise til India, Pakistan og Kina i starten av juli. Reisen forandret sikkerhetsrådgiverens syn på Indias intensjoner og mål, og den var samtidig et viktig vannskille i Nixons svært viktige Kina-initiativ. USA opprettet, med pakistansk hjelp, direkte kontakt med Kina. Etter det var ikke Yahyas rolle som mellommann lenger avgjørende. Det var India og Sovjetunionens nysignerte vennskapsavtale som var det definerende trekket ved den andre fasen. Da avtalen ble offentliggjort i august, mente Nixon og Kissinger at den hadde stor strategisk verdi. Det var da kaldkrigsdimensjonen ved krisen kom tydelig til uttrykk i Det hvite hus' krisehåndtering.

Fase tre innledes etter at Indias statsminister Indira Gandhi var på statsbesøk i Washington. Da fikk Nixon og Kissinger forsterket sitt inntrykk av at India ikke bare hadde

til hensikt å dele Pakistan i to og med det gi fødselshjelp til et uavhengig Bangladesh. Gandhi ville også fullstendig knuse det pakistanske forsvaret. Det kunne igjen øke muligheten for at også Vest-Pakistan gikk opp i limingen, mente de to. Den tredje og fjerde fasen av krisen er betydelig kortere enn de to første, og de henger også tettere sammen i hva som var de viktigste årsakene til at Nixon og Kissinger holdt fast ved tilten mot Pakistan. I den tredje fasen hadde krigshandlingene brutt ut, først begrensede kamper i slutten av november og så full krig mellom India og Pakistan fra 3. desember.

I den fjerde og siste fasen før det ble inngått våpenhvile, beordret Nixon den amerikanske hangarskipgruppen inn i Bengalbukta og Det hvite hus' "Cold War brinkmanship" nådde sitt toppunkt da de ville framprovosere en kinesisk reaksjon. De var da tilsynelatende villige til å risikere at krigen mellom India og Pakistan eskalerte til også å omfatte Kina og etter hvert USA og Sovjetunionen.

Første fase

I krisens første fase var det bred enighet i SRG og WSAG om at USA ikke burde innta noen lederrolle i Sør-Asia. Det ble ikke sendt noen advarsel til Yahya om at han burde avstå fra maktbruk og avstå fra å slå hardt ned på uroen i Øst-Pakistan. Også etter at blodbadet startet, var det stille fra amerikansk hold. Det var det flere grunner til, den viktigste var å skjerme USAs forhold til Pakistan.

Yahya ville ikke lykkes i sitt forsøk på å gjenvinne kontrollen i øst, anslo både CIA, Pentagon og utenriksdepartementet. Likevel tok ingen til orde for å forsøke å hindre at det brøt ut full borgerkrig. Det hvite hus ga ikke Yahya grønt lys til å gjøre som han ville i Bengal, men Nixon og Kissinger gjorde det klart at de anså saken som et indre pakistansk anliggende som USA ikke hadde noen rett til å gripe inn i.

Både utenriksdepartementet og Kissinger var bekymret for at hvis USA gikk mot Pakistan, kunne amerikanerne ende opp med å få skylden for delingen av landet. Det var allerede bred mistenksomhet mot amerikanerne i Vest-Pakistan, og Bhutto ville ikke være sen med å forsterke det inntrykket, sa U. Alexis Johnson og Christoffer Van Hollen fra utenriksdepartementet under et WSAG-møte.

Mye tyder på at Nixon og Kissinger hovedsakelig bekymret seg for at de ville skade Kina-initiativet ved å støte fra seg pakistanerne. Samtidig mente tjenestemenn som ikke visste om Kissingers planlagte reise til Beijing, at USA måtte trå varsomt for ikke å få skylden for en oppdeling av Pakistan. Kissingers plan om å gjøre så mye som mulig for å utsette åpne

krigshandlinger på subkontinentet, tyder på at det viktigste for administrasjonen var å holde på Yahya som en kanal til Beijing fram til alternative kommunikasjonsmåter var etablert.

Nixon og Kissinger trodde heller ikke at USA hadde stor nok innflytelse over Pakistan til å kunne forandre taktikken til militærregimet, som sto i fare for å miste over halvparten av sine innbyggere og en sjuendedel av sitt territorium. En av grunnene til at de ikke ville innstille våpenhjelpen, var at de mente den ikke hadde noen praktisk betydning på bakken i Øst-Pakistan. Full våpenembargo ville bare sende et uheldig signal til pakistanerne, mente Kissinger.

Samtidig viser kildene at Nixon og Kissinger ikke uttrykte det fnugg av medlidenhet med de mange uskyldige som ble drept av den pakistanske hæren i Øst-Pakistan.

Andre fase

Med Kissingers reise til Kina i juli, endret bildet seg. Det var ikke lenger viktig å holde seg inne med Yahya fordi han var den eneste måten å få beskjeder til Beijing på, men fordi det var viktig for administrasjonen å gjøre alt den kunne for å holde på de skjøre forbindelsen til Maos regime. Hvis det kom til krig mellom India og Pakistan, ”everything we have done [with China] will go down the drain”, sa Kissinger.⁴³¹

I den andre fasen var det offentlig kjent at USA snakket med kineserne, og det ville vært et enormt nederlag for administrasjonen om Nixons planlagte statsbesøk i 1972 ble avlyst. For å tekkes kineserne forsikret Kissinger dem om at det var demokratene i Kongressen som sto bak kritikken av Pakistan i amerikanske medier, ikke administrasjonen. Det hvite hus visste at Kina fulgte nøye med på situasjonen, og Kissinger var bekymret for hva Kina ville mene om et uavhengig Bangladesh med tanke på Taiwans uavklarte status og kinesernes egne separatister i Tibet.

Det var bred enighet i det amerikanske statsapparatet om at Yahya ikke ville bli enig med India, Awami-ligaen og Mujib om en politisk løsning. Derfor holdt Nixon og Kissinger det humanitære adskilt fra det politiske. Det skulle verne administrasjonen fra kritikken om at den ikke tok hensyn til de menneskelige lidelsene. De store nødhjelpsoverføringene til arbeidet mot hungersnød skulle skjule det faktum at USA ikke jobbet hardt for en løsning på den underliggende, politiske konflikten.

Den indo-sovjetiske vennskapsavtalen gjorde at konflikten i Sør-Asia for alvor ble en del av den kalde krigen mellom USA og Sovjetunionen, i hvert fall i Nixon og Kissingers øyne. ”The interests of the US would not be served by a war. The new China

⁴³¹ Memo for the Record, NSC Meeting on the Middle East and South Asia, 16. juli 1971, RN-NSC, boks H-110.

relationship would be imperiled, probably beyond repair, and we would have a “very sticky problem” with the USSR”, sa Nixon til toppene i de ulike organene som jobbet med krisen.⁴³² Dette viser hvordan triangeldiplomatiet var styrende for administrasjonens krisehåndtering. Nixon og Kissinger vernet om den nye åpningen til Kina for slik å legge rammebetingelsene til rette for å kunne spille Kina og Sovjetunionen ut mot hverandre.

Tredje og fjerde fase

Etter den indiske statsministerens besøk i Washington ble Nixon og Kissinger stadig mer sikre på at India hadde større ambisjoner og mer ambisiøse krigsmål enn bare et selvstendig Bangladesh. Dette viser Kissinger flere ganger ved å påstå at hvis India fikk innfridd kravene det stilte, ville New Delhi bare komme med nye og kreve flere innrømmelser fra Pakistan.

Særlig Kissinger fryktet at Pakistan kunne gå på et så ydmykende nederlag at det førte til at også Vest-Pakistan gikk i oppløsning og ble delt i fire mindre stater, slik CIA hadde indikert at det var en mulighet for. Dette var tidspunktet India hadde ventet på for å rette opp delingen av subkontinentet i 1947, mente han.

Etter krigsutbruddet endret bildet seg. Det var ikke lenger en borgerkrig som kunne bli betraktet som et indre pakistansk anliggende, men en krig mellom to suverene stater. Det var ikke lenger en intern konflikt, men en internasjonal konflikt som kunne være en trussel mot verdensfreden. Nixon og Kissinger ville ikke ta saken opp i FNs sikkerhetsråd fordi de ikke ønsket å ”get caught between India and Pakistan and, more important, between the Soviets and the Chinese”, som Kissinger uttrykte det.⁴³³

Den kalde krigens logikk tilsa at hvis sovjet-allierte India slo USA-vennlige Pakistan, var det et nederlag for amerikanerne som kunne forrykke den globale balansen. Den amerikanske alliansen med Pakistan hadde i sin tid vært begrunnet i at Pakistan kunne ha stor strategisk betydning for en større konflikt i Midtøsten, og det var særlig konsekvensene i den delen av verden som bekymret Kissinger. ”This is going to be a dress rehearsal for the Middle East in the spring”, sa han noen dager etter krigsutbruddet.⁴³⁴

Lojalitet til en alliert var viktig for å vise kineserne og andre allierte at de kunne stole på USA. Hadde amerikanerne latt Pakistan i stikken, kunne det få kineserne til å tvile på om det var noe å hente ved å tine opp det fryste forholdet til USA. Derfor blir den egentlige, juridiske statusen for allianseforholdet mellom USA og Pakistan av akademisk interesse. Det

⁴³² *FRUS*, 1969-1976: XI, Memo for the Record, 11. august 1971, 323-329.

⁴³³ Minutes from WSAG Meeting, South Asia, 22. november 1971, RN-NSC, boks H-115.

⁴³⁴ *FRUS*, 1969-1976: XI, Telcon HAK and P, 5. desember 1971, 643-647.

var utvilsomt en generell oppfatning at USA sto nær Pakistan og Sovjetunionen sto nær India. Det var det avgjørende for Nixon og Kissinger, ikke formelle allianser og avtaler.

I den tredje fasen av krisen gikk også Kina-initiativet over i en ny fase. Kissingers reise til Beijing var vellykket, og USA kunne nå kommunisere direkte med kineserne via ambassaden i Paris eller gjennom hemmelige møter med den kinesiske FN-delegasjonen. Det var ikke lenger opprettelsen av triangeldiplomatiet som var målet, nå kunne det bli satt ut i livet og bli brukt i praktisk politikk. USA kunne spille Sovjetunionen og Kina opp mot hverandre, i dette tilfellet ved å oppfordre Kina til troppeforflytninger for å øke presset på Moskva og New Delhi.

I den fjerde fasen var det åpen krig mellom India og Pakistan og Nixon og Kissingers kaldkrigslogikk nådde nye høyder, særlig med den intense samtalen i Det ovale kontor 12. desember. Da hadde de bestemt seg for å iverksette tre militære tiltak som skulle avskrekke India fra å angripe Vest-Pakistan for fullt. Tiltakene var å sende TF 74 til Bengalbukta, forsterke pakistanerne ved at Jordan sendte amerikanskproduserte jagerfly til Pakistan og ved å oppfordre Kina til å innta en truende posisjon. Dette var triangeldiplomati i praksis. Ved å true med en kinesisk intervensjon, som igjen kunne eskalere konflikten til å omfatte Sovjetunionen og USA, skulle inderne holdes i sjakk.

Underliggende faktorer

Det var en rekke faktorer som var konstante under krisen. Frykten for at USA kunne miste ansikt i den ideologiske kampen mot Sovjetunionen var til stede hele veien, men eskalerte for alvor med den indo-sovjetiske vennsapsavtalen og idet Indias overlegenhet på slagmarken viste at Pakistan ville tape kampen mot sin store nabo.

Opprettelsen, opprettholdelsen og utføringen av triangeldiplomati var også en konstant faktor gjennom hele 1971. Den påvirket krisehåndteringen på ulik måte og av ulike grunner i de fire fasene, men resultatet ble det samme: USA måtte stå lojalt ved Pakistan.

En annen viktig underliggende faktor var Nixon og Kissingers forakt for Indira Gandhi og India. Samtidig var Nixon begeistret for både Pakistan og Yahya Khan. "The President is eager to avoid any break with Yahya",⁴³⁵ sa Kissinger. Indira Gandhi ble derimot omtalt som både en "witch" og en "bitch" ved gjentatte anledninger.

Det er, som i alle slike spørsmål, vanskelig på slå fast hvorfor Nixon likte Pakistan og Yahya og så sterkt mislikte India og Indira Gandhi. Men det er grunn til å tro at den enkle og mer direkte væremåten til generalen Yahya Khan tiltalte Nixon mer enn den snobbete,

⁴³⁵ *FRUS*, 1969-1976: XI, Minutes from WSAG Meeting, Pakistan, 26. mai 1971, 149-156.

intellektuelle og kjølige framtoningen til Indira Gandhi og andre fra den indiske overklassen. Med sitt globalistiske og realistiske syn på verden hadde Nixon også vanskelig for å akseptere Indias politikk om alliansefrihet. Nixons dårlige opplevelser fra reiser til India kan også ha spilt inn, samtidig som han hadde satt pris på sine besøk til Pakistan. Yahyas personlige rolle i Kina-initiativet var også viktig, og han var en av de få statslederne Nixon likte personlig.

Nixon og Kissinger så ikke alle de lokale nyansene under krisen. Det var blant annet en direkte konsekvens av systemet de hadde konstruert for utenrikspolitisk beslutningstaking, der alle innspill Nixon så var filtrert gjennom Kissinger og hans stab. Grunnen til at systemet var lagt opp slik, var presidentens mistro til byråkratene og analytikerne i Pentagon, utenriksdepartementet og CIA.

NSC-staben i Det hvite hus var ikke stor nok til å ha eksperter på alle områder. Ved å isolere seg fra områdeeksperter i de andre delene av forvaltningen, mistet presidenten verdifulle innspill. Samtidig var han ikke lydhør for de få rådene han fikk, og kildene er fulle av eksempler på Nixons klaging på at byråkratene var for vennlig innstilt til India.

Nixon og Kissinger

Det er vanskelig sikkert å slå fast hvilke deler av USA politikk som var et resultat av Kissingers forestillinger og hva som primært var Nixons valg. Siden Nixon selv ikke var en del av papirmøllen i Det hvite hus på samme måte som Kissinger, er det færre kilder som kan kaste lys over hans oppfatning av situasjonen.

Kissinger var til stede i langt flere møter enn presidenten, både i de ulike spesialgruppene som diskuterte situasjonen, og i møter med andre aktører. Selv i samtalen med presidenten er det Kissinger som sier mest, mens Nixon skyter inn synspunkter her og der eller anerkjenner det sikkerhetsrådgiveren sier.

I sine memoarer forsøker Kissinger å gi Nixon mesteparten av ansvaret for den dårlig behandlingen av tjenestemennene som tok dissens fra administrasjonens politikk. Kildene viser derimot at Kissinger i høyeste grad var medskyldig i det. Hans negative holdninger til India og Indira Gandhi skinner også gjennom, om ikke fullt så kraftig som for presidenten.

Det er vanskelig å skille hva Kissinger faktiske mente fra uttalelser han kom med som var regelrett smisk for presidenten. Nixon var avhengig av Kissinger for å gjennomføre sine utenrikspolitiske mål, men sikkerhetsrådgiveren var ikke uerstattelig. På dette tidspunktet hadde Kissinger derimot ingen selvstendig maktbase. Han hadde posisjonen og stillingen utelukkende på presidentens nåde. For å forsikre seg at han holdt seg inne med presidenten, sørget Kissinger for å rose ham så ofte som mulig og tidvis snakke ham etter munnen. Dette

er særlig et problem når de to diskuterte andre personer, som diplomatene som var uenige med dem, den pakistanske presidenten eller den indiske statsministeren.

Storstrategi, realisme og globalisme

Mange av de direkte årsakene til at USA tiltet mot Pakistan, var en konsekvens av Nixon og Kissingers tilnærming til utenrikspolitikken. Teorien om realisme i internasjonale relasjoner forutsetter at utenrikspolitikken har primat over innenrikspolitikken. Slik var det utvilsomt under krisen i 1971. Den amerikanske pressen var alt i alt mer kritisk til Pakistan enn til India, noe Nixon og Kissinger irriterte seg over ved flere anledninger. Det var også mye kritikk av administrasjonens tilt mot Pakistan i Kongressen. Nixon og Kissinger var bekymret for den omfattende kritikken, men først og fremst fordi de fryktet at den ville sende blandede signaler til kineserne.

Det var enkelte innenrikspolitiske hensyn som la bånd på administrasjonen. Blant annet var det derfor tilten mot Pakistan ble holdt så hemmelig som mulig. Samtidig viser Nixon og Kissingers villighet til å bryte amerikansk lov for å få fram militær hjelp til Pakistan, at de så på konflikten som så alvorlig at de var villige til å ta en betydelig politisk risiko for å støtte Pakistan og overbevise Kina om at USA sto last og brast ved sine allierte.

Nixon sa i innsettelsestalen sin at hans "major theme was peace". Fredsstruktur skulle bygges på avspenning med Sovjetunionen. Kissinger og Nixon var enige om at nøkkelen til balanse i internasjonal politikk var trusselen om bruk av makt, og at amerikansk troverdighet hvilte på landets imponerende, militære kapasiteter.⁴³⁶ Hvilken verdi ville da USAs forsvar ha som avskrekkende virkemiddel mot Sovjetunionen, hvis landet hadde tillatt at India knuste Pakistan på begge fronter, både i øst og i vest? Det var bakgrunnen for at USS Enterprise og resten av TF 74 ble sendt til området. Mistet det amerikanske forsvaret sin troverdighet, ville det gjøre stor skade også på andre områder, mente Nixon og Kissinger.

Kina-initiativet var både nøkkelen til å nå Nixon og Kissingers utenrikspolitiske mål og et mål i seg selv. Det er derfor forståelig at det var uhyre viktig for dem å verne det i den første fasen av krisen. Avspenningen med Sovjetunionen og uttrekning fra Vietnam var de to andre hovedmålene til administrasjonen. Pakistans overgrep i Øst-Pakistan eller hensynet til amerikansk opinion var ikke viktig nok til å sette hele den utenrikspolitiske plattformen i fare ved å støte fra seg Yahya.

Realismeskolen i internasjonale relasjoner har statlig suverenitet og motstanden mot å gripe inn i andre staters indre anliggende en sentral plass. Realisten Kissingers motstand mot

⁴³⁶ Siniver, *Nixon, Kissinger, and U.S. Foreign Policy Making*, 52-53.

å blande seg inn i indre pakistanske anliggende, er derfor forståelig i lys av hans syn på verden. Kritikerne som mener USA burde gjort mer for å hindre folkemord i Øst-Pakistan, slekter mer på den liberalistiske eller den konstruktivistiske skolen, som ikke er like opptatt av nasjonalstatens absolutte suverenitet i spørsmål om moral og menneskerettigheter.

Kissinger understreket selv den realistiske grunnforestillingen om den konstante maktkampen i verden. Han skrev at Nixon avviste liberalisten Woodrow Wilsons⁴³⁷ verdenssyn, som innebar at det var en underliggende harmoni mellom land. Nixon, derimot, mente at verden var delt inn i enten venner eller fiender.⁴³⁸

Det følger naturlig at det var vanskelig for Nixon og Kissinger å se nyansene i den sørasiatiske situasjonen når de hadde en grunnforestilling om at verden var delt i to på den måten. I dette tilfellet var India stedfortreder for Sovjetunionen, som var den store fienden.

Det lokale perspektivet

Felles for mange av dem som har studert den sørasiatiske krisen tidligere, er at de har hatt en klar agenda i det de har skrevet. Hersh var tidlig ute med sin svært kritiske bok, som var et svar på det han mente var historieforfalskning i Kissingers egen biografi. Andre bidragsytere, som Christopher Van Hollen og William Bundy, var selv involvert i krisehåndteringen og var blant de mange tjenestemennene og områdeekspertene som følte seg marginalisert av Nixon og Kissingers utenrikspolitiske system.

Van Hollens hovedpoeng, som har smittet over på mange av de andre som har skrevet om krisen, er at Nixon og Kissinger feiltolket situasjonen i Sør-Asia og overdrev supermaktenes rolle. Sett i lys av at kineserne aldri mobiliserte og at de godtok at Bangladesh ble uavhengig, er det en rimelig fortolkning. Men det visste ikke Nixon og Kissinger i 1971. Samtalen 12. desember viser at de var overbevist om at Kina mente det var svært viktig at Øst-Pakistan ikke ble selvstendig, og de trodde sågar at Kina var klare til å gripe inn militært.

Van Hollen var den fremste blant Sør-Asia-ekspertene i Utenriksdepartementet under krisen, og det farger hans framstilling. Han kritiserer Nixon og Kissinger for å tenke globalt om en regional konflikt, men drøfter ikke at dette er den naturlige følgen av de ulike roller de hadde. Det var Det hvite hus' ansvar å tenke på de store linjene, mens Van Hollen kun hadde ansvaret for Sør-Asia og Midtøsten.

⁴³⁷ Woodrow Wilson var USAs president fra 1913 til -21 og er blant annet kjent for å ha tatt initiativ til Folkeforbundet, FNs forløper i mellomkrigstiden. Nixon var selv en uttalt beundrer av Wilson. Nixon, *RN*, 45.

⁴³⁸ Kissinger, *Diplomacy*, 705.

Van Hollens artikkel er et glimrende eksempel på den ivoende og permanente spenningen mellom toppene som tenker globalt, og områdespesialistene som tenker lokalt og regionalt. Det er både artikkelens største svakhet og styrke, forutsatt at man har klart for seg Van Hollens bakgrunn og ståsted.

Van Hollen har trolig rett i at Nixon og Kissinger kunne ha håndtert krisen bedre om de hadde tatt større hensyn til konflikten og områdets egenart. Samtidig viser kildene at Nixon og Kissinger faktisk trodde at situasjonen i Sør-Asia kunne eskalere, og det er vanskelig å si om utfallet hadde vært bedre hvis de hadde fulgt Van Hollens råd.

Van Hollen, og flere med ham, kritiserer Kissingers framstilling i *White House Years* om at USA ikke hadde noen annen kanal til Kina enn Yahya og pakistanerne. Kissinger sier selv til Nixon i fortrolighet i 1971 at de ikke hadde noen alternative metoder. Kritikerne, som Hanhimäki, Bass og Van Hollen, trekker for eksempel fram kontakten i Paris. Men den amerikanske og den kinesiske ambassaden i Paris kunne ikke ha ordnet en dekkhistorie for Kissinger da han besøkte Kina i all hemmelighet sommeren 1971. Det var det bare Pakistan som kunne gjøre, av geografiske årsaker.

En annen svakhet med flere av analysene som er kritisk mot Nixon og Kissinger, er at de ikke tar høyde for en viktig lokal faktor: Hvis USA hadde gått hardt ut og fordømt Pakistan i de tidlige fasene da det var borgerkrig, kunne USA ha endt opp med å få skylden for at Pakistan ble delt. Antiamerikanismen i Pakistan var sterk i 1971. Derfor kunne en sterk fordømmelse av Pakistan også hatt uheldige konsekvenser for USA og ikke vært i amerikansk interesse. Det påpekte blant andre Van Hollen selv tidlig under krisehåndteringen, men det momentet er ikke tillagt stor vekt i "The Tilt Policy Revisited" eller i de fleste andre kritiske analyser av krisehåndteringen.

Gary Bass' gode bok *The Blood Telegram* har mange styrker, men også noen opplagte svakheter. Som en helhetlig studie av krisen har den et for snevert kildetilfang til å fortelle noe om indiske, pakistanske, sovjetiske og kinesiske forhold. Men også i sin omtale av det indre liv i Det hvite hus kommer den til kort på enkelte områder.

Bass holder Nixon-administrasjonen ansvarlig for det han omtaler som et folkemord i Øst-Pakistan, og han skriver blant annet at mye tyder å at amerikansk press kunne ha stanset den pakistanske hærens brutale framferd. Dette er en påstand som med hell kunne vært drøftet nøyere, siden det finnes få eksempler på at militærdiktatorer lar et halvt land bryte ut uten motstand.

Nixon og Kissinger ga underveis uttrykk for at de ikke trodde at USA hadde sterke nok virkemidler til å kunne påvirke pakistanerne til å gi slipp på Bangladesh. Bass skriver

mye om at USA nektet å ta avstand fra Pakistans brutale framferd og verken protesterte offentlig eller gjennom private kanaler. Men han drøfter ikke om amerikanerne faktisk kunne ha oppnådd noe, utover at han slår fast at USA var viktig for Pakistan og derfor kunne ha innflytelse over Yahya.

Der Kissinger og Nixon selv overdriver den geopolitiske dimensjonen, underdriver Bass frykten de hadde for Sovjetunionen. Han framstiller det som irrasjonelt at Nixon og Kissinger så på det som en stedfortrederkonflikt mellom supermaktene, men drøfter aldri godt nok presidentens bekymring om at konflikten kunne smitte over på for eksempel Midtøsten. Nixon og Kissinger fryktet at det kunne sette presedens hvis India overkjørte Pakistan uten at USA gjorde noe, og de fryktet dominoeffekten det kunne ha.

Bass trekker også fram Nixon og Kissingers fordommer mot India og skriver at de to selverklærte realpolitikere var drevet like mye av følelser som kalde beregninger. Samtalene dem imellom viser tydelig at det var mange og sterke følelser i sving, men samtidig hadde de alltid en politisk begrunnelse i bunn for alle beslutninger av betydning. De frydet seg åpenbart over at Gandhi ikke ville like det som skjedde, men det underliggende var hele tiden et mål om å demme opp for det de oppfattet som sovjetisk ekspansjon i Sør-Asia og økt kommunistisk innflytelse i formelt alliansefrie India.

Supermaktsperspektivet

I ettertid er det lett å konkludere med at Nixon og Kissinger fullstendig feiltolket intensjonene til Kina og Sovjetunionen, men de to hadde ikke fordelen av etterpåkløkskap. Selv om både utenriksdepartementet og CIA var klare på at det var lite sannsynlig med et stort, indisk angrep på Vest-Pakistan, var det aldri helt utelukket. For de to globalistene i Det hvite hus handlet det om å hindre at Sovjetunionen skulle ta en av de amerikanske bøndene på det globale sjakkbrettet. Tankesettet de hadde der og da kan virke irrelevant når man vet at Kina og Sovjetunionen ikke spilte det samme spillet som USA, men det var like fullt de vurderingene som lå til grunn for Nixon og Kissinger der og da.

Nixon og Kissinger gir uttrykk for at de risikerte en større krig eller konfrontasjon med Sovjetunionen i den dramatiske samtalen 12. desember, og det virker klart at de trodde en tilspisset situasjon med Sovjetunionen var en mulighet. Samtidig viser den samme samtalen at særlig Nixon roet ned retorikken litt og sa at selv om det kunne bli en tilspisset situasjon mellom USA og Sovjetunionen, betydde ikke det automatisk krig. De to supermaktene hadde vært på randen av katastrofen tidligere, som under Cubakrisen, uten at

det endte med at det ble ”lobbed nuclear weapons”. Kissinger omtalte også de militære tiltakene som en bløff i en samtale med blant andre Nixon noen dager tidligere.⁴³⁹

Hadde de sett faren for krig som overhengende, ville nok Nixon og Kissinger diskutert det nøyere seg imellom flere ganger og mer grundig analysert hva konsekvensene kunne bli. Samtalen i Det ovale kontor viser det de to så på som verst tenkelige scenario, men langt fra mest sannsynlige utfallet. Hadde de tenkt det, ville det vært flere spor etter det i kildene fra dagene midt i desember.

Kissinger skriver at Nixon risikerte krig ved sin beslutning om å sende inne TF 74, og han skryter i *White House Years* av at Nixon var villig til å ta den risikoen. Mange av kritikerne overvurderer dette aspektet ved krisen. For eksempel skriver Gary Bass at Nixon og Kissinger ”braced themselves to stand behind China in deadly confrontations against both India and the Soviet Union – with the terrible potential of superpower conflict and, at worst, even nuclear war”.⁴⁴⁰ Van Hollen skriver at mangelen på dialog intern i administrasjonen førte til at Nixon, Kissinger og Haig ”reportedly risked war”.⁴⁴¹

Det er mange åpenbare mangler ved det mer globalistiske supermaktsperspektivet. Kritikerne har rett i at Nixon og Kissinger ikke fikk de nødvendige innspillene de trengte fra ekspertene i byråkratiet underveis i krisehåndteringen, og det kan ha bidratt til at de fullstendig feiltolket Kina og Sovjetunionens intensjoner og mål.

Den utelukkende globalistiske tilnærmingen førte til at Nixon og Kissinger fullstendig overså overgrepene regjeringsstyrkene gjorde mot sin egen befolkning i Øst-Pakistan. Forfatterne som legger hovedvekten på supermaktsdimensjonen i sin analyse av krisehåndteringen, ser i all hovedsak bort fra overgrepene og menneskerettighetsbruddene. Det gjelder for memoarene til både Nixon og Kissinger, samt for boken til Richard Thornton.

Alt i alt mister man en viktig del av krisen uansett om man legger hovedvekten på å forklare den sørasiatiske krisen gjennom supermaktsperspektivet eller ved å tillegge de regionale og lokale forholdene mest vekt. I ettertid er det ingen tvil om at konflikten hovedsakelig var en lokal sørasiatisk konflikt der de primære partene var India, Pakistan og den bangladeshiske frigjøringsbevegelsen. Men fordi Nixon og Kissinger handlet som de gjorde med den motivasjonen de hadde, ble stor- og supermaktsdimensjonen en del av bildet.

Fordi USA reagerte på krisen på den måten, er det i dag avgjørende å ha begge perspektiver klart for seg. Det er ikke mulig å forstå tilten mot Pakistan uten å forstå at Nixon

⁴³⁹ *FRUS*, 1969-1976: E-7, WHT-OEOB, P, HAK an Mitchell, 4:20-5:01 p.m. 8. desember 1971, dokument 165.

⁴⁴⁰ Bass, *The Blood Telegram*, 305.

⁴⁴¹ Van Hollen, ”The Tilt policy Revisited”, 358.

og Kissinger faktisk trodde at India var en stedfortreder for Sovjetunionen og at Kina hadde sterke interesser og en sterk vilje til å hindre at Pakistan ble delt. Supermaktsperspektivet er derfor egnet til å forklare hvorfor Nixon og Kissinger valgte å håndtere situasjonen slik de gjorde, mens den lokale tilnærmingen egner seg godt til å forklare hvorfor krisen utviklet seg slik den gjorde og for å kritisere Nixon-administrasjonens feilvurderinger.

Sammensatte årsaker

Alt i alt var det flere forhold og hensyn som lå bak tilten. Men det var utvilsomt hensynet til den globale maktbalansen mellom USA og Sovjetunionen som i all hovedsak styrte Nixon og Kissingers tilnærming til den sørasiatiske krisen i 1971. De fryktet at hvis India kunne seire over Pakistan med sovjetisk støtte og våpen, ville det svekke USAs posisjon globalt. Og det var en reel frykt i Det hvite hus for at et for stort nederlag for Pakistan, kunne føre til at også Vest-Pakistan gikk i oppløsning og ble delt i fire ulike stater, slik CIA hadde advart om.

Den globalistiske og holistiske antagelsen om at alt hang sammen med alt lå til grunn for alt Nixon og Kissinger foretok seg. Å verne Kina-initiativet var svært viktig, men det var også et uttrykk for det samme hensynet: formålet med triangeldiplomatiet var at det skulle gi USA et diplomatisk overtak på Sovjetunionen. Og for å opprette forbindelsene til Kina var Pakistan en nøkkelspiller.

Lojalitet til en alliert var viktig for Nixon og Kissinger. Ikke hovedsakelig på grunn av at det var et moralsk ansvar, men først og fremst fordi det tjente USAs langsiktige interesser i maktkampen mot russerne. Det skulle avskrekke Sovjetunionen og deres allierte fra å ekspandere på bekostning av vestlig innflytelse, særlig i Midtøsten. Det skulle også illustrere fordelene med et godt forhold til USA for kineserne, eller andre land som satt på gjerdet i den kalde krigen. Kissinger oppsummerte selv logikken bak USAs behov for å vise styrke i desember 1971: "If we collapse now [...] the Soviets won't respect us for it; the Chinese will despise us and the other countries will draw their conclusions".⁴⁴²

⁴⁴² *FRUS*, 1969-1976: XI, Telcon HAK and P, 11 p.m. 5. desember 1971, 640-643.

Kilde- og litteraturliste

Arkiver

The Richard Nixon Presidential Library, Yorba Linda, California (The National Records and Archives Administration).

Kildesamlinger

Smith, Louis J. og David H. Herschler (Editors) og David S. Patterson (General Editor).

Foreign Relations of the United States: 1969-1976: Volume I: Foundations of Foreign Policy, 1969-1972. Washington: United States Government Printing Office, 2003.

Smith, Louis J. (Editor) og Edward C. Keefer (General Editor). *Foreign Relations of the United States: 1969-1976: Volume XI: South Asia Crisis, 1971.* Washington: United States Government Printing Office, 2005.

_____, *Foreign Relations of the United States: 1969-1976: Volume E-7: Documents of South Asia, 1969-1972.* Washington: United States Government Printing Office, 2005.

URL: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1969-76ve07>

Phillips, Steven E. (Editor) og Edward C. Keefer (General Editor). *Foreign Relations of the United States, 1969-1976, Volume E-13, Documents on China, 1969-1972.*

Washington: United States Government Printing Office, 2006. URL:

<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1969-76ve13>

Bøger

Ambrose, Stephen E. *Nixon, Volume Two: The triumph of a Politician, 1962-1972.* London: Simon and Schuster, 1989.

Bass, Gary J. *The Blood Telegram: Nixon, Kissinger, and a Forgotten Genocide.* New York: Knopf, 2013.

Brodie, Fawn M. *Richard Nixon: The Shaping of His Character.* New York/London: W.W. Norton & Company, 1981.

Bundy, William. *A Tangled Web: The Making of Foreign Policy in the Nixon Administration.* New York: Hill and Wang, 1998.

- Cohen, Stephen P. og Sunil Dasgupta. *Arming Without Aiming: India's Military Modernization*. Washington, D.C.: Brookings Institution Press, 2010.
- Dallek, Robert. *Nixon and Kissinger, Partners in Power*. New York: HarperCollins, 2007.
- Ganguly, Sumit. *Conflict Unending: India-Pakistan Tensions since 1947*. New York: Columbia University Press, 2001.
- Garthoff, Raymond L. *Detente and Confrontation: American-Soviet Relations from Nixon to Reagan*. Revised edition. Washington, D.C.: Brookings Institution, 1994.
- Haldeman, H.R. *The Haldeman Diaries: Inside The Nixon White House*. Berkley edition. New York: Berkley Books, 1995.
- Hanhimäki, Jussi. *The Flawed Architect: Henry Kissinger and American Foreign Policy*. New York: Oxford University Press, 2004.
- Haig Alexander M. med Charles McGarry. *Inner Circles: How America Changed the World: A Memoir*. New York: Warner Books, 1992.
- Hersh, Seymour M. *The Price of Power, Kissinger in the White House*. New York: Summit Books, 1983.
- Hoff, Joan. *Nixon Reconsidered*. New York: BasicBooks, 1994.
- Isaacson, Walter. *Kissinger, A Biography*. New York: Simon & Schuster, 1992.
- Jackson, Robert. *South Asian Crisis: India – Pakistan – Bangla Desh*. London: Chatto & Windus, 1975.
- Jackson, Robert H. og Georg Sørensen. *Introduction to International Relations: Theories and Approaches*. 4. utgave. Oxford: Oxford University Press, 2010.
- Kalb, Marvin og Melvin Kalb. *Kissinger*. Boston: Little, Brown and Company, 1974.
- Kissinger, Henry. *White House Years*. Boston: Little Brown, 1979.
- _____. *Diplomacy*. New York: Simon & Schuster, 1994.
- Kux, Dennis. *India and the United States: Estranged Democracies*. Washington, D.C.: National Defense University Press, 1993.
- _____. *The United States and Pakistan: 1947-2000: Disenchanted Allies*. Washington: Woodrow Wilson Center Press, 2001.

- Morris, Roger. *Uncertain Greatness: Henry Kissinger and American Foreign Policy*. London: Quartet Books, 1977.
- Neff, Donald. *Fallen Pillars: U.S. Policy towards Palestine and Israel since 1945*. Washington, D.C.: Institute for Palestine Studies, 1995.
- Nixon, Richard. *RN: The Memoirs of Richard Nixon*. New York: Grosset & Dunlap, 1978.
- _____. *1999: Victory Without War*. New York: Simon and Schuster, 1988.
- _____. *In the Arena: A Memoir of Victory, Defeat, and Renewal*. New York: Simon and Schuster, 1990.
- Nye, Joseph S. (Jr.). *Understanding international Conflicts: An introduction to Theory and History*, 6. utgave. New York: Pearson/Longman, 2007.
- Perlestein, Rick. *Nixonland: The Rise of a President and the Fracturing of America*. New York: Scribner, 2008.
- Sathasivam, Kanishkan. *Uneasy Neighbors: India, Pakistan and US Foreign Policy*. Hampshire: Ashgate, 2005.
- Schulzinger, Robert D. *Henry Kissinger, Doctor of Diplomacy*. New York: Columbia University Press, 1989.
- _____. *U.S. Diplomacy Since 1900*. 4. utgave. New York: Oxford University Press, 1998.
- Siniver, Asaf. *Nixon, Kissinger and U.S. Foreign Policy Making: The Machinery of Crisis*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.
- Summers, Anthony og Robbyn Swan. *The Arrogance of Power, The Secret World of Richard Nixon*. London: Victor Gollancz, 2000.
- Sulzberger, Cyrus Leo. *The World and Richard Nixon*. New York: Prentis Hall Press, 1987.
- Stoessinger, John G.. *Henry Kissinger: The Anguish of Power*. New York: W.W. Norton & Company, 1976.
- Talbot, Ian. *Pakistan: A Modern History*. London: Hurst & Company, 1998.
- Thornton, Richard C. *The Nixon-Kissinger Years: The Reshaping of America's Foreign Policy*. Første utgave. New York: Paragon House, 1989.

Wicker, Tom. *One of Us : Richard Nixon and the American Dream*. New York: Random House, 1991.

Antologier:

Bhattacharya, France, "East Bengal: Between Islam and a Regional Identity" I *A History of Pakistan and its Origins*, redigert av Christophe Jaffrelot, oversatt av Gillian Beaumont, 39-60. London: Anthem Press, 2002.

Gaddis, John Lewis. "Grand strategies in the Cold War". I *The Cambridge history of the Cold War, vol. II: Crisis and Détente*, redigert av Melvin P. Leffler og Odd Arne Westad, 1-21. Cambridge: Cambridge University press, 2010.

Hall, David K. "The Laotian War of 1962 and the Indo-Pakistani War of 1971". I *Force Without War: U.S. Armed Forces as a Political Instrument*, redigert av Barry M. Blechman og Stephen S. Kaplan, 135-221. Washington: The Brookings Institution, 1978.

Hanhimäki, Jussi. "Ironies and Turning Points: Détente in perspective". I *Reviewing the Cold War: Approaches, Interpretations, Theory*, redigert av Odd Arne Westad, 326-342. London: Frank Cass, 2000.

McMahon, Robert J. "The Danger of Geopolitical Fantasies: Nixon, Kissinger, and South Asia". I *Nixon in the World: American Foreign Relations, 1969-1977*, redigert av Fredrik Logevall og Andrew Preston, 249-268. Oxford: Oxford University Press, 2008.

Schulzinger, Robert D.. "Détente in the Nixon-Ford years, 1969-1976". I *The Cambridge history of the Cold War, vol. II: Crisis and Détente*, redigert av Melvin P. Leffler og Odd Arne Westad, 373-394. Cambridge: Cambridge University press, 2010.

Sisco, Joseph J. "Nixon's Foreign Policy: The N.S.C. and the State Department" (utskrevet samtale). I *The Nixon Presidency: Twenty-Two Intimate Perspectives of Richard M. Nixon*, redigert av Kenneth W. Thompson, 391-414. Lanham: University Press of America, 1987.

Suri, Jeremi. "Henry Kissinger and American Grand Strategy". I *Nixon in the World: American Foreign Relations, 1969-1977*, redigert av Fredrik Logevall og Andrew Preston, 67-84. Oxford: Oxford University Press, 2008.

Trachtenberg, Marc. "The structure of great power politics, 1963-1975". I *The Cambridge history of the Cold War, vol. II: Crisis and Détente*, redigert av Melvin P. Leffler og Odd Arne Westad, 482-502. Cambridge: Cambridge University press, 2010.

Tidsskriftsartikler:

Van Hollen, Christoffer. "The Tilt Policy Revisited: Nixon-Kissinger Geopolitics and South Asia". *Asian Survey* vol. 20, no. 4 (1980): 339-361.

Warner, Geoffrey. "Review article: Nixon, Kissinger and the Breakup of Pakistan, 1971". *International Affairs* vol. 81, no. 5 (2005): 1097-1118.

Hess, Gary R. "Book Review: Grand Strategy and Regional Conflict: Nixon, Kissinger, and Crisis in South Asia". *Diplomatic History* vol. 31, no. 5 (2007): 959-963.

Oppslagsverk:

Encyclopædia Britannica. Nettutgave. London: Encyclopædia Britannica, Inc.

<http://global.britannica.com/>

Palmowski, Jan. *Oxford Dictionary of Contemporary World History*. 3. utgave. Oxford: Oxford University Press, 2008.

Store norske leksikon. Nettutgave. Oslo: SNL AS. <http://www.snl.no>

Stor engelsk-norsk ordbok. Nettutgave. Oslo: Kunnskapsforlaget. <http://www.ordnett.no/>

Fransk-norsk ordbok. Nettutgave. Oslo: Kunnskapsforlaget. <http://www.ordnett.no/>

Avis- og nettavisartikler:

Goldstein, Richard. "Stephen Ambrose Dies at 66". *The New York Times*. 14. oktober 2002.

<http://www.nytimes.com/2002/10/14/obituaries/14AMBR.html>

Naughton, James M. "Nixon May Review Trip Unless Soviet Curbs India; President May Review Journey Unless Moscow Restrains India". *The New York Times*, 15. desember 1971. 1-17.

Stout, David, "Joseph Sisco, 85, Dies; Top Mideast Envoy". *The New York Times*. 25.

november 2005.

http://www.nytimes.com/2004/11/25/international/middleeast/25sisco.html?_r=0